

SZINES MOZAIK

NAGY-KANIZSA TÖRTÉNETÉBŐL.

IRTA

HALIS ISTVÁN.

NAGY-KANIZSA,

IFJ. WAJDITS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL

1893.

Forrásaim:

1. Nagy-Kanizsa város levelestára.
  2. Magánosok kezein levő okiratok.
  3. Babochay József mult századbeli történeti feljegyzései.
  4. Életbenlevők visszaemlékezései.
- Ezeken kívül adatokat felhasználtam kisebb mértékben a következő munkákból:
- a) Wunderbahrer Adlers-Schwung oder fernere Geschichts-Fortsetzung Ortelli Redivivi.
  - b) Die neue eröffnete Ottomanische Pforte.
  - c) Zrinyi Miklós: előterjesztése I. Lipót császárhoz Kanizsa ostromáról.
  - d) Fejzi: „Gazavati Teriaki Haszan pasa der Kanizsa“
--- török kézirat. (Ismertette Vámbéri Ármin.)
  - e) Gyöngyösi István: Ajánló-Levél Charicliához.
  - f) Bátorfi Lajos: Adatok Zalamegye történetéhez.
  - g) Novák Mihály: Zalavármegye a szabadságharcban.
  - h) Pesti Hirlap 1848. évi folyama.

A képeket rajzolta *Róth Miksa*.

Nyári éjjel.

Éjjel körül jár az idő. A világmindenségben szikrázó kicsi lámpások gyanánt fénylenek a nagy égitestek. Olyan meleg augusztusi éjszaka van, milyen valahol Szevilla táján szokott lenni. S mivel a kánikula forrósága a nappalhoz képest enyhült valamicskét, tehát az enyhébb levegőt sietnek felhasználni: „aluszna minden állatok.“

Fűvel benőtt csöndes udvaromban ketten vagyunk *Róth Maximilánnal*, ki a könyvecske képeit rajzolta.

Művész vér: cigány vér. Mire a nagy melegben jóleső lustálkodás közben eszmélkedem: akkorra társam átöltözött apróruhába, egy rozoga gitárt szorit szívéhez, (komediás-trupptól szerzett requisitumok) — és énekelget hozzádülve az udvaron vadontermett eczetfák egyikéhez.

Hallom, hogyan belepönget a hurba és férfias hangján, érzélgősen, mint valami lovagkorból megmaradott trubadur, énekel:

Állok ablakod alatt
Holdvilágos éjjel,
Lanya szellők sut-
tognak
A fa levelével;

És a csend oly vég-
telen.
Senki sincsen éb-
ren ...
Csak itt lenn a
szerelem.
És a hold az égen!

A gitározó piktor néha fölveszi szivarját és nagyokat füstöl. A szivartüz fényénél látjuk, hogy menekülnek a füsttől a szunyogok százai, melyek vérünket szívják a sötétben.

Én pedig hanyattfekszem a fűben. Nézegetem, hogy az eczetfák silány koronája miképen főd el egy-egy darabot a csillagos menny-égből. Eközben elmélázok.

Isten a megmondhatója, hogyan, — egyszerre csak lelki szemeim előtt áll *Várady Józsi*; szinte hallom, hogyan éneкли merengő alt-hangján:

Fölverem a sarkantyumat,
Már én innen elmegyek;
Szőke leány, édes leány
A jó Isten áldjon meg!
Adjon az ég oly szeretőt
A ki téged el is vesz:
Mert mire én házasodom,
Isten tudja mikor lesz!

Nini! hiszen ezt a nótát akkor énekelte *Várady* (még pedig kétszázszor egymásután) mikor Kanizsáról elvitték az illeték-szabási hivatalt és a távozó tisztviselők bucsulakomát tartottak.

Eszembejut minő pompás gyerekek voltak azok a tisztviselők. Mintha most is látnám a mosolygó főnököt *Halvax Mátyást*; hallom hogyan kiáltja *Biber Jóska* ebédlő társaságom *kis gazdája*: „Csak az a mienk, a mit lenyelünk, — tehát együnk!” Szemeim előtt gusztál huszonegyet a fekete ragyogószemű *Szentgyörgyi Dezső*. *Várady Józsinak* barátságos arca mellett sorban megjelennek szemeim előtt.

Igazán kár, hogy elvitték őket Kanizsáról. Bennök megszerettem a finánczokat.

Miért is mentek el ezek Kanizsáról?

Egykor egy új miniszterünk nagyot akart csinálni: megalkotta az illetékszabási hivatalt a régi adóhivatalokból. Ekkor Kanizsa is kapott ilyen új hivatalt.

A tisztviselők átvették az új hivatalt óriási restán-cziával, mert az adóhivataltól kocsiszámra kapták az elintézetlen illetéki ügyeket.

Emberfeletti módon megerőltették magukat a munkában a tisztviselők. Csak így volt lehetséges, hogy semmi restán-cziát sem hagytak maguk után, mikor egy újabb miniszterünk szintén nagyot művelt: t. i. feloszlatta az illetékszabási hivatalokat, s az illetékügyet ismét visszaterelte az adóhivatalokhoz. Ez a hatalmas reform vitte el az én kedves embereimet Kanizsáról.

Erről eszembe jut, hogy hivatalok dolgában mennyi változás történt Kanizsán az újabb időkben. Volt itt praependia és tanfelügyelőség. Itt volt az állami állatorvos. Városunkban székel a táviró-igazgatóság. És valamennyit elvitte Kanizsáról a *politika*.

Odafordulok a piktorhoz és diskurálok Kanizsa *pech-jéről*. Mert keveset mondunk azzal, ha szerencsétlennek mondjuk; magasabb *pechje* volt minden dologban.

A régebbi időben (mikor még Kanizsa vára nem volt török kézen) a török foglyok gyujtogatták a várost. E korból ilyen dicsőséges dolgokat jegyeztek föl a török krónikások. „Egy igazhitű török fogoly a kanizsai lőporos tornyot felrobbantotta s ezáltal néhány ezer keresztény disznót a pokol mélységes fenekére küldött, — önmagát pedig a szintén ez alkalommal meghalt 170 muzulman fogolylyal együtt a paradicsomba juttatta.“

Mikor pedig töröké lett a vár és a basa keresztény foglyokkal tömte meg a börtönöket, akkor viszont a keresztény foglyok gyujtogattak a hol lehetett.

Eddig a szomszéd basák (a pécsi és szigetvári) raboltak Kanizsa városában. *Teriaki Haszán* pécsi basa például, (aki igen kedélyes ur lehetett,) imigyen dicsekedett: „Oly sok kanizsait elfogtunk, hogy belőlük minden emberemnek jutott annyi fogoly rabszolga — ahány ujjuk volt: t. i. tíz darab; én pedig kaptam husz foglyot, mert az én lábaim is harcolnak úgy, mint más ember kezei!”

A kanizsaikat lófarkhoz kötve vagy nyereg-kápához fűzve csapatonként marhák gyanánt hurczolták rabszolgaságba, házaikat pedig felgyújtották. Most pedig, hogy töröké lett a vár, épen úgy szenvedtek a lakósok mint előbb; csakhogy a kanizsai basa többé nem bizta a szomszédokra a dolgot, hanem maga elvégezte.

Magától értetődik, hogy a kanizsai basa elegendő keresztény hölgyet szerzett magának a hárembe. Sőt szerzett annyit, hogy a kanizsai leányvásárokon el is adhattott belőlük.

Ha pedig valamiért a városiakra megharagudott a kegyelmes basa, akkor a város feje nem késett egy-egy szép leányzót ajándékba vinni a basa rózsás kertjébe. Tudták, hogy akármilyen ördögfajzatja légyen egy török-basa: ilyen ajándék látására elneveti magát s a ki nevet, az nem tud haragudni. A közjóért pedig szabad letörni egy szál virágot.

Talán máskép viselkedtek a keresztény csapatok? Szó sincs róla. A várat ostromló bajor, francia, stajer és horvát csapatok nem voltak képesek a várat bevenni, hanem tűzbe boritgatták a lakósok házait, mert ez könnyen ment. Sőt az ostromlás ideje alatt (mig Hohenloe gróf tanácsára „a fű növést várták“), a keresztény zsoldos csapatok (a „mieink“), szélteben pusztítottak: leölték vagy elkergették a földmivelőket, feltörték a templomokat, megfertőztették a nőket.

Mikor törökök ostromolták a várat, akkor a keresztény várparancsnok leégettette egészen a várost, nehogy a törökök szállást kaphassanak; — s mikor keresztények jöttek ostromolni, akkor a török parancsnok gyújtatta föl a házakat vagy legalább a házak tetőit lehordatta. Mindig a kanizsaiak itták meg mindennek a levét. Czifra története van Kanizsának!

A keresztények végre visszavették a várat, de ez a város sorsán nem sokat változtatott. Beteljesült az a közmondás: „a pechvogel az ujját akkor akkor is eltöri, ha szájába dugja.“ Kanizsa lakóainak ezután is küzködniök kellett az elnyomatás ellen, mint előbb. Azonban az egyben igen jól jártak a kanizsaiak, hogy előbb csak egy embert — a török basát — kellett instálniok, ezután pedig válogathattak a fórumokban: deputációk jártak királyhoz, hadikommissióhoz, vármegyéhez. Az igaz, hogy nagy hiában fordultak akárhova: a sok kéz mindegyike tudott nyomni, de segíteni nem akart egyik sem.

„Hurrá!“ — kiáltja java diskurzus közben a piktör és fővegét lecsapja a fübe, — „pompás tervem van! Próbálkozzunk. Irj epizódokat Kanizsa történetéből, én pedig csinállok hozzá néhány illusztrációt és — kinyomatjuk.“

— — És most itt vannak a megírt történetek, melyeket különben (hogy ezt is megemlítsen) tíz esztendőig tartott adatgyűjtés előzött meg. Az adatokat eddig fel nem dolgozta senki.

Megvallom, hogy két hivatalban való lélekölő napi munka után eléggé nehezemre esett e kis könyv összeállítása.

Kanizsaiak! Érdeklődtök-e várostok iránt annyira, hogy ezek a történetek folytatódjanak?

Kanizsa a törökvilág után.

Kanizsa végvárának utolsó basája *Musztafa* az 1690. esztendőben feladta a várat, mely a török uralom kapuja volt Magyarországon. (Ezt jelzi Kanizsa nagyobb czimerében a nyitott várkapu.)

A városnak — „melyhez hasonló nincsen sem a német, sem a török birodalomban“, — három sor aranylánczra fűzött kulcsait remegve adta át a keresztények vezérének egy fehérszakállas török aga.

A daliás szentkirályi *Andrási Péter* (Krasznahorka várának örökös ura), lóhalálában vágatott a harczteréről Bécsbe, hogy azon örvendetes ujságot, mikép az Isten Kanizsa híres erős-

ségét az éheztető kénytelenség által keresztények kezére visszajuttatta, minél hamarabb hírül adhassa a császárnak.

A vár átadása előtti éjjel Musztafa a várudvar sarkában egy gödröt ásott, oly mélyet, hogy a posványos

viz fölszakadott a talajból, és összeharácsolt kincseinek nagy részét belerakta.

Odarejtette a drágakövekkel kirakott nyergeket, csótárokat és sulyos aranyedényeket; szóval mindazon drágaságokat, melyek elszállítása nagy nehézséggel járt volna.

Azután a kincseket ismét betakarta földdel. Minthogy pedig fehérménnek vére megtalálhatlanná teszi az alája rejtett tárgyakat, ezért Musztafa elvágatta legkedvesebb paripájának, egy tiszta fehér ménlónak nyakát és annak vérével a kincset rejtő titkos helyen kicsorgatta. „Visszajövünk még Kanizsára rövidesen!” mondogatta Musztafa.

De a basa mondása nem teljesedett és a kincsek most is ott hevernek a süppedő berek mélyében.

Mert a vár egykori helyén most gyönyörű szép fű hullámzik.

A *vári réten* rendszeren van széljárás. A töltésen járó babonás kiskanizsaiaknak a szél suhogására mindjárt a kincsőrző fehérmén jutott eszükbe s az éjféli órákban sokszor látni vélték, hogyan száguld szemkápráztató gyorsasággal a fejetlen paripa a vár egykori helyén.

A vár átadása után letépték a ragyogó félholdas zászlókat, lerombolták a várban levő karcsu minaretteket és kupolyás dsámiákat.

Felszedeték a napkeleti hidnak öt hajója, szintúgy napnyugati részen levőnek négy hajója és az egész hid szétbontaték.

A várban talált épületek közül sokat leromboltak s azok köveiből *Perge Kristóf* vár-kommandáns a keresztény istennek építtetett templomot a jezsuita atyák istállóinak helyére. Ezenkívül épített egy hatalmas klastromot a franciskanus barátoknak, kik ezentul meg fogják óltalmazni a várost hathatós imádságokkal. Mert a lakósok az imádságon kívül egyéb védelem híjával maradának a pogány törökök ellenében, hisz a császár ő felsége elvi-

tette a várból majdnem minden katonáját, a várban maradt invalidusoknál pedig erősebb az imádság.

A templom megépítéséhez szükséges napszámosokat és fuvarokat a városiak adták hálából, hogy az Isten ily nagy jót tett Kanizsával.

Sok dolog visszaváltozott régi rendeltetésére. Száz évvel előbb a törökök szétpusztították a franciskanusok templomát és köveiből dsámiát építének Allah dicsőségére. Most lerontják ezt az épületet a keresztények és újra szentegyházat csinálnak belőle Isten tiszteletére.

Az új templomba szentelt viztartónak behelyezésének egy kőből faragott oszlopos edényt, mely azelőtt a basa palotájában vala.

Ebben az edényben mosta meg az arczát Musztafa basa, mikor a kelő nap felé fordulva azt mormogta remegő ajkaival: „Allah az isten és egyedül Mohamed az ő prófétája!” — Most pedig ugyanebből a tartóból hintik az arczakra a szentelt vizet a jámbor keresztény hitek, mikor meghajtják térdeiket az oltári szentség felé és áhitattal susogják: „Örökké dicsérjük Jézust az igaz Istent!”

A boldogemlékezetű Leopoldus császárnak kegyelmes parancsára a város lakósaí és az invalidusok megajándékoztatának szabad fundusokkal oly módon, hogy a földektől holdankint egy aranyat fizetének és az egész lakosság mint *Communitas* adózó Renddé téteték.

Különben Kanizsa lakói mint végvárban levők még a törökvilág előtt is nagy szabadsággal éltek s egyenesen a kamara igazgatása alatt állottak, a mióta *Nádasdy Tamás* gróftól (Kanizsáy Orsola férjétől) a várost megszerezte magának az országos kincstár.

Kanizsa határa felmérített és constatáltatott, hogy 42 ezer holdból áll s így a lakósok 42 ezer aranyat fizetének érte vételár fejében.

Jól járt a felséges kamara is, meg a polgárok is. Amaz óriási summa pénzt kapott a városért és az eladás daczára még évi adót fizettek a polgárok, — emezek pedig a szabadságon felül még sok privilegiumokat is nyertek a drága aranypénzekért.

Mily drágáért adták el Kanizsát, kitűnik azon körülményből, hogy *Priè* francia marquis eladásra kínálta 12 ezer pengő forintért *Chinorányi* kanizsai postamesternek a szomszédságunkban fekvő Horvát-Szent-Miklóst, melyhez még a szentgyörgyvári és a légrádi hegyek is hozzátartoztak. *Chinorányi*nak volt ugyan elég heverő pénze, de nem akarta olyan méregdrágáért megvenni a nagy birtokot. Pedig mily olcsó lett volna Kanizsa árához hasonlítva!

A drága privilegiumok által Kanizsa város nemcsak kivéve lőn az urbarium alul, hanem vásárokat is tarthatott, vámokat szedhetett, sőt még szabadságában állott téglá-égető és pék-kemenczéket valamint akárhány mészárszéket fölállítani. Ezeken felül a mi a privilegiumoknak mintegy koronája vala: a lakósok a jó borokat nemcsak butskákból, hanem nagyobb edényekből is szabadon megihatták vagy eladhatták vala.

Vendégfogadó nem volt, bár a város azt is feállíthatott volna. A katonák a gazdáktól vették a szükséges borokat és kisebb mértékben szétosztották maguk között.

Ennyi sok privilegium daczára megtörtént, hogy *Senkendorfer* ur a kanizsai várkommendáns annyira beleavatkozott a civilis dolgokba, mikép a város malmát elfoglalta vala erőszakkal s habár a kanizsaiak mindig törekedtek visszafoglalni a malmot, mindazonáltal sohasem nyerték vissza.

Mindamelletts könnyen megvigasztalódtunk, mert a hadi-zsákmány gyanánt elrabolt két darab harangunk közül az egyiket visszaadta a városnak könyörgéseire gróf

Pálfi János fővezér, s a harang maig is ott fungál nagy harangként a franciscanusok templomának tornyában. Mivel pedig az öreg harang szava igen fölhallatszik a Magasságbelihez s így a lakósoknak módjukban áll könnyen megszerezni lélek-üdvösségüket; tehát ez a nagy harang bőven megfizeti az elfoglalt malomnak elvesztett jövedelmeit.

A kanizsai vár sok aggodalmat okozott a felséges kamarának. Mit csináljanak vele, mikor a vár fentartása költségbe kerül s ennek daczára még mindig rettegniök kell, hogy a törökök visszaveszik a várat és biztos fészkül szolgál nekik további hódításaik közben.

Csodálatos módon akadott a császár mellett okos ember, ki azt tanácsolta, hogy le kell rombolni a várat. Akkor fentartása költséget nem okoz, a török sem veheti meg többé Kanizsán a lábát. Ehhez járult még egy harmadik ok, hogy t. i. pénzt is kapnak érte.

Eladta tehát a bécsi kormány a kanizsai várat *Grasics* bárónak valamely nevetségesen kevés árért, oly vinkulum mellett, hogy az egész várat köteles lebontatni saját költségén.

A vár erős bástyáit és a várben levő épületek egy részét puskaporral szétrobbantotta *Grasics* báró és vett magának a városban egy fundust a posta-ház szomszédságában.

A fundusra a vár tégláiból egyemeletes házat épített. A ház felső részében 5 szobák valának, az alsó szobákat pedig bérbe kiadta egy vendégfogadónak.

A fogadó megépítése után *Grasics*, — persze költség kimélelsből, — abbanhagyta a várfalak szétbontását és elhordását.

Kanizsán eddig nem volt vendégfogadó.

Az a jó szokás vala t. i. ezen boldog időben, hogy az utazókat akár postával, akár pedig saját alkalmatos-

ságukon utaztak — szívesen fogadta minden közönséges polgár. A jámbor háziasszony tiszta abrosszal beterítette az asztalt és a vendéget megkínálta szép fehér czipóval addig is, míg az ebéd ideje eljövend. Mindennel szívesen traktálták, sőt ha saját kocsijukon jöttek, akkor lovaikat is ellátták bőven élelemmel. Ha pedig rossz időjárás volt, vagy az utas nem akart tovább menni, akkor heteken keresztül szívesen látták vendégül.

Mindemé szolgálatokat nem pénzért tették, hanem az ismeretlenek iránti szivességből. Az utasok titokban adtak a gazda kis gyermekeinek egy-két ezüstpénzt ajándékban, hogy a gyermekeknek örömet csináljanak a szíves látásért.

Elutazáskor kikisérték a vendéget és — miután megígértették vele, hogy máskor sem fogja elkerülni a házat, — ezer áldás között váltak meg tőle.

Ezért nem volt vendég fogadónk.

Grasics bárónak fősvény urnak kellett lennie, mert tudta, hogy az utasok hasznot hajtanak s ezért épített fogadót.

A kanizsaiak meg sem gondolták, hogy a vendéglő felállításának megengedéséből valami káruk lehetne, mert urbériség nem volt s Grasics bárónak egyenlő szabadsága volt a többi kanizsai polgárral.

Mert a kanizsaiak mitől fizettek bizonyos summát esztendőnkint a kamarának, ha nem a szabadságukért?

Hiszen földjeiket drágán megvették. Tehát nem azoktól, hanem csakis személyöktől kellett adót fizetniök azzal a jussal, melylyel Kanizsa mint véghely előbb birt. Mivel t. i. ezentul nem szolgáltak fegyverrel és szabadok maradtak, tehát kötelesek voltak évenként némi summát fizetni a felséges kamara kaszsjájába, mely adót Temesvár, Eszék, Pétervár és a többi le nem rombolt végvárnak fentartási költségeire fordították.

Ezért fizetett Grasics báró is, és ezért fizetett még egy Kanizsán lakó földesur valami *Malek* nevű is, ki Pogány-Szent-Péternek vala földesura. Ez utóbbi t. i. szintén vásárolt fundust Kanizsán és lakóházat épített magának, mert a városban nagyobb bátorságban érezte magát, mint falujában. Ennek háza szintén egyemeletes volt.

Ugy Malekot, mint Grasicsot uraságnak hívták ugyan, de nem Kanizsának voltak földesurai, mert ők is csak olyan polgárok voltak, mint a többiek és a közönséges terhet együtt viselték a többi polgárral.

A kanizsaiak ez idő szerint jól érezték magukat. Jöttek ugyan zavargós idők is, de a városiak el tudták rejteni értékesebb holmijukat és fontosabb irományaikat, úgy a kuruczok, mint a labanczok elől.

Később Grasics báró eladta kanizsai birtokát *Szapáry* grófnak, ki rezidenciát épített magának a volt Grasics ház mellett.

A grófi házat várnak hívták, mert azon téglákból építették, melyek a várnak még eddig le nem bontott falaiból megmaradtak. A végvárat ekkor annyira szétbontották, hogy csak dirib-darab kötemegek maradtak a helyén, mely kövekből később kirakták az utcát a gróf háza előtt, hogy a gróf ur sárban ne járjon.

Szapáry gróf bejött lakni városunkba és itt vigan töltötte napjait.

A volt Grasics-ház pedig vendégfogadóvá lett.

A várórség feloszlatása után a kamara harminczados hivatalt állított fel Kanizsán.

A három esztendőnként történt városi tisztujításnál mindig a harminczados jelent meg a méltóságos kamara képviselőjében és kijelölt 3 érdemes férfit, kik közül a polgárok szótöbbséggel választották a városbirót. Előbb

pedig, míg a vár fenállott, addig a kandidálási jog a vár-igazgatóé volt.

Szabadon és boldogan éltek a kanizsaiak csöndes munkálkodás között.

A vár környékén levő mocsáron keresztül szekérutat csináltak, mi célra Nagy- és Kis-Kanizsa között egy erős *töltést* építettek nagy erőfeszítés mellett és számos költséggel. A töltésre csináltak két nagy hidat szép erős pallókból, hogy a víz elfolyhasson és ne rontsa a töltést. Ettől félni különben fölösleges vala, mert ugysem engedte volna meg a vizrombolásokat a töltés mellé állított böcsületes nepomucemus szent János.

Az első hid mellé egy vámsorompót állítottak fel, mely kerékre járt vala. Terhes szekér előtt leeresztették a sorompó rudja és addig, míg egy garas vám nem fizetődött, nem engedték a szekeret a töltésen átmenni. — A kanizsaiak persze nem fizettek semmi vámot.

A vám jövedelmeit árendába adta a város, és bejövő készpénzzel gond nélkül gazdálkodik vala.

Kanizsa város ezek szerint könnyen éli világát és immáron akkora kevélység lakozék benne, hogy vakmerő lőn azt instálni a felséges kamaránál, miszerint királyi szabad-várossá lenni megengedtessek.

Azonban ahelyett hogy szabad várossá emelték volna, elvesztette a város mindenét: rétjeit, szőlejét, vámját és szabadságát. A nevességgel határos vakmerőséggel kifosztották mindenből.

Szapáry István gróf igen barátságos, szives ember volt, s még a jósága is kárt okozott Kanizsának.

A gróf ugyanis megkérte 1742. év őszén a városbíró, hogy engedjék meg csikóit a töltésen alullevő városi rétre (a Leányvárba) hajtani és ott legeltetni, miután Szepetneken nincsen jó legelő és a csikók májbetegséget

kaptak. Igérte, hogy ezt a szivességet a legelső alkalommal visszaszolgálja.

A városbíró a legnagyobb készséggel megengedte a legeltetést, habár a városi polgárság egy része ellenezte. De hiszen Szapáry gróf olyan becsületes jószívü ember, hogy nem kell csalástól félni, — aztán ő is városi polgár s ezenfelül ő is tehet még a városnak szivességet, mint szomszédos birtokos!

Szóval a csikók benne voltak a *leányvári* rétekben.

És még javában ott legelésztek a csikók, mikor Szapáry István gróf ur az 1743-iki közönséges esztendőben megholt vala. Testamentum-levelében a kegyelmes gróf ur Kanizsa városában levő rezidenciáját és a *Szombatkai* sorokban fekvő 6 hold földjét (Bilke, Fütveháza, Zsigárd, Péterfa és Kerekes nevü praediumaival és minden activa adósságaival együtt) nemes *Petrikovics Magdolna* nevezetü szépséges asszonynak T. Ns. Vitézlő *Bessenyei Ignác*z hadnagy uram szerelmestársának hagyományozta az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek nevében.

E sok vagyont azért kapta az említett asszony, mivel ennyi-hány esztendőktől folyvást mint gazda-asszony híven szolgálta a kegyelmes grófot és minden kívánságait teljesítette, — a gróf ur pedig érdemesen megjutalmazni óhajtotta az irányában mindig megmutatott jó indulatokat. Példát vehettek róla ti hivalkodó, czifrálkodó mostani asszonyok!

Szapáry István magtalan levén, halála után jószágaira a királyi fiscus tette rá kezét, mint uratlan vagyonra. A fiscus nem respektálta sem a testamentum-levelét, sem azt, hogy Szapárynak életben levő testvére volna örökös a jószágokban. Minden vagyont lefoglalt magának s a többi vagyonnal együtt elvette a legelésző csikókat is a leányvári rétekkel együtt.

Hiában protestált Kanizsa közönsége, a fiskus erősebb volt, a boldogtalan város örökre elvesztette a réteket.

Alig lőn országunk nádora *Batthiány Lajos* gróf, már hamarjában donatiót szerzett Mária Terézia királynőnktől Szapáry birtokaira.

A hatalmas palatinusnál hamar ment a dolog. Szapáry testvére katona volt s egyáltalán nem törődött az-
zal, hogy a fiskus elvette a jószágot. (Halála után azonban 3 fia mégis kereste a just, de olyan befolyásos mindenható ur ellenében, mint a nádor vala, kárba veszett minden fáradozásuk.) Petrikovits Magdolnát pedig kényszerítette a nádor a birtokok átengedésére huszonegyezer-öttszáz forintokra definiált árért.

A kanizsaiak igen megörültek, hogy olyan hatalmas ur jön közéjük, pedig rágondolhattak volna, hogy nem jó nagy urakkal egy tálból cseresnyét enni.

A palatinus elődjének Kanizsán nem volt egyéb birtoka, mint egy rezidentiája a vendéglővel és a Szombatkában 6 hold földje. Rétje pedig épen semmi sem vala.

A hatalmas palatinus mindent igyekezett magának megszerezni. Legelsőben is elfoglalta a használat nélkül heverő földeket. Egyuttal nagy készséggel megvette Malek uraság kanizsai házát, melyet Malek a városnak kínált megvételre, de a kanizsaiak sehogyse akarták megvásárolni a nagy házat -- adósságra.

Azután elfoglalta a palatinus a berekben levő réteket az első hidig. Később pedig elvette az első hidon túl levő réteket is.

Bár ezeket a réteket a két város között levő bozótban nagy fáradsággal árok-metszések segítségével csinálták a lakósok, mindazonáltal a palatinus nem adott semmiféle megtérítést az elvett rétekért. Perrel pedig semmitse nyertek.

Valamivel később még elvette a nádor a *Káplárné kertjét* a zsidó temető szomszédságában, s rája *svajczeriát* építtetett. Végül pedig elfoglalta a svajczeria házon tul fekvő szántóföldeket és réteket egészen a szentmiklósi hidig.

E közben a palatinus azt is eltiltotta, hogy a berekben ne légyen szabad vesszőt vágni, sást kaszálni, nádat aratni, marhákat legeltetni, sem pedig a töltésen vámot szedni. Bor kimérését különösen megtiltotta. Fűvet pedig senki sem kaszálhatott a berekben (még a saját rétjén sem) ha csak egy-egy Máriást a tisztartó urnak nem fizet vala.

Ekképpen lőn Batthiánynak sok rétje, a városbelieké pedig számban igen megfogyatkozáék.

A város irományos-tárából siró szemmel olvashatjuk, minő kegyetlenséggel és ravaszsággal kivetkőztettek jogainkból. Még szerencsétlenségeinket is felhasználták elnyomásunkra.

Kanizsán sokszor esett tűzi veszedelem.

Egyszer kigyuladott *Skrem* boltos istállója és mint-hogy az alszél erősen fujt — a tűz belekapott a zsuppal földött házba is.

Az égő ház szomszédságában állott a városháza. Alsó felét téglából építették, emelete pedig a tornyokkal együtt fából állott.

Csakhamar a városháza is meggyuladott és olyan tűz lőn, hogy véges-végig elégett az egész *piarcsi-utcza*, kivéve Batthyánynak és Gebernek házait, melyek épen maradtak.

Mikor égni kezdettek a városházának tornyai, akkor bátor polgárok megmentették a város irományait. De hová vigyék, hiszen mindenütt ki van téve az elégés veszedelmének?

Azt gondolták magukban, hogy sehol bátorságosabb helyre nem rejthetik a tűz elől, mint ha Batthiánynak erő-

sen épített pinczéjébe elhelyezik az irományokat. Ugyis tettek és ezen jó cselekedetük is a város nagy kárára szolgált.

A herczeg tisztviselői ugyanis még azon éjjel a város minden irományait szekérre rakták és az általános rémület közben minden föltűnés nélkül titkon elvitették Körmendre. Ott megvizsgálták az iratokat, a fontosabbakat kiválogatták és visszatartották maguknak.

Ezzel aztán koldussá tették a kanizsaiakat, kik hiába könyörögtek, futkostak utána, a fontos okiratokat sohase kapták vissza. Elvesztették a legfontosabb iratot is, azt, mely bizonyította, hogy Kanizsa határában levő 42 ezer hold földet a kamarától megvették és az árát aranyokban kifizették.

Rövid idő mulva a palatinus *uriszéket* tartott Kanizsán, milyent még sohasem tartottak ezen városban.

A különös uriszék színe elé mindazon kanizsai megczitáltatott, kiről vélelmezték, hogy nincsen írása. Az uriszék pedig mindazoknak földjeit, kik írással nem tudták igazolni, hogy micsoda alapon birják ingatlanaikat, megítélte Batthiánynak részére.

Hja, egy palatinus olyan hatalmas ember, hogy annak kedve után kell igazodni az igazságnak is!

Az istentelen ítéletek hallására sok polgár sirva fakadott kétségbeesésében.

Ekkor a desperatus embereknek olyan tanácsot adtak az uriszéken levő urak, — kik a palatinus lelketlen eszközei valának, — hogy folyamodjanak a nádor kegyelméhez s biztosítják, mikép mindenki visszakapja birtokait.

Folyamodtak tehát a nádorhoz, hiszen mást nem tehettek.

Lett is foganatja. Hamar megjött Körmendről, hogy a palatinus mindenkinek kegyelmesen visszaadja az eddig tulajdonában volt ingatlan birtokokat. Csak egy kikötést

tett, t. i. az ingatlanoktól dézsmát kell adniok. Vagyis ezáltal a gróf maga tulajdonába vesz minden birtokot, behozza az *urbariumot*, és a szabad polgárokból jobbágyokat csinál. Tehát nemcsak a földi javaikat veszi el, hanem testüket is lefoglalja magának.

Irtózatossá elszörnyedés fogta el a kanizsaiakat. Kapkodtak fűhöz-fához. Folyamodtak a királyhoz. Minden hiában volt.

Nem maradt más hátra, mint folyton resistálni.

Batthiány elcserélte a város határában levő *Látóhegyet* egy darab erdővel, mely erdőrészlet Priè márki utódjának Festetics Kristófnak jószágához tartozott. Így került Látóhegy Somogyvármegyébe.

Most aztán Kanizsa határában nem volt többé szőlőhegy se miatt a város megfosztva lőn attól a justól, mely még *urbarium* szerint is megdukálna, ha a határban szőlőhegy volna, hogy t. i. a lakósoknak félesztendőig szabad bort árulni. Ezentul csak a szent Mihály-naptól karácsonyig terjedő fertály esztendőben mérhették ki boraikat a kanizsaiak, mert az esztendő többi részében *kontrabanda* alá vették a grófi cselédek a netán fel-födözött borokat.

A borkimérési jog korlátozása okából nem engedte Batthiány, hogy a lakósok új szőlőhegyet csináljanak a város határában.

Azután a városnak nem volt szabad többé fölállítani új mészárszéket és téгла égető kemenczét. Később pedig a gróf a várostól évenként 500 forintokat akart venni árenda czimén, a zsöllérek pedig köteleztettek a grófnak levelet hordani egy német mértföldig.

Amint egy elkeseredett följegyzés mondja: „Ha lehetett volna a polgárok testéről lehuzta volna a gatyáiokat is és legnagyobb gyönyörűsége lett volna, ha meztelenül a világba futnak a kanizsaiak.“

Az urbériség behozását czélzó erőszakoskodások gyakori zenebonára adtak okot. Ha legyőzhették az ellenállókat — vasraverték a grófi cselédek.

De mindezek daczára sem hagytak föl a kanizsaiak az ellenállással, bár saját szemeikkel látták, hogy a mura-közi horvátokat hogyan akasztották föl seregestül a szomszédos Szent-Miklós faluban azért, mert ők is ellenállottak az urbériség behozásának. Otthon nem merészelték őket kivégezni, mert féltek a nép boszujától, hanem ide hozták, hogy bátorsággal mégfojtogathassak. A szabadság utját mindenütt mártirok bitófái szegélyezték.

De a kanizsai *purgerok* még most sem puhultak meg. Végre némi engedmények ígérete árán reávette a gróf a kanizsaiakat arra, hogy szerződést kössenek, mely szerződésben mindenik fél jogai befoglaltassanak. De a szerződés a városiak kárával iratott s ezért meg nem tartották. A grófi tisztek pedig tovább is erőszakoskodtak.

A kanizsaiak a kir. kancellária elé vitték sérelmeiket s mivel a kanizsaiaknak lett volna igazságuk: ekkor Batthiány ugy fogott ki rajtuk, hogy részére vonta a vármegye főispánját, ki több más urral együtt reábeszélte a kanizsaiakat, miszerint egyezzenek bele uj szerződés kötésbe, melylyel mindenféle sérelmük megreparáltatni fog.

Az uj szerződést Balogh László teljes hatalommal kiküldött királyi biztos rettentő erőszakkal vitte keresztül 1773-ban. A kanizsaiakat t. i. bezáratta egy nagy terembe, hol rögtöni fölakasztással fenyegetéssel kényszerítette őket olyan irgalmatlan szerződésnek aláírására, melylyel Batthiány kényére kiszolgáltatta guzsbakötve a kanizsaiakat.

Hanem erre olyan dühös haragra gerjedtek a kanizsaiak, hogy nem engedelmeskedtek semmiféle parancsnak. Nem volt hatalom, mely birhatott volna velük, anynyira megbokrosodtak. Ezért nem is lón soha teljes érvényü az erőszakosan kötött szerződés.

Még mindig megmaradott azonban Kanizsának egy királyi jussa: a vámszedés. Ezt még el lehetett venni tőle. Nem is hagyták meg a városnak.

Vidéki urak rábeszéltek néhány kanizsai polgárt, hogy a két városrész közötti *töltés* fentartására kérjenek segítséget a vármegyétől. Hiszen kötelessége a vármegyének az utak fentartásához járulni.

Csakugyan! A vármegye adott napszámosokat készségesen az ut javításához. A siker felett ujjongtak a rövidlátó nagyszájú polgárok.

Egyszer csak Batthiány eltiltotta a kanizsaiaknak a vámszedést.

A kanizsaiaknak eszük ágában sem volt, hogy a parancsnak engedelmeskedjenek.

Nemsokára a vármegye küldött parancsot, hogy miután a töltés utat vármegyei segítséggel tartják fön s így az ut nem egyedül a kanizsaiaké, tehát nem szabad ezen túl vámot szedniök.

De a kanizsaiak most sem engedelmeskedtek és tovább is szedték a vámot.

Ezeken fölül annyira ellenkezésbe jövének a *méltóságos herczeg* urral (mert a Batthiányak immáron herczegi méltóságra emelkedének Isten jóvoltjából), hogy még azon napszámok megfizetésétől is vonakodtak, melyekkel a herczeg egy új utat csináltatott a *vadaskerti* toronyhoz.

Azt beszélték ugyanis a városbéliek, hogy a kérdéses utat a herczeg saját multságára csináltatta és vele csak kárt okozott a városnak, mert az ut kedvéért a *Tsalitos* erdőt nagy helyen levágatta és a rétekben is nagy rongálást tett.

Söt fölhándálták a *herczegnek* a munkásokhoz mutatott jó indulatát is, hogy — ugymond — hosszú hét hétig azért *betyárkodtak* (azaz napszámoskodtak) az ut-sínálásnál, mert tsak multságból dolgoztak: amíg a

munkások egyik *fókája* dolgozott, addig a másik foka árnyékban nyugodott, — sör, bor és hus adatott nekik; ezenkívül sip és dob mellett sokan tántzolóznak, a többiek pedig az ásóval katonafarmán execzéroztak. Ezen mulatóságok datzára nekik erős napszámfizetést adtak, t. i. gyalogosoknak 2 *Máriást*, szekereseknek 16 *garast*, tsakhogy a Várossal mentül többet fiztessenek.

A herczeg azonban az utcsináltatási költségeket elengedé vala, miután semmiképen sem akarák megfizetni, és tsak a vámszedés megszüntetését és a borárulás megtiltását czélzó parancsának teljesítését követeli vala.

A város peniglen tovább is nyakaskodék vala.

Sőt az emberek között találkoznak olyanok, kik nem átallák csúfnevezetekkel illetni a herczeget és köveleseit kinevetni.

Ilyen vala a váamárendátor és ilyen volt a *söjtöri* emeritus plébános Tapolczay Ferencz nevezetű, ki most Kanizsán lakozék. Ez utóbbi azért vala ellensége a herczegnek, mert a herczegi tisztartó ur sokszor meggátolni akarta, hogy a plébános egy külön házfödél alatt lakjék Farkas Örsébettel, a mely fejérszemély Pöklin Józsefnek törvényes felesége vala.

Mikoron átmendegélt a töltésen a plébános, tőle sohasem mulasztá el megkérdezni a vám-árendátor, hogy „meddig szedi még a másnak vámját?“ Értvén a vám alatt alatt Pöklin József tulajdonát képező feleséget.

„Tsak addig Gyura öcsém, ameddig te szedheted a másnak vámját!“ ugymond a plébános, „mert az uraság tartja magáénak a te vámodat és mégis a városnak fizted az árendát!“

„Akkor ugyantsak sok esztendőig szándékozik magát delectálni, mert én addig szedem. a meddig élek!“ mondá kevélyen az árendátor. És nevetének a dolgon mindaketten.

Nem csuda, ha időjárával Batthiány parancsait egyáltalán nem respectálták mikor látták vala, hogy büntetés nélkül cselekedhetik, sőt imígyen neveltség tárgyává tehetik a kanizsaiak.

Minthogy pedig erőhatalommal nem mehetett semmire a méltóságos herczeg: mintegy isteni sugallatra Nemes Szalavármegyéhez fordult segítségért.

És mivel a jó Isten megpuhította a vármegye szivét a herczeg igazsága iránt; ennélfogva Investigációra nem reméllett hamarsággal jött vala Kanizsára *Oszterhueber* ur ki Szalavármegyének substitutus Vice-ispányja és igen hatalmas uraság vala.

A substitutus vice-ispány ur kirendelé a város-biráját és nótáriusát a töltésre, a hová maga is kijöve nagyszámu herczegi cselédekkel. „Pusztitsátok szét a töltést a hidak mellett!“ parancsolá kegyelmesen. Mire a cselédek kapákkal, fejszékkel és ásókkal a töltésnek rögtön neki esének és fölvágák mindenhol egy ölnyi mélységre, — minek következtében a hidak elsülyedtek és a vastag pallókat a víz magával elvitte vala Horvátország felé.

Ezekután a vámkorlátot is össze vagdaltatá a substitutus vice-ispány ur és e szavakat mondá: „Végezetül penig nagy testi büntetések alatt a Tekintetes Nemes Vármegye akaratja szerint eltiltjuk a kanizsaiaknak a vámszedést, de azért mégis megígérjük, hogy az eddigvaló hosszas bitorlásért a Város nem fog felelősségre vétetni!“

A városnak fejei bötsülettel megköszönék a Vármegyének most kimutatott jó indulatját és botsánatkérések mellett mindent megígérnek vala.

Nem is szedének több vámot a kanizsaiak, de a lerombolt hidaknak helyreállítása mégis megengedették nekik.

Igy töltek el három esztendőök, mely idők alatt a vámszedés vacantiában vala.

Három esztendőök után *Batthyány Ádám* herceg a maga számára privilegiumot eszközölt ki a vámszedésre.

Mikoron a vámszedést a herceg megszerezte magának, akkor csupa jó szivüségből 500 forintokat adott a városnak ajándékban, (a melyet a tanács böcsület-tudással megköszönt vala.) Mindazonáltal akadtak emberek, kik sem a privilegiumot, sem a vármegye akaratját, sem a hercegnek megmutatott jó indulatját nem respectálták és verekedéssel is megakadályozni kívánták, mikor a herceg cselédei föltették vala a vám-kereket.

Mégis a cselédek nagyobb számban levén — győzedelmeskedtek — és *Kiss Istvánt*, *Háry Jánost*, *Igrovits Józsefet* a verekedésben elfogták. Ezeket vasra verték és Egerszetre szállították, hol a vármegye tömlőztét böcsületesen megheverték vala.

Ezentul háromszor nagyobb lón a vám, mint előbb volt és sohasem szedé vala a város kevély árendátora, hanem a hercegi tisztség.

Tapolczay Ferencz ellen pedig a tisztartó ur új följelentéseket tőn és követelé, hogy az emeritus plebános erkölcsösebb lakásra kényszeríttessék.

A plebános meginteték tehát a városi esküdt által hivatalosan. Mikor pedig ez nem használt volna, akkor elment a külön-fedelű házba személyesen a városbíró ur és *Örsét páltzával* visszaparancsolá urához. Ekképen ez a dolog is rendbehozott.

Ez időtül pedig a más vámját senki sem szedheté Kanizsán, csak az uraság.

A város mindig küldözött deputációkat, hogy sérelmei orvoslását megnyerhesse.

I. Ferencz uralkodása alatt egykor azzal örvendeztette meg a Bécsben levő kanizsai deputációkat az *udvari ágens*, hogy a király már tudja a kanizsaiak baját, csak beszéljenek vele bátran.

Igen ám, de az udvari ajtónálló nem eresztette a király elé a szép bajuszt és tisztos czopfot viselő kanizsaiakat, mert a czopf és bajusz ekkor már nem voltak udvarképesek.

A deputatusok három napig tusakodának magukban hogy eleget tegyenek-e az udvari illedelemnek, míg végre Babochay József doktor egyedül hozta meg keserves lemondással az áldozatot: levágatta czopfját és csupaszra borotválkozott.

Igy ment Ferencz király elé, ki jó kedvében megígérte, hogy a kanizsaiaknak minden sérelmét megorvosolja és nekik teljes anyagi kárpótlást ad.

A királyi ígéret tökéletesen megnyugtatta a kanizsaiakat és a deputáció vezére örömtől ragyogva dicsekedett itthon: „Mégis érdemes volt a bajuszt és czopfot levágnatni!“

Rendben lett volna minden. Csak az volt a baj, hogy a jóságos Ferencz király elfelejtkezett arról, miszerint ígért valamit a kanizsaiaknak.

Igy aztán folytonos villongásban maradt a város a herczeggel. Végre beleuntak mindketten a viszálykodásba és az 1811. esztendőben ismét szerződésre léptek.

Az új szerződés alapján úgy ahogy mentek a dolgok, de azért mindig voltak esetek, melyekben a város szerződésszegést látott és melyek mindig új elkeseredést okoztak.

A leányvári réten való legeltetést 1833-ban a városiak furfanggal visszaszerezték maguknak és ez új viszálykodás oka lón.

Különben Kanizsának mindig az volt a legnagyobb baja, hogy a Batthiány herczegek sohasem laktak ott, sőt meg se nézték kanizsai birtokukat s így a városiak sérelméről a herczegek nem tudtak semmit, sőt az ura-

dalmi tisztség információja szerint erőszakos nyakas embereknek ismerték a kanizsaiakat.

Meg aztán mindig közbejött valami körülmény, mely a kanizsaiak kárára fordította még a jóakaratot is.

Igy például Batthiány Fülöp herceg, — ki véghe-tetlen jó ember volt, — a kanizsaiaknak megígérte a mindenható Sényi Gábor jószágkormányzója által, hogy a *Zöldfa* előtti (most is meglevő) épületesoportot a város-nak ajándékozza. E célra összevásárolta a herceg az ottlevő haszontalan apró házakat.

S ezuttal ugyancsak kicsi hija volt, hogy a város nem kapott valamit a hercegtől. Csak azon mult az egész, hogy az egyik háztulajdonos, valami Nöthig nevű pékmester, — visszaélve a hercegi jóakarattal 40 ezer váltóforintot kért hitvány házáért. Emiatt megharagudott a herceg és az egész tervet abbanhagyta, vagyis a város nem kapott semmit.

Alig szünt meg az urbériség, már 1850. évben a kanizsaiak szőlőhegyet csináltak az *irtási földekből*, mely-nek *Szabadhegy* nevet adtak.

A Szabadhegy szőlővé alakítása is komediával járt. Ugyanis az irtási földeken legeltetési joga volt Batthiány-nak azon az alapon, hogy a kötött szerződés szerint a herceg mindenütt legeltethet a város földjein, a hol maguk a városiak is legeltetnek. A herceg pedig protes-tált az új szőlőhegy alapítása ellen. Már most, hogy a herceg legeltetési joga megszűnjék az irtási földeken: megszüntették a kanizsaiak a legeltetést az irtási dűlőben.

A szükség leleményessé teszi az egyszerű embereket is.

Sok verekedésnek és sok károsodásnak lett szülő-anya az, hogy a régi időkben nem építettek maguknak korcsmákat a kanizsaiak.

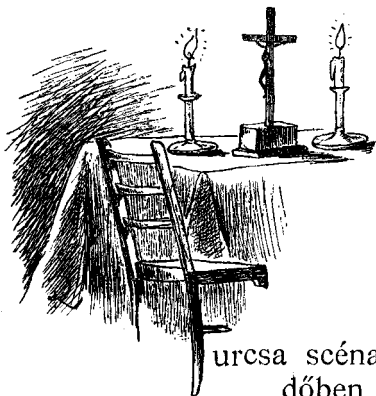
Ennek következése volt, hogy a korcsmáltatás jogát a herceg teljesen magához ragadta.

És ez lón oka, hogy a legujabb időben a Kanizsára jutott *regále váltásból* alig kapott a város valamit. A nagy összegű váltásot majdnem egészen a herceg vitte el.

A regále váltási összeg megosztása miatt perben állott Kanizsa a herceggel, -- mint perben állott vele szünet nélkül minden időben, -- de reméljük, hogy ez volt a legutolsó perünk!

Az irgalmatlan szerződés.

urcsa scéna adódott elő az 1784. esztendőben a kanizsai városháznál.

A tanácsteremben annyi polgár gyülekezett össze, hogy menten kinyomják a falakat, ha előrelátó őseink olyan iszonyú vastagra nem építették volna azokat.

A sokadalom oka pedig az vala, hogy a városbíró ur a mai napra parancsolta be meghallgatás végett mindazokat a tanukat, kiknek tudomásuk volt az urasággal 11 év előtt (1773. esztendőben) kötött szerződésnek mikénti megkötéséről. A vallomásokat, — melyek alapján a szerződés fölbontását remélték, — az egész város népe eljött meghallgatni.

A polgárok annyira izgatottak voltak, hogy majdnem dühöngtek. Öklökkel fenyegettek egy őszbecsavarodó mintegy 50 éves uri embert, ki *Rudolffi József* nevezetű tanácstagbeli atyafi vala.

- Eladtál bennünket!
- Hunczfut!
- Pernihajter!
- Delátor! kiabálták össze.

A férfi pedig, ki „Németh azaz Hunczfut etcetera terminusokkal illetett“ — egyre csak azt mondogatta: „ártatlan vagyok, esküszöm hogy ártatlan vagyok!“

Valószínűleg rossz vége lesz a dolognak, ha az egyik harsányszavu polgár azt nem indítványozza: „Esküdtes-sük meg a gazembert, hátha ártatlan!“

Ezzel fején találta a szeget. Persze, hogy meg kell esküdtetni. Hiszen ha igazat vall Rudolffi, akkor használ a városnak, ha pedig vakmerő lesz hamisan esküdni, akkor ugyancsak elviszik az ördögök. A mély bölcseségű indítványt oly kitörő tetszéssel fogadták, hogy a városbíró jónak látta rögtön foganatosítani a „meghütölködést“ és e végből kocsit küldeni a franciskánus barátok quardiánjáért.

A városbíró a fontos actus méltóságához képest zöld posztóval behuzatta a tanácskozó asztalt, és — daczára, hogy a tanácsterembe szépen beragyogott a napvilág — meggyújtatott két szál viaszgyertyát.

Páter quardián megérkezvén, szent feszületet állított az asztalra az égő gyertyák közé; és az elülrít atyafit a szent keresztre megesküdtette a következőképen:

„Én Rudolffi József esküszöm a teljes Szent-Háromság egy élő Istenre, ki Atya, Fiu és Szent-Lélek, — a boldogságos szeplőtelen Szűz Máriára és Istennek minden Szentjeire, hogy a 12 aranyok igaz történetét elmondom, nem tekintvén sem káromat, sem hasznomat, sem becsületemet, sem böcstelenségemet, félreteszek minden félelmet, gyűlölséget, mások szerelmét és kedvét, a Szent Kereszt engem úgy segítjen. Ámen!“

Az esküvés szentségének hatása alatt a kiáltozó mérges közönség elhallgatott és szótlanul szinte rettegve hallgatta Rudolffi Józsefnek vallomását, mely a következő vala:

„Előre mondom, hogy ártatlan vagyok, ámbátor csakugyan fölvettem a 12 aranyokat. Ha gazember lennék,

ugy senkinek sem szóltam volna róla — tehát senki se tudna semmit. De én már Egerszegen mindjárt elbeszéltem az esetet deputátus társaimnak.

Elmondom a szinarany igazságot s hogy mindenki megérthesse a dolgot, azért elmondom az irgalmatlan szerződés megkötésének történetét elejétől fogva. A történet foglaltassék írásba és őriztessék meg örök időkre a város archivumában, hogy a jövő lakósok, kik talán jobb állapotban lesznek, lássák minémü nyomoruságban voltunk mi mostaniak; lássák azt is, hogy mi alázatos szegény szolgák miként fáradoztunk, csakhogy maradékainknak türhetőbb sorsuk légyen.

Vajon lesz-e valamikor biztosítva a kanizsai polgárok jóléte? Vajon eljön-e az idő, mikor nyugodtan pihenhetünk sirunkban, mert utódaink szabadságban élnek?

A város szünet nélkül processuskodott, mióta Batthiány Lajos városunkra rátette kezét, de igazat nem nyerhetünk, pedig a Batthiányiakkal legelőször 1753. esztendőben kötött contractust a fölséges cancellária megvetette. Emiatt egyik fölséges parancsolatot a másik után küldötték nemes Szalavármegyére a végett, hogy mi kanizsaiak valami könnyebb új contractusra vétessünk.

A parancsolatot meghallotta a táblánál jelenvolt *galánthai Balogh László*, ki azon mesterkedett hogy a kanizsaiak bizodalját a maga hasznára megszerezze.

Baloghnak már kész terve volt a kanizsaiakkal. Előre kicsinálta vele a dolgot *Batthiány Ádám Venczel* herceg, kinek igen nagy befolyása volt a királynőnél, mert fia volt az utolsó választott nemzeti nádorispánnak Batthiány Lajos grófnak, ki annak idejében a királynő részére adóemeléseket szavaztatott meg a rendekkel.

Még a vármegyei gyűlés lefolyása előtt 1772. év december hónapban fölczítáltatta maga eleibe a kanizsai bírót 12 esküdtjével.

Már ezen időkben azt sem tudták a kanizsaiak, hogy miféle parancsnak engedelmeskedjenek, csakhogy ne ártanak a városnak.

Lóhalálában mentek föl Egerszegre.

Balogh László azt ígérte a megjelent kanizsaiaknak, hogy a város érdekeit elő fogja mozdítani, s az ő közbevetésével hamarabb megszerzi a városnak könnyebbségét, mint a magistratus tehetné, csak bízzák meg őt a dolog elvégezésével. Mézes beszédek közt ezernyi ígéretet adott, hogy vissza fogja nyerni a város részére a *kocsmáltatást* és *szőlőhegyet*; hízkelő szókkal ígérte, hogy a *svajczéria fundust*, úgy az összes réteket és földeket a szentmiklósi határig visszaadatja Kanizsa városnak.

Szines szavaira a város bírása és 12 esküdtjei mély alázatossággal megcsókolván Balogh László urnak mentét — örömmel recommandálták magukat és könyörögtek a contractusnak igazságos megkötéseért.

A kanizsaiak beleegyezését kinyervén Balogh László, azonnal intézkedett és ugyancsak jött parancsolat a vármegyére, hogy „cum in fluxu Regii Commisarii“ légyen megkötve a kanizsaiak contractusa.

Teljeshatalmu királyi biztos gyanánt ugyancsak Balogh Lászlót rendelte ki a contractus megkötésére Mária Terézia fölséges királyunk s e fölött a kanizsaiak mód nélkül örvendezének.

A királyi biztos Kanizsára jöve az 1773. esztendő márczius első napjára rendelt terminusra. A herceg házába szállott ugyan, mégis rögtön megszelidítette a gyanakodó sziveket. T. i. a bíró és esküdtjei dicsérése folytán nagy örömmel várták a kanizsaiak a királyi komissáriust és beneventatiójára nagy számmal mentek vala. Ő pedig legottan vón kezébe egy missionarius keresztet és az egybegyült nép előtt *exhortatiót* kezdett tenni. Utoljára azt mondván, hogy minden dolgunkban legelőször Istent

kell segítségül hívunk, — elindula szent misét hallgatni a kereszttel kezében.

Az embereket ájtatosságra gerjesztvén, mind vele menének a franciscanusok templomába. Sőt a jámbor cselekedetnek hirtelen futamodván, — mint valami csudára, — a városnak valamennyi lakója templomba sietett, úgy hogy semmiféle processiókor sem voltak ily nagy számmal. Mert az egy igaz anyaszentegyházba mentek vala a tévelygő emberek is, t. i. a luteránusok, zsidók és rácshitűek.

Hogy pedig a bizodalmat még jobban megerősítse és beszédjét hathatósabbá tegye a királyi biztos ő nagysága: letérdepelt az oltárhoz és maga minisztrált a miséző papnak.

A szent ájtatosság után a megszámlálhatlan sokaság szivbéli nagy örömmel kísérte vissza a herczeg házához a királyi biztost, ki elsőben is azt kérdezte nyájasan:

— Van-e prókátortok?

— Ihol vagyón! felelének a kanizsaiak.

— Nem szükséges tinéktek prókátor, — mondá a királyi biztos ur, — ne féljete, jobban lesztek szegények! csak válasszatok 24 megbizottat, kik teljes hatalommal aláírják a szerződést a város nevében. A többi az én dolgom lesz, csak rám kell bizni, mindent jól végezek. Ne féljete, jobban lesztek szegények!

Az egész város örömben uszott a comissarius ur szavaira, — hálákat adtunk Istennek, hogy az igasság csillagát felhozta városunk fölé.

Még az nap megválasztottuk a 24 plenipotenciáriust és neveiket bejelentettük a commissarius urnak, de jelentésünkbe beleirtuk a prókátorunk nevét is.

Másnap a megbizottak a prókátorral együtt elmentek tanácskozni a herczeg házába, hol Batthiány Ádám Venczel herczeg ő excellenciája nevében *Csepreghy Mi-*

hály jelent meg mint plenipotenciárius. A vármegye megbizottai pedig nemes *Komáromi Márton* viceszolgabíró és nemzetes *Lukácsa Ferencz* megyei esküdt valának.

A commissarius ur azonban a kanizsaiak prókátorját nem szenvedhetvén, addig mesterkedett, míg elparancsolá ekképen: „*Fritz* uram, — ugymond, — most elmehet tisztességesen, mert olyas szükségünk nincs prókátorra; ne is fáradjon ide amíg irásban meg nem hívom, ha épen szükség lenne reá!”

Fritz uram elkotródott vala, miután a kanizsaiak nem mertek semmit ellene mondani.

A biztos ur hozzánk fordula prókátorunk eltávozása után és nyájasan megvigasztalt bennünket: „Ne féljetez majd jobban lesztez szegények! Majd csinálók én inquisitioniót és mindent visszakaptok, mi tiétez volt előbb!”

Ezekután a megbizottak mindennap tanácskozána a szerződés punktumai fölött, csakhogy Kanizsa város meghatalmazottjainak nem engedett soha beleszólni a punktumokba a királyi biztos ur. „Ugy sem értítez ezt fiaim, csak bizzátez rám a dolgotokat, ne féljetez, jobban lesztez szegények!” mondogatta szívesen.

A biztos ur jóakarata daczára, mivel prókátorjuk nem volt, mégis gyanakodni kezdettez a kanizsaiak, hogy kárt szenvedhetne z és a nép megverí őket, azért harmadnapra kelvén irásban adtak be némely punktumokat.

Ebben előre is protestáltak az ellen, hogy urbariális kötelességekre szorítsák őket, mert Kanizsa, mint királyi (kamarai) birtok sohasem volt urbarium alatt s a lakósok mindig szabadon adták-vette z fundusaikat.

Mielőtt a kanizsaiak protestálására valamit szólt volna a biztos ur, még ugyanazon napon az összes urakkal kiment Kanizsa városát megvizsgálni.

De akkor már a kanizsaiak összeveszte z a herczeg megbizottjával *Csepreghy Mihály* urral.

Csepreghy ugyanis megáll egy szép ház előtt, melynek csupán építése 18 ezer forintokba került és *elkezdí*: „Bolond volt, a ki ilyen nagy épületet csinált az *uraság fundusára!*“

A kanizsaiak e szavakra úgy megijedtek, hogy szólni se tudtak hamarjában. Mert ha contractusba veszik a herczegé gyanánt a fundusokat: akkor kirántották a földet a kanizsaiak lába alól.

És amikor még tovább csufolkodott Csepreghy, sőt azt mondta: „Az a bolond majd elviheti házát a hátán, mert az uraság ki nem fizeti,“ — akkor az elkeseredett kanizsaiak zugolódva visszafelelegettek.

„Micsoda injuria, hogy az urbarium igájába akarják városunkat hajtani, mely eddig szabad vala? Ha ezt megteszik, akkor követeljük, hogy a contractusba belevegyék mikép a herczeg kifizesse a polgárok fundusait és házait, mert mindnyájan itthagyjuk ezt a szomoru várost és örökre elvándorolunk belőle!“

A biztos ur azonban megbékített bennünket azt mondván: „Még az urbarium nevet sem engedem belevételni a szerződésbe, csak bizzatok bennem! Azért ezen túl ne adjatok be hozzám semmit írásban, mert nem fogadom el: miért költségeskednétek a leírásért? Mondja el mindenki szóval a panaszát: megértem én ugyis. Csak ne féljete, jobban lesztek szegények!“

A királyi biztos mindennap maga előtt tartotta a kanizsaiakat egész márczius 29-ig. Beszélni azonban nem engedett nekik. „Minek az a sok beszéd!“ mondogatta ő nagysága.

Mikor pedig a punktumokat deák nyelven megcsinálták, annak felolvasásakor ő nagysága kipurancsolta a deákul tudókat.

Erre kinyilni kezdettek a kanizsaiak szemei. Már későn: az utolsó napokon.

Most aztán megtiltotta a királyi biztos, hogy a polgárok valahol conventiculumot vagy a városházánál tanácskozást tartsanak. „Majd elvégzem én itt, nem kell az egész várost fölzendíteni!“ mondogatá ő nagysága.

De a kanizsaiak többé nem hittek neki, mire Balogh László megmutatta magát igazi formájában: egy svadron katona által végezendő executióval azaz *megvesszőztetéssel* fenyegette a megbizottakat, ha legkisebbet is tesznek ellene.

Az utolsó napokban én szenvedtem legtöbbit. Néha igen megszidott ő nagysága, máskor pedig nemesi szabadságot és viceszolgabiróságot ígért nekem, ha kezére járok és nem szólok a punktumok ellen.

Mivel pedig én nem akartam az akkor viselt nótáriusi hivatalom ellen *illettenséget* elkövetni és siket maradtam ő nagysága szavaira, — ekkor magához parancsolt a királyi biztos, és egy ujját fölfelé tartva, szigoruan így szólt:

„Nézd, így állasz egyedül! Az összes plenipotenciáriusok üstöke kezemben vagon; ha pedig te contradikálsz: úgy megveretlek, hogy feketén visznek ki a herceg házából!“

Nem mertem semmit szólani.

— „Arra ne számíts, hogy a királynőnél panaszt emelsz ellenem, — folytatta Balogh László, — mert én elejét veszem panaszodnak. De ha sikerülne is Mária Teréziát reábirni, hogy nekem feddő-levelet küldjön, akkor se veszi le senki a verést rólad, — én pedig a pirongató levelet egyszeruen zsebredugom és senki se fog tudni felőle!“

E szavak után hazabocsájtott.

A szerződés felolvasása előtt való estén nagy szél fújt, hanem azért a királyi biztos elküldötte Komáromi szolgabirót házról-házra megvizsgálni, hogy a városiak

otthon vannak-e, és nem jöttek-e össze valakinek házánál tanácskozásra.

Utolsó napon a nagy néptömeg között megjelent a herczeg házánál a Kanizsaiakkal nemes Könye Pál is, kit ő nagysága észrevevén, azonnal az oldalszobába vezetett. Nem tudom mit beszélt neki, elég az hozzá, hogy Könye Pál szépen hazament a másik ajtón.

Ekkor engem és Aisztlaitner Ádám városbirót ugyanazon oldalszobába bevezetett a királyi biztos és azt mondta a biróhoz fordulva: „Te hoztad ide a városi polgárok közé Könye Pált?”

— Nem! — feleli a városbiró.

— „No akkor adj hálát az Istennek szerencsédért, mert senki se veszi le rólad a 40 botot, ha megtudom hogy te voltál!”

Ő nagysága most hozzám lépett és vigan dicsekedett. „Látod belenyugodott a dologba Könye Pál is, ez a botskoros szalonnás nemes ember, — hát tiveletek hogyne birnék?” Miután pedig mi nem feleltünk semmit, hát megfenyegetett: „Nem tanácsolnám, hogy valamelyitek ellene merjen mondani a szerződés aláírásának, mert annak fejét levágatom!”

Ura levén életnek és halálnak a királyi biztos ur, tehát irtózatossulya volt ezeknek a szavaknak.

Ezután bement a nagyterembe, hol az asztal fekete posztóval volt behuzva és rajta egy feszület és halálfej állott égő gyertyák között. Ezek is a kanizsaiak megrémítésére voltak odatéve.

Most a 24 plenipotenciáriust a népsokaságtól különválasztotta és őket a terembe vezette, hol a 4 darabban megirt szerződés egyikét az én kezeimbe adta, hogy az aláírás előtt föntszóval végigolvassam.

A szerződés első pontumai szerint mindjárt a rétek és haszontalan *fundusok* a herczegnek adattak volna, a

város köteles lenne évi 2000 rhénes forintot fizetni *árendaképen*, mindenünk után *kilenczedet* kell adnunk a herczegnek, a *jus gladii* a herczegé lesz stb. csupa rémitéségek.

E rettentő dolgok hallatára a megbizottak iszonyúan megijedtek. A félenkebbek az aláírás előtt kiszöktek a teremből, a többiek az ijedtségből némileg magukhoz térve zugolódni kezdettek, sőt Szilajka György föl is szólt a borzasztó szerződés ellen.

Szilajkára rögtön rákiáltott a királyi biztos: „Még ne mocczanj többé, ha életedet szereted!” Az eltávozók után pedig hajdukat küldött, kik erőszakkal visszahozták őket.

Ekkor a királyi biztos kemény hangon megtiltotta, hogy közülünk bárki *mukkanni* merjen, és megparancsolta a szerződés aláírását, mert különben felakasztatja az ellenállókat.

„Azt tudjátok, — fenyegetőzött tovább Balogh László, — miszerint engem Mária Terézia oly hatalommal *ékesített föl*, hogy nyakasságaitokért leszedethetem fejeteket, sőt még a bölcsőben siró csecsemőiteket is kardra hányathatom!”

Igy megfélemlítve, nyomasztó csendben irták alá neveiket a megbizottak. Skrem Jánosnak annyira remegett keze a félelem miatt, hogy nem volt képes leírni nevét olvasható betűkkel.

Az aláírás és megpöcsétölés után a királyi biztos elvette városunk pöcsétjét a bírótól, mert ezután nem szabad a tanácsnak kiadni *purger-leveleket*; herczegi jus lesz ez is.

Végre Balogh László is aláírta a szerződéseket. Annyira sietett a névaláírással, hogy a legelső szóból: „*Coram*“, — elmaradt a C betű, mert nem fogott a kalamus. De még ezt sem ért rá kijavítani, (hallotta az

utczára szorított népsokaság zúgását,) hanem egy szerződést hirtelen zsebébe dugott, azt mondván: Elviszem ő felségének pro ratihibitione vagy reprobatione!“ — és azonnal felült a készentartott négylovas hintóba s elhajtattott.

Ezután kieresztettek minket a tereméből.

Az utcán néhány szóval elmondottuk a reánkvaró népeknek a történeteket, melyek hallására rettentő haragra gyuladtak. Rögtön összeszedtek mintegy 20 darab kocsit, melyekre annyi ember rákapott mennyi csak ráfért, — és vágattunk a királyi biztos után egész *Hahótig*. És a nép bizonynyal széttépi Balogh Lászlót, ha utólérjük. Csakhogy üthették már a nyomát, a négy tüzes ló elröpitette boszunk előtt!

Nem sokára néhány tanácsost fölczitáltak Egerszegre. Ott volt Balogh László is, ki engem behivatott egy szobába, hol 12 aranyokat kínált nekem. „Azért adom mert sokat szenvedtél“, mondá ő nagysága.

Nem mertem hozzányulni az aranyokhoz és nagy lelkszorongattatás között mondtam: „Nagyságos uram én nem érdemlem meg ezen gráciát!“

— El kell fogadnod mert ez a *király ajándéka!* felelé a biztos.

Megrémültem. Ha oly nagy urnak ajándékát megveitem, akkor Balogh László elfogat *Bojló képében* (mint felbujtót, lázitót) és vármegyei fogságban kell elvesznem. Ezért nem mertem ellenállni, mikor ő nagysága *maga kezeivel* zsebembe tette az aranyokat. Kézcsókolással megköszöntem kegyességét és siettem kijöni a szobából.

Esetemet azonnal elmondottam a kanizsaiaknak és azt mondtam: „Nem jó származik ebből, — ha lehet akadályozzuk meg a szerződés kihirdetését!“

Ugyanis azt az irgalmatlan contractust publicáltatni akarták a vármegyénél.

Azt mondtuk tehát, hogy nincsen a publicáltásra meghatalmazásunk a várostól, s így elodáztuk a kihirdetést.

Hazajöven első dolgunk volt, hogy az erőszakos szerződés-kötés ellen *contradictiót* tettünk esztendőnek lefolyása előtt a *szalapáti conventnél*.

Azóta pedig perlekedünk és türünk. Nem tudjuk hogy ivadékaink valamikor megszabadulnak-e a nyomorúságból, vagy csakugyan siralomvölgyében töltik el ők is életüket. Mert igazat mondott galanthai Balogh László : „*jobban lettünk szegények!*“

Juventus ventus.

Úrunk születése utáni 1801-ik esztendőben sokszor megfájult a feje *Tóth Ferencz* uramnak, Nagy-Kanizsa privilegiált város érdemes *strázsamesterének*.

A főfájás *Szobovics János* csinyjeinek vala következménye, a mely persona a piaristák iskolájában diák volt.

Igaz ugyan, hogy a diákot nem lehetett rajtakapni egyetlen *kalamitáson* sem, hanem azért mindenki bizonyos volt a felől, mikép *Szobovics Jancsi* főfaktora az összes csinyeknek.

Mert a nevezett diák nem maradt el soha, akár verekedés, akár pedig másféle *vigasság* adódott elő. Pedig emellett a tanulásban is első volt.

Aztán ezek a csinyek nemcsak folyton szaporodtak, hanem a vásott lurkók nem irtóztak felhasználni pajkos czéljaikra a szent dolgokat sem.

Egyik éjjel kilopták a város pajtájából a *Szt.-Mihály lovát*, macskát kötöztek rá, és beleusztatták a gymnasium előtt lévő *Sárecz tengerbe*, hol reggelig nyivákolt és agyonrémitette a boszorkányhivő lakósokat.

Máskor pedig a barátoknál veszettül ránczigálták éjnek idején a porta csengetyűjét. Az eső csakugy szakadott.

„Mit akarsz ilyen időben?“ rivalt a kapunyitó fráter az ott talált gyerekekre.

Ez pedig (minden második szónál becsülettudóan tisztelendő urnak szólítva a kapust), szépen elmondotta a mire betanították. Hogy t. i. meg kell gyóntatni Szakáll István városi szenátor urat mert hirtelen rosszul lett.

„Várjon reggelig mert ebben a sárban nem vihetjük el a Krisztus testét.“

„De tisztelendő ur kérem annyira oda van a szenátor ur, hogy talán nem éri meg a reggelt sem.“

Erre a mondásra nem volt más teendő, mint elmenni a haldoklóhoz. Még pedig *falábak* nélkül. A falábakat a diákok már előre eldugták a kerítés mellé.

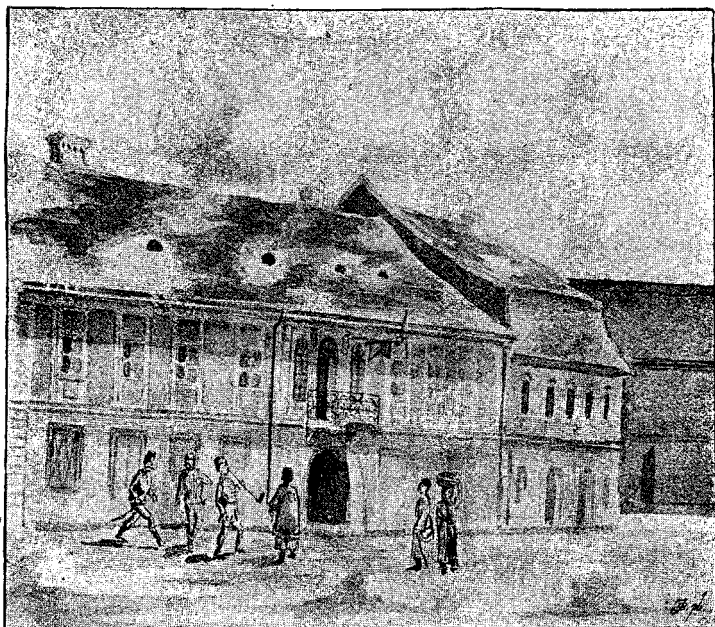
Olyan sárosak valának ugyanis ez időben a város utczái, hogy falábakon szoktak a sáron keresztül járni az utcák tulsó sorára.

De hát halaszthatlan kötelesség egy lélek megmen-tése. A kötelességtudó páter fülig sárosan érkezett meg Szakáll István portájára. Mikor azonban kitűnt volna, mikép az érdeemes szenátor urnak kutya baja sincsen, — (leszámitva azt, hogy lábain kissé tántorgott, „a kadarka taszigálása miatt“) — akkor a lelkiatya földhöz akarta csapni méltó haragjában a szent ostyát.

Ezeken kívül még sok botrány követtetett el, melyek-nek legkisebbje az volt, hogy a víztartó *lajtokra* ráírták lemoshatlan olajfestékkal:

Notabene a strázsamester ur is valamikor kefekötő volt.

Egyszer azonban tetten érték Szobovitsot.

A strázsamester szemeláltára pipált Szobovics a városháza előtt egy téli napon. Mivel pedig az utczáni pipálás szigoruan meg volt tiltva a gyakori tűzveszélyek miatt: a pipálót rögtön valatorára fogták.

A dologból azonban az sült ki hogy a még vadonat-új pipának belsejében paradicsom szosz vagyon dohány helyett. A pipafüstöt a diák csinálta olyaténképen hogy erősen fujta ki magából a léleketre beszivott levegőt, mely a nagy hidegben füstnek látszott. „Nem szeretem a paradicsom szoszt, hát így messziről szoktatom hozzá

magamat“, — világosítá fel az impertinens diák az investigáló tisztviselőt.

Ez a história aztán *beadott* a strázsamesternek, mert a dolog köztudomásra jutván, elnevezték Tóth József urat *szoszfogónak* s ez a titulus rajta száradott holta napjáig.

Minekutána pedig ezen *kiszökések* miatt mindig a strázsamester kapott hivatalos dorgatóriumot: elhatározta Tóth József uram, hogy csuffá teszi a *tintanyalót*, akár-mibe kerül is.

Az alkalom nem sokáig késett.

Nagy verekedést insceniroztak 1801-ben a diákok és a mészároslegények azon kérdésnek eldöntése czéljából, hogy ki fél a másiktól: a diák-e vagy a mészáros legény?

Hogy a mészároslegény különb a más mesterlegénynél: többszöri verekedés alkalmával kétségtelenül bebizonyodott.

A diákok és mészároslegények között mindig voltak differenciáik, melyeket verekedéssel kellett tisztába hozni. Most azonban igen mérges ügy várt az elintézésre.

Ugyanis: egyik hétfőn Eberlein Mihály mészárszékebe vizsgálatot tartottak a *mérték-vizsgáló* városi esküdtek. Egy szolgálótól — mikor kijött a mészárszékből — elvették a vásárolt hust, és rögtöni megmérés után konstatáltatott 3 latnak hiányozása az egy fontból.

A *székálló legény* nem hagyta magát. Azt a kifogást mondta, hogy egy darab ráadást (*czubakot*) is adott, a szolgáló azonban eldobta és az ott levő kutya megette; innen van a három lat hiánya.

Az esküdtek nem tudták volna kisütni az igazat, ha egy ott bámészkodó kis diák őket ki nem segíti. Ez ugyanis azt vallotta, hogy a kutya nem is volt akkor még az utcán, hanem csak most jött ki az udvarból és telepedett le a mészárszék elé; — ergo: nem is ehette meg a „ráadás“-t.

Ezzel az ügy el volt döntve. A székálló legényre az akkori szokás szerint „12 pálcza büntetés dictáltott“, a melyeket

a mészárszék előtt felállított deresen hiány nélkül meg is kapott.

A megpálcázott legény irtózatosan dühös lett. Még azon napon végig czirkálta a várost, míg egyik utczában magánosan talált egy diákot; ezt lefogatta a mészáros-kutyákkal és 12 pálczát vágott reá. Visszaadta, a mit ő kapott.

Erre felbőszült a diákság. *Izentek* a mészáros-legényeknek: „Vasárnap délután a *Kicsapott kertekben* csontot kaptok ha oda mertek szagolni, híres kutyák!“

Ez volt a hadüzenés. A vad szokások között annyira megszokták már így boszulni meg sérelmeiket, hogy más utoni megtorlásra nem is gondoltak.

Lett ujongás a mészároslegények között. „No tinta-nyalók, jertek! majd elpáholunk benneteket úgy, hogy többé nem kívánczotok elő a direktor szoknyája mögül“, fenyegetőztek a biztos diadal tudatában.

A diákság pedig nagy titokban gyülesezett a *Békástó* bokrai között. Terveket szőttek és *srófós botokat* csináltak a vasárnapi harcshoz.

A kutyakérdés megoldása volt a legnehezebb feladat. A mészároslegények ugyanis a verekedésekhez mindig magukkal vitték borju nagyságu kutyáikat is, és ezek tették félelmes ellenségé őket.

Sok terv készült, de kivihetetlen volt mind. Végre Szobovics Jancsi azt mondta a muzsafiaknak:

„Vasárnapig mindegyitek szerezzon magának prêmes sapkát, bármilyen ócska lesz is. Én pedig majd a kovácsnál csináltatok apró vas kereszteteket, melyeknek mind a négy vége ki lesz hegyesítve.“

— De mit használ ez nekünk? szól bele egy resignáló diák.

„Mindjárt megtudod. Minden sapka csucsára csinálunk bojtot s a bojt közé varrunk egy-egy vaskeresztet.“

— Hát aztán?

„Aztán: — azt tudjátok mikép a mészárosok a szücsöknek boszantása végett betanították kutyáikat arra, hogy lekapdossák az asztrakán sapkákat a szücsök fejéről. Mikor a kutyákat ránk uszítják, azok a sapkáinkat fogják szoktatás szerint megrohanni és lekapni. A vaskereszt pedig belevágódik a kutyák torkába úgy hogy talán bele is döglenek; mindenesetre veszélynélküliek lesznek reánk nézve.“

— Vivát! vivát! harsogott a diáksereg. Önbizalmok felébredt, a bátorság visszatért sziveikbe és lelkesedve mentek a harciba.

— És úgy lőn, a hogyan Szobovics kifundálta. A megdöbbsent mészáros legények nem sok hasznát vették a *bikacséknek*: legyőzte a vakmerő diáksereg gerendiuma — a srófos bot.

Napnyugta tájban végére járt az ütközet. Minden harcos plezuros volt már. A mészároslegények egy része bezuzott fejjel feküdt a fűvön, másik része jól elverve

visszavonulni kezdett a *Fecskepartok* felé. A győzelem teljes volt.

Ekkor a strázsamester megjelent féltuczat hajduval a kicsapott kertekben, --- a győzőket szétugrasztotta és a sok közül egyetlenegyét fogatott el: Szobovics-Jancsit.

Hanem a diákok annyira beletanultak immáron a verekedésbe, hogy a hajdukat is megütlegelték és Szobovicsot kiszabadították a markukból. Azonban a hazafelé retiráló Szobovicsot a város végén újból elcsípték és erős tusakodás között sikerült a városházára vinni, hol a strázsamester becsukatta.

Hanem a strázsamester csizmadiát fogott a diákban ezuttal is.

Először egy diák deputáció jelent meg a városházánál és követelte Szobovics szabadon bocsájtását. A magisztrátus nem volt hivatalban, mert ünnep is volt, meg este is. A strázsamester pedig nevetett; nem azért csípte el boszuja tárgyát, hogy valami csufság nélkül kiereszsze a börtönből.

Másodszor már az összes diáksággal tért vissza a deputáció: fejszével, bárdal és több ilyen szerszámmal felszerelve. Valóságos ostrom alá vették a városházát, összevagdalták a börtönajtót: nagy megdöbbenésükre Szobovics nem volt a börtönben. Kifeszegették a hivatalszobák ajtait is. Szobovics nem volt sehol.

A retentő zajra megrémült az egész város. A szerencsétlen hajduk megkísérlették feltartóztatni a dühöngő sereget. Ijesztésül egyik kilőtte a puskáját, de abban a perczen olyat ütöttek rá hogy a földre bukott. Erre a hajduk szétfutottak és eldobták rozsdás flintáikat.

Isten tudja mi lett volna a dologból, ha a gymnasium rektora személyesen el nem megy *Pichler Alojzius* városbíróhoz, s erélyes felszólalása következtében a városbíró meg nem parancsolja Szobovics kibocsájtását. Erre

éjféli táján szabadon eresztették Szobovicsot a görög boltos *Vaics Affráti* által bérben birt pinceből, — hova az előrelátó strázsamester csukatta el. Azért nem találták sehol sem.

Ezzel a zendülésnek vége szakadt.

A tulajdonképeni bonyodalom azonban ezután kezdődött, mert Szobovics apja nem hiába volt czéhmaster: sorompóba szállott a familiája becsületeért. Követelte a strázsamester megbüntetését.

Viszont a strázsamester követelte a verekedő diák megfenyítését.

S hogy még nagyobb legyen a bonyodalom: a tanári karnak pedig a zendülő diáksereget kellett a disciplina kedvéért megbüntetni.

Az akkori *móres* szerint az a büntetés várt a diákokra, hogy megvirgácsolják őket és Szobovicsot ezenkívül még kicsapják az ország összes iskoláiból. Ettől a delikvens diákok is félték, meg a rektor is.

A strázsamestert pedig kereset alá kellett volna fogatni hivatalos hatalmával való visszaélés miatt. A diákok t. i. ki voltak véve a közhatóságok hatalma alól. Tehát a hatalmaskodás nemcsak hivatalbóli elcsapatást, hanem börtönt is eredményezhetett. Ettől a nótától pedig ép úgy félt a városbíró mint maga a strázsamester.

Utoljára is a diák apjával és a rektorral egyetértve a bölcs Pichler Alojzius megoldotta a gordiusi csomót.

A mészáros legényt elfogatta és mint a város részéről adatni szokott egyik „önkéntes“ katonát — jól megvasalva átadta nyugta mellett a *Gollner* ezrednek. (A mostani 48. számú Ernő ezred, hol Petőfi is szolgált.)

A strázsamestert ideiglenesen felfüggesztette hivatalától.

Szobovicsot pedig az apja elvitte Pécsre tanulni a czisztercziták gymnasiumába, a hol nem tudtak a kalamitásairól semmit sem.

— „No végre eltakarodott a gazember!“ monologizált Tóth József uram, nagy lelki megnyugvással járkálva a piacon azon napnak reggelén a mikor Szobovics Jancsit Pécsre vitték.

A piaczi kofák között a strázsamester láttára olyan megmagyarázhatatlan csöndesség lőn, hogy magának a strázsames-ternek is fel-tűnt.

A bizonyta-lanságból azon-ban kimentette egy inasgyerek, ki — biztos tá-volságból — azt kiáltotta hozzá: „Nézz az Istenre — szosz-fogó!“

Haragtól kivörö-södve nézett Tóth Jó-zsef a futó inas után, mikor hirtelen szemébe ötlük az átellené-ben levő *Szent-Háromság* szobron valami rendkívüliség: a legmagasabb helyre a *szentlélek* uristen nyakába volt kötve a városnak vert vashól készült czimere — az olaját len-gető s félholdat szorongató egyfejű sas, — (mely ember- emlékezet óta a városháza erkélyén volt,) — az Atyaisten pedig széles papírszalagot tartott a két kezében ezen fel-irással: „Tsak nálam az igasság, nem a Városháznál!“

Ennek a minden isteni és emberi tekintélyt megren-dítő gaz csinynek láttára gutaütés kerülgette a strázsas-

mestert. „Felakasztalak ha megfoghatunk!“ Kiáltott fel haragjában fogait csikorgatva. Akár mérget ivott volna rá hogy Szobovics a tettes.

A strázsamester sürgetésére vizsgálatot tartottak az ügy kiderítése végett. Hanem a vizsgálatból épen az ellenkező derült ki, hogy t. i. Szobovics nem lehetett a csinytevő.

Több tekintélyes kanizsai polgár vallomásával ugyanis kétségtelenül bebizonyított azon körülmény, hogy azon éjjel a *Bárány* vendéglőben mulatott Szobovics egész reggelig.

Nevezetes volt *Heimlinger András* asztalosmester vallomása, ki azt mondta: „Lehetséges hogy az infámis dolgot Szobovics követte el, mert úgy rémlik előttem, mintha egy időre eltűnt volna a *Bárány szalájából* néhány diákkal. De határozottan nem emlékezem rá, minthogy *borközben* voltunk és *Eberlein* komám valami disputálás miatt úgy arczul csapott, hogy *két szemem közül az egyiknek majdnem hiányával maradtam, s e miatt a mulatozó diákokra nem figyeltem.*“

Más pedig senki sem tudott a diákok ideiglenes eltávozásáról semmit.

Denique, ha már azon időben létezett *pechvogel*: a strázsamester bizonyosan az volt. Minden igyekezete balul ütött ki. Ezért a legutóbbi felsülésért pedig úgy megharagudtak reá a polgárok, hogy végkép elcsapták a hivatalából, mert (a jegyzőkönyv szavai szerint) „elégtelenek találtatott kötelességeinek végbevitelére.“

A verekedésben résztvevő többi diákot pedig konziliium elé czítálta a tanári kar. Valószínűnek tartották, hogy diákok követték el a Szentháromság szoborrali szentégtörést is.

Hanem ez a dolog is rosszul ütött ki.

Praksziszból tudták a diákok, hogy a konzilium határozata virgácsolás lesz. Összeesküdtek ellene. — Megkérték a *verbunkos káplárt*, hogy várja őket estére „huszárcsákóval“ a Bárányban.

Az nap este ugy tele volt rakva a Bárány szálája karsu itczés üvegekkel, hogy alig lehetett lépni benne. A

czigányok pedig veszettül huzzták. A káplár arcza ragyogott: tudta hogy ma gazdag fogás lesz.

Gazdag is lett: este 18 darab diák rontott be a korcsmába s közülök 16 tette a csákót fejére. A két megmaradott is katona akart lenni, de olyan éretlen gyerekek voltak még hogy a verbunkos nem vette be őket.

Ugyanis a diákok a helyett, hogy a konzilium elé mentek volna, megverték a pedellust kire haragudtak, s aztán a verekedő fráterek felcsaptak huszárnak, szegény szülőik örökös bánatára.

Szobovics pedig Pécssett szedte magába a tudományokat ugy három évig. Hanem a sorsát nem kerülhette el.

Egyszer csak furcsa hírek jöttek Pécsről.

Hogy t. i. Pécsett a diákok lefűrészelték a közkutakon levő *Szent Jánosok* fejeit. (Meváltoztatták a kutpátronust nepomuki Szent Jánosról *fejvesztett* Szent Jánosra.)

A ki ezen főbenjáró bűnben *ludas* volt: felcsapott katonának hogy biztosítsa magát a reá váró büntetéstől. Minthogy azonban ezt az istentelenséget a püspök okvetlen megakarta büntetni, azért kicsapták az iskolából a megmaradott diákokat a kik ártatlanok valának.

Nem tudni hogy Szobovicsot kicsapták-e, vagy katoná lett: annyi bizonyos hogy Pécsről eltűnt és pár évig az édes apja sem tudta merre van.

Az 1807-ik esztendőben egyszerre visszajött Szobovics Kanizsára és itthon igen jámborul viselte magát. Kalandjairól hallgatott mélyen.

Azt gyanították hogy sok nánczió között megfordult, — mert az olasz, francia és még tudja Isten miféle potentátok nyelvén folyékonyan beszélt. Már pedig ezeket kóborlása közben kellett megtanulnia, mert előbb anyanyelvén kívül csak a latin nyelvet bírta.

Ez idő szerint Kanizsa város igen meg volt akadva irástudók dolgában. Olyanokban t. i., a kik hivatalt viselni akartak volna. Furcsa idők jártak: senki sem szeretett másnak szolgája lenni. A városi főjegyző minden marasztalás daczára le akarta tenni a hivatalát, — vicensótárius pedig nem volt.

Kapóra jött haza Szobovics. Szerződésileg felfogadták őt vicensótáriusnak.

(Ámbátor a nótáriusokat és tanítókat csak úgy „beszegődtetni“ szokták a gazdapolgárok, miként csőszöket és kanászokat: mindazonáltal nem csapták el olyan könnyen, mint a mostani *választott tisztségviselőket*.)

Az új vicanótáriusra nem volt panasz: szorgalmas volt, s értette a dolgát.

Egy reggel azonban új csiny történt a városházánál: valami imposztor kicserélte a hivatalok ajtaján levő táblákat. (Persze hogy németül voltak írva ezek a táblák.)

ANTON v. FASSBINDER

Stadtrath.

állott a táblán az előbbi „Anton von Pinthér senator“ helyett; a városi *kaszér* czime gyanánt pedig

NEMES RITZ JÓZSEF

beretváló helye

volt írva az eddigi „Joseph v. Ritz cassier“ helyett. (Ez utóbbin sokat nevettek, mert az adószedőket sohasem szerette a publikum.) A többi felírás helyett is mind más volt, ugyan oly szép nagy betűkkel írva a táblákra mint az előbbieket voltak.

A csinytevőt Szobovicsban sejtette minden ember — sőt a főjegyző jóakarólag meg is intette e miatt és több komolyságot ajánlott neki. Szobovics erre mérges lett és lemondott hivataláról. Csak úgy sikerült visszamarasztalni,

hogy eddigi 80 frt évi fizetését felemelték 100 forintokra (váltóczédulákban.)

Ezen a kis kellemetlenségen kívül nem volt baja Szobovicsnak a polgárokkal, sőt még a *méltóságos herczeggel* sem, pedig ez folyton czivakodott a kanizsaikkal.

Minthogy a „hivatalbéliek“-nek nem volt szabad ki-maradniok egyetlen *czéhlakozásról* vagy családi ünnepély-ről sem: ennélfogva a tisztviselői qualificatióhoz megki-vántatott, hogy enni és inni jól tudjon minden hivatalbéli.

Igy került az egész magisztrátus 1808. év november utolsó napján az urodalmi tiszttartó *Korntheuer András* ur hajlékába, ki nevenapját tartotta.

Az erősen megfagyott utakon eljött a névünnepre az egész környék notabilitása. Táblabirák, papok, barátok, gazdatisztek és hivatalnokok zajos kedvvel töltötték el az urodalmi épületet.

A dekorum nem engedte meg a nőtlen legényeknek hogy diskurálhassanak a hajadonokkal. Feltűnt tehát, hogy a viczenótáriusnak mindig akad valami mondanivalója Lizikéhez, a házigazda nevelt leányához és a piruló leány-zón gyakran rajta felejtí szemeit.

Különben nem lett volna csoda, ha valami érzéke-nyebb fiu az eszét is Lizi után veszti, nemcsak a sze-meit. Mert csinos leányzó vala Lizike és az esetlen *módi* sem tudta elfödözni kecses gömbölyüségét.

A vendégek diskurzusa többnyire vallásos dolgokról folyt, ámbár a vidám urak sokat tréfáltak: a mikor t. i. asszonyi személy nem volt a teremben. Mert Lizi nem zongorázott az éhes vendégek gyönyörködtetésére, sem pedig a lakoma alatt nem ült az urak között, hanem a konyhában foglalatoskodott és csak akkor jött be a ven-dégekhez, ha felszolgált az asztaloknál. Ilyen bolond di-vat volt akkoriban.

A lakoma közben épen arról beszéltek, hogy *Polay Jeremiás* — a helybeli ájtatos szerzet (piaristák) spirituális, ki vármegyeszerte híres vala fősvénységéről, — a kórházi kápolnába sohasem miséz mert nem jár érte fizetés, — amikor Lizi tállal kezében a viczenótáriushoz jött.

„Mért megy el a leányasszony oly hamar mellőlem, mikor én igen jól érzem magamat ha közelemben tudom!“ Szólt Szobovics halkán Lizikéhez, ki annyira megijedett e vakmerő nyilatkozatra, hogy a tál megbillent kezében és a jó malaczbecsinálnak egy részét a viczenótáriusra döntötte.

A zseniális Szobovics szörnyű konfuzióba jött és bután hebegte: „Se—semmi.“ Mire a vendéggyülekezet egészséges kaczagást eresztett meg.

A leány is annyira megzavarodott hogy félig sirva, félig nevetve menekült a konyhába, honnan nem lehetett volna becsalni semmiféle czukros portékával.

„Hiába nézegeted azt a leányzót öcsém“ — vexálta Tuboly József táblabíró Szobovicsot, mert „*non cuius homini contingit adire Corinthum!*“ (Nem mehet minden ember Corinthusba.)

Ez a mondás érzékenyen találta Szobovicsot, ki a lányhoz képest szegény gyerek volt. Mert Lizikére nagy örökség várt. T. i. az öreg tisztartó szép vagyont szerzett: akkor is meglevén az urodalom tulajdonosainak a Batthiány hercegeknek az a jó szokása, hogy állandóan külföldön laktanak és a gazdatiszt keze már akkor is maga felé hajolt vala.

— „Ápellálok urambátyám szentencziája ellen“, — felelte tréfásan Szobovics, és nem akarván mutatni hogy találva van, ismét igyekezett visszavinni a beszédet az előbbi tárgyra, — „hiszen a mint megtörténhetik az a csoda hogy Jeremiás atya ingyen miséz, ép ugy én is

találhatok egy darab karbunkulust, ami gazdaggá tesz!”

„No azt én mondom, tubolyszegi Tuboly József a nemesi szavamra, hogy ha bármelyik csoda bekövetkezik akkor Lizi hugom a tied lesz“, tréfált tovább a táblabíró, ki valami huszadik ágon rokonságot tartott a tisztartóékkal.

Persze jó izüeket nevettek rá megint.

Szobovics azonban szokása ellenére komolylyá lett és valami fölött töprengett egész hajnalig, amikor az egész vendégbokor elment a templomba *rorátéra*. Ott szintén mélézött, míg a kanizsai magyarok áhitattal énekelték:

„Hajlik, hajlik, hajlik.“ (A német „heilig“. Ekkor t. i. egyik héten németül, a másikon magyarul tartották a hajnali miséket.)

— Alig köszöntött be az 1808-ik esztendő, már megtörtént az egyik csoda: Jeremiás páter szorgalmasan misézgetett a kórházi kápolnába — ingyen.

Utánna jött az okozat: Szobovics meginterpellálta adott nemesi szavának beváltása végett a fáblabíró urat.

És Tuboly József, — miután meggyőződött, hogy a páter csakugyan ingyen miséz s arra nem lett felbízattva senki által sem, ígéretének eleget tett: kieszközölte hogy Szobovicsnak feleségül ádták Lizikét. Zöld farsangon már megtartották a lakzit nagy vigasság mellett.

Később föl fog derítettődni hogy mindez nem olyan könnyen ment, mint gondolná az ember.

Előbb azonban el keli mondanunk egy közbejött eseményt.

Szobovics már feleséges ember volt, mikor 1809-ben szétszórták Napoleon császárnak a magyarokhoz intézett lázító kiáltványát:

„Magyarok! Eljött az a szempillantás, mellyben viszszeranyerhetitek régi függetlenségteket. A ti határaitokonn állok diadalmas seregeimmal. Gyülekezzetek össze Rákos’

mezejére, régi Óseitek' szokása szerént; válaszszatok Királyt magatoknak!“

Ezt a proclamációt közénk dobták mint valami égő bombát, melynek minden pillanatban lesték Bécsben a felrobbanását.

Ekkor furcsa eset történt Kanizsán.

A városi magisztrátus nem adott játszási engedélyt Kreutmayer Ferencz nevü *szemfényvesztő komédiás*nak. E miatt fellépett a katonai generalis (valami *Gorup* nevü) és követelte az engedély megadását.

A tanács megijedett. Érthetlen volt előtte, hogy a generalis miért veti magát közbe egy földönfutó komédiásért.

A játszási engedélyt persze hogy megadták rögtön. Sajnos tapasztalatai voltak a tanácsnak arra nézve, hogy a katonák igen csekély okokból *vörös kakast* cregetnek a polgárok házaira s egész utcákat égetnek le béke időben is.

A komédiás tehát sátort ütött a Szentháromság-téren. Evett tüzet, bukfenczeket hányt, kardot nyelt, s többféle „szemfényvesztést“ produkált.

Mutatványainak utolsója azonban mindig ugyanaz volt; t. i. *Martinovics* apátnak lefejezése.

Ez a lefejezés következőkép vitetett végbe: a piros ruhába bujztatott őszhaju hóhér összekötötte a *Martinovicsot* játszó egyént, és lefektette a földre úgy hogy feje egy fatuskóra volt lehajtva; — mikor a hóhér felemelte pallosát hogy az apátur fejét leüsse, akkor egy függönyt huztak a nézők elé s a lefejezést a függöny mögött végezték el. Hallani lehetett a pallos suhintását és a halálkiáltást.

A gyászos aktus megtörténte után ismét szétnyitották a függönyt; látható lett a tuskó mellett a csonka test fej nélkül, — a levágott fej a sarokba volt dobva egy

csomó szalmára. Mindenütt csupa vér: tuskón, szalmán és a palloson.

Ekkor a levágott fejre rákiáltott a szemfényvesztő komédiás: „kényszerítlek hogy beszélj!” Mire a fej mozogni kezdett, rémitően erőlködött, kimeresztette a szemeit és megszólalt síri hangon: „Jaj annak, aki kezét a császárra meri felemelni!”

Az iszonyu produkció alatt többször rosszul lett egyik-másik néző, hanem a városi tanács mégsem merte azt betiltani; — részint a generálistól, részint pedig attól félt hogy a francziákkalal czimborálás gyanujába keverik, minthogy Martinovics tudvalevőleg a francziák egyenlőségi tanának volt apostola.

Ez a gyanu pedig a mostani időkben, mikor a francziákkal háboruságban állunk, — könnyen okozhat végzetes következményeket.

Aztán még feltehető volt az is hogy a szemfényvesztő nem más, mint bécsi *spion*. Azon időben is hamis volt a német: hát ha azt akarta kispionkodni, hogy a francziák megjötteinek örömeire nem danolják-e a kanizsak:

„*Virit már a kis nefelejts!*“ (Martinovics nótája,) vagy megint nem ültetnek-e *szabadságfát*? (Zalavármegyében *szabadságfát* ültettek a francia forradalom egyenlőségi elveinek tiszteletére az 1792. esztendőben.)

Hozzájárult mindezekhez azon körülmény, hogy *extra staféta* jött a város bírójához azon parancsesal mikép Lakenbacher Mózes kanizsai lakósra — ki Sombor társaságában hadi-liferáns volt, — szigoruan felügyeltessen, és mihelyt közelednek a francziák Kanizsához, őt azonnal börtönbe vesse, mert a hadseregnek szánt marhákat a francziák kezére akarja játszani.

Végre is kitört a keserűség *csehi Babochay József* városbíró urból (ki öregapja volt Babochay Györgynek, Nagy-Kanizsa város mostani polgármesterének) egy alka-

lommal és azt mondta a hivatalban: „Szobovics öcsém, a maga furfangos eszével fundáljon ki valamit, a mivel elkergetjük ezt a németet! Igen bánt, hogy lefőzte a magisztratust, és még ezenfelül mindennap lenyakaztat egy magyar embert.“

Szobovics arcza felragyogott a városbíró beszédjére.

— „Meg lesz városbíró ur! — már ugyis megakarom ugratni ezt a komédiást és jót állok róla hogy nem marad itt még egy hétig!“

Szobovics e beszélgetés után a harmadik napon megkérte a városbíró és a szenátorokat hogy estére jöjjenek el megnézni a szemfényvesztőt, mert olyant többé sohasem látnak, minőt ma produkál.

Ott is volt az egész tanács. De az előadás alatt semmi rendkívüli sem történik. A megszokott unatkozó arcczal állanak a színhely két oldalán a csend fentartása végett odarendelt városi *hajdu* és a tűzveszély ellen ottlevő *kéményseprő*. A nézők is meglehetősen közönyösek, csak a városbíró ur forgatja néha a fejét izgatottan.

Végre jön az utolsó produkció. A megkötözött Martinovics előtt leeresztik a függönyt.

Abban a pillanatban rémült ordítás keletkezik, melynek hallatára a városi hajdu szétrántja a függönyt.

Most a publikum elé a következő látvány tárul:

Martinovics és a hóhér még ott állanak a tuskó mellett. Kiestek a szerepükből: az ismeretlen veszély miatt megvannak félemlítve. Legcsodálatosabb hogy az apát-urnak is meg van a feje és mégis van a szalmán is egy véres fej.

Az eszeveszett ordítást a szalmán levő fej cselekszi.

A függönyt nyitó hajdu és a kéményseprő a fejhez futnak és széthányják a szalmát olyan biztonsággal, mintha előre betanulták volna.

És uramfia! a szalma alatt gödör volt, melyben egy eleven embert fődöz fel a publikum, a kinek feje a szalma közt a levágott fejet szokta mutatni. Ez az ember ordítja veszettül: „Vájmír — ájvájmír!“ s halálos ijedtséggel kapkod mindenfelé: mert az arczába és fülébe keményen beleragadott egy-egy rák, a híres *zalai rákok* fajából.

A rákokat Szobovics dugdostatta titokban a szalma közé. Mikor ezek a vér szagára belecsiptek a vérrel bemázolt komédiásba, a szerencsétlen német azt gondolta hogy az ördög akarja elvinni.

A magisztrátus pedig az egész publikummal kaczagott rajta a fuldokló sirásig. Végre kihúzták a „*levágott fej*“ tulajdonosát a gödörből és utnak eresztették.

A szemfényvesztő trupp persze hogy megszökött Kanizsáról még azon éjszakán.

A némettől ekképen megszabadult volna a város, hanem a francziától egyre jobban kellett félnie. A környék népe mindenfelül Kanizsára menekült. Emberekkel, marhákkal zsufolva volt a város.

A hírek pedig szokás szerint nagyobbították a veszedelmet. Voltak, akik már utközben látni vélték franczia csapatokat, pedig azok messze voltak Zalavármegyéhez.

Egyszer csak beállit Kanizsára a megye főadósze-dője tekintetes *Deák Péter* ur, a vármegyei pénztárral és az azt őrző egy szál katonával egyetemben. Lakást és őrizetet kért a tanácstól, mert a vármegye székhelyén immáron nincsen biztonságban az ellenségtől.

No hiszen lett rémulés.

A városbíró már másnapra *közönséges gyűlést* hívott egybe *szentés mise utánra*.

A közönséges gyűlésen mind ott voltak a *hatvanyosok*, hogy ily sulyos időben megállapítsák a teendőket.

Hatvanosoknak hívták azt a 60 polgárt, kiket évről-évre ujonnan választottak a város fontosabb ügyeinek intézésére. Olyanfélék voltak, mint a mostani városi képviselők.

A gyűlés megnyitása után Babochay József városbíró, — „miután serkentette vala a községet a polgári kötelességeknek duplázó igyekezettel leendő napfényre való tételére a mostani nehéz időkben“, — elrendelte az Egerszrege menendő deputáció tagjainak megválasztását.

A deputáció kötelessége leendett: a *zalavármegyei nemes felkelő lovas sereg* részére pokróczokat és egyéb ajándékokat (melyeket a városi polgárok adakoztak,) átszolgáltatni; ezenkívül 2 legényt, kiket garázdaságuk miatt fogtak el, mint a város önkényteseit a katonasághoz liferálni; végül és legfőképen pedig a *kontókat* kifizettetni, a mely kontók a kanizsai boltosok és mesteremberek által a seregnek eladott árucikkekről szóltak.

Csakhogy a gyűlésen jelenlevők egyáltalán nem mutattak duplázó igyekezetet, mert senki sem akart deputatus lenni. Mindenik féltette a bőrért a francziától.

Sokáig nem tudtak eredményre jutni.

Végre megszólalt *Albanics Jakab* városi kamarás: „Olyanokat kell választani deputátusoknak, kik gyerektelenek és így nem oly nagy kár, ha odavesznek.“

(A kamarás ur sok gyerekekkel volt megáldva.)

Óriási tetszést aratott az indítvány.

„Igaz, a gyerektelenekért nem lesz kár!“ helyeselték a gyerekcs családapák, és megválasztották deputátusnak Szentgyörgyi András, Faddi György és Szobovics János gyerektelen apákat nagy többséggel. Kárba veszett minden protestálásuk: a gyerekes párt leszavazta őket.

Ezután elővétellett Szobovicsnak *könyörgő levele* melyben lemond hivataláról, — „mert a mostani szerencsésebb időkben aratott szerencséje folytán tudományait erősebben kimutathatja“, vagyis jobb hivatalra van kilátása: ennél fogva leköszön eddigi tisztéről és kéri egész esztendői fizetésének jutalomképen leendő megadását.

„De az ördög majd elvégzi azt a sok dolgot, a mi ebben a zavargós világban elintézésre vár; inkább én is rezignálok“, — kiáltott közbe a főjegyző felháborodva, — „hiszen magamat nem szakaszthatom meg a hivatalos dologban, mint valami számár!“

„Szent igaz hogy ugy van! — hagyták helyben a hatvanosok, — számár lenne ha kettő helyett dolgoznék.“

A gyülekezet hallani sem akart a lemondásról, inkább háromszoros fizetést ajánlott, — de Szobovics hajthatlan maradt.

A vitának a városbíró vetett véget. Azt mondta: „Ha Szobovics jobban értékesítheti talentumát, abban nem szabad gátolnunk, mert a szentírás szerint a gyertyát nem szabad véka alá rejteni. Engedjük őt elmenni és adjunk neki többet egy esztendői fizetéssel, megérdemli. A vicensótárius nem fogja elfeledni, hogy Kanizsa város *nevelése* (Babochay József ösztönzése és segítsége mellett tette le Szobovics a jogi vizsgálatokat) és hiszem, hogy a város javát jövőben is szíven fogja hordozni. — Csak-hogy ugy emlékezem, mintha ki volna kötve félesztendő felmondási időnek: pedig ez esetben félévig még itt kell maradnia.“

Ezután elővette a város levelesládájából azt a kontraktust, melylyel felfogadták Szobovicsot. Abban csakugyan félévi felmondás volt kikötve. Ennek alapján a gyülekezett belenyugodott a városbíró javaslatába hogy t. i. Szobovics félév multával elmehessen és egy évi fizetést jutalmul kapjon.

Végül a gyűlés elé került Polay Jeremiás páter instancziája, melyben a kórházban misézésekért honoráriumot kér.

A kérvény elolvasása után *Lovák Ferdinánd* templom- atya a kérelem megtagadását indítványozta, mert a francia pék alapítványi miséjén kívül a kórházban misézésért sohasem járt díjazás. (Pfaff János sütőmester t. i. alapítványt tett az évenként János napján mondandó misére és a kórházi kápolnának ajándékozta védőszentjének keresztelő szent Jánosnak olajtestésü képét. A kanizsaiak azért hívták őt „francia pék“-nek, mert Lotharingiából származott.)

Csakhogy ekkor előállott a piarista unokatestvére Polay Ferencz, egyike a hatvanosoknak, — és követelte hogy Jeremiás páternek adjanak fizetést a misézésekért annál is inkább, mert az elmúlt esztendőben egy másik piarista ugyanazért 100 forintokat kapott váltóczédulákban.

— „Nem igaz, nem kapott“, zajongott a közönséges gyűlés.

Erre Polay Ferencz belenyult vala a *puruszli* zsebjébe és egy írást huzott ki. Haragosan követelte az írás felolvasását, mely „majd tösz igazságot.“

A főnótárius kezébe fogta az iratot és hangosan olvasta :

„Datum Kanizsae 29-a Decembris 1808.

Tisztelendő és Tudós Büky József urnak, Ájtatos szerzetbéli tanító Atyának a városi ispitályban tartott Szent Misékért a város polgárai nevében mélységes köszönet mondatván, -- egyuttal 100 frt idest egyszáz forintokat küldünk ./. alatt, egy jótékony célra tett ajándékból, fáradozásai csekély jutalmazásaképen.

*Általam Szobovics János
hites aljegyző által.“*

Polay Ferencz diadalmasan nézett szét a gyülekezeten. Ha Büky Józsefnek adtak fizetést, akkor az ő bátyjának is kell adniok.

A városbíró ur csodálkozással vette vala kezeibe a famozus okiratot, melyről semmit sem tudott. A vicenótárius öregbetűs írását csakugyan felismervén, azt kérdezte halkán: „Micsoda bolond írat légyen ez, öcsémuram?”

Szobovics pedig válaszképen a gyülekezethez fordult s azt mondta: „Taval egy vallásos emberbarát által 100 forint tétetett le a tanácsnál a kórházban miséző páter megjutalmazására azon kikötés mellett hogy az ajándékozó neve titokban tartassék. A tanács átszolgáltatta a misézőnek. Ezen körülményből azonban nem szabad igényt formálni arra, hogy az idén is adassék jutalom a misézésért. Ámbátor ha a jelenlévők közül valakinek, például Polay Ferencz uramnak szándékában volna újabb 100 frtnak ajándékozása: a tanács szívesen kiadja a miséző páternek azt is.”

A hatvanos Polay Ferencz rögtön visszahuzódott, nehogy ajándékozásra szorítsák.

A gyülekezet pedig derülten vette tudomásul a vice-nótárius felvilágosítását és miután nem akadott újabb adakozó: Jeremiás atyának kérelmét elvetették.

Legvégül a város biztonságára *polgár őrség* felállítását határozta el a gyűlés; a haza védelmére pedig tiz lovas katonát ajánlott fel, kik darabonkint 450 forintokba kerültek. (Ekkor még az ember drágább volt a lónál, nem pedig megfordítva mint most az általános védkötelezettség mellett.)

A gyűlés után azt kérdezte a városbíró: Vicenótárius ur, miféle furcsa dolgot csinált megint azzal a piaristával?”

Szobovics elnevette magát. „Jól gondolja városbíró ur, hogy a dolog fácsítja másutt van mint a hogyan elmondtam a gyülekezet előtt. T. i. a tisztartóék Lizikéjé

azon feltétel bekövetkezése mellett ígérték feleségemül, ha valami csoda folytán Polay Jeremiás páter ingyen fog misézni a kórházban. Sok fejtörés után is csak odajutottam, mikép a fősvény pátert egyedül a kapzsiság felkelésével bírhatom a misézésre. A szerencse segített rajtam: a csizmadiák lakozásán 130forintokat nyertem ferblin. Azonnal 100 frt honoráriumot küldtem a gyűlésben olvasott levelem mellett Büky piáristának, ki néha a kápolnában misézgetett.“

— Megbolondult édes kollega? kérdezte álmétkodva a főjegyző.

— Bolond egy kicsit minden szerelmes. Nekem az a leány megért volna száz forintot, csakhogy az volt a szerencsétlenségem, hogy a lakozás két napig tartott s másnap többet visszanyertek tőlem mint én nyertem az első éjszakán. Mit tehettem mást: elmentem Büky piáristához, bűnbánó arczczal elmondtam minő pech ért és kértem vissza a száz forintjaimat. Büky gyanusan nézett rám, mintha arról akarna meggyőződni hogy nincsen-e bolonddal dolga. De mikor elmondtam őszintén az egész dolog mibenállását: Büky hahotázni kezdett. „Hahaha! tudd meg öcsém, hogy tegnap az ebéd fölött dicsekedve mutogattam a leveledet és a száz forintot, --- s a vén salabakter Jeremiás elkérte tőlem a leveledet. Most már tudom hogy mi czélből: hogy ennek alapján majd ő követelhessen fizetést a misézésekért. A gimpli ráröpült az enyvre. Szívesen visszaadom a pénzedet öcsém!“ És azalatt is kaczagott, mig a száz forintot a kezembe olvasta.

--- Hát a vége mi lett? szolt a főjegyző.

--- Czelomat elértem: Jeremiás páter misézgetni kezdett és ennek folytán Lizike feleségem lett.

--- De hiszen ez *defraudáció!* hüledezett a főjegyző.

--- Bizony olyanforma: *fraus pia* (kegyes család) erősíti a városbíró.

— Ez egész nem más mint *juventus ventus*: az ifjuskornak bolondsága, — felelt Szobovics, — hanem azért ígérem hogy többé nem csinálok ilyeneket, csak most fel ne akasztassanak az urak érte.

Igy jutott feleséghez Szobovics.

— A hatvanosok által választott deputáció nemsokára elindult vala Egerszeg felé három kocsival.

Az első kocsin az urak, a másodikon a leendő katonák és kíséző hajduk, harmadikon pedig az ajándékok valának felpakkolva.

Délután ugy 4 óra tájban a pölöskei erdőségben jártak és a magyarok szokása szerint erősen politizáltak, midőn egy átható kiáltás döbbsenté meg őket:

„Halt, qui vive!“

Abban a perczben megállottak a kocsik. A kis csapat megrémült; még a kötéllel fogott katonák is megijedtek, pedig azoknak kevés veszteni valójuk volt: tudták hogy ez a francia *örszemnek* kiáltása.

Egyszerre mintegy 15 főnyi *sáször* (chasseur) csapat bontakozott ki a deputáció előtt. A sászörök között állott egy bocskoros magyar paraszt, nyakán kötéllel és a kötél keresztül volt huzva a feje fölötti tölgyfa ágon.

Szobovics legelőször ocsudott föl ijedtségéből. „Hát mi vagyunk!“ szólt nekik francia nyelven és pompásan parázott a sászörök tisztjével.

A tisztől aztán megtudta a dolgok mibenállását. T. i. a sászörök a Duna melletti francia seregtől jöttek a vidék hangulatának kikémlelésére és most visszafelé mennek, de eltévedtek. Utközben a saját szakállukra rekviráltak és egy egész láda ezüstöt harácsoltak össze a védtelen népektől. Ezt a ládát kocsin vitték magukkal, és jelenleg egy Balogfa községi jobbágy — névszerint Csondor Istók — volt a fuvarosuk. Körülbelül két órával ezelőtt Csondor Istók kocsija feldült az erdőszélén, a láda ösz-

szetörött és ekkor kitünt, hogy ezüst helyett téglával van telerakva a láda. A francziák éktelen dühösek levének a fölfedezésre és felakasztással fenyegettek minden magyart, ha az ezüst elő nem kerül.

Tolmácsuk is volt eddig, ki nem konyitott ugyan a francia nyelvhez, hanem olaszul jól beszélt és a sáször tiszt is tudott olaszul. Most azonban az olasz tolmács elszökött: egy óvtalan perczben az erdőbe illant. Az ezüst elvesztése miatti fenyegetést nem vette tréfának.

A szökés miatt még dühösebben kiabáltak a francziák, miből azonban Csondor Istók nem értett egy kukkot sem. Hanem amint őt arculcsapkodták és a közeli tölgyfára kötelet kötöttek, őt pedig aláállították: ennek jelentését rögtön megértette.

Először rimánkodott. Végre belefáradt: elfásulva, bután állott hóhérai között.

Igy találta őket a kanizsaiak deputációja.

— „Hát bevallotta a fuvaros hogy ő volt a tolvaj?“ kérdezte Szobovics.

— „Az igazat megvallva mi bizony nem kérdeztük, mert nem tudunk vele beszélni“, — mondja a tiszt, — „más azonban nem vihette el, mert már tegnap dél óta az ő kocsiján volt az ezüst.“

— „De hátha már ellopta a tegnapi kocsis és téglá volt a ládában mikor erre a kocsira tették? Akkor ez a kocsis ártatlan.“

— „Az lehetetlenség.

— „Sőt igen valószínű. Hát a tolmács miért szökött volna meg, ha ő nem bűnös? “

A tiszt nagyot nézett. Szobovics okoskodása olyan természetes volt, hogy megingatta eddigi feltevését. „Mind-egy, a kocsist felakasztatom“, — szolt kevés gondolkodás után, — „mert ő akkor is tagad ha tolvaj, akkor is

ha ártatlan, s így nem tudhatok bizonyosat; már pedig én boszut akarok állani.“

Elég világos logika, — gondolta magában Szobovics, és éles eszével hirtelen kifundált valamit.

— „Azt könnyü lesz megtudni vitéz uram, csak bizza rám a dolgot. Lássa, mi magyarok műveletlencb-bek vagyunk mint önök francziák: s e szerint igen val-lásosak, sőt bigottak. Nálunk oly esetekben ha valakire nem tudjuk rábizonyítani a bűncselekményt, akkor a szent feszületre megesküdtetjük. S ha a vádlott megesküszik hogy ártatlan, akkor felmentjük, — mert higye el nekem miszerint a legelvetemültebb gyilkos sem merészel meg-esküdni hamisan, még ha az életét mentené is meg vele. Ilyenre nem volt eset.“

A sáször hitetlenül csóválta fejét, bár a mi törvény-kezésünk olyan ismeretlen volt előtte mint a czethalak tojása.

Hanem midőn Szobovics újra elővette rábeszélő te-hetségét, azt mondta a franczia: „Isten neki, az ön ked-veért megengedem hogy próbát tegyünk a kocssal. Ví-szonzásul azonban önök kalauzolni fognak bennünket vissza csapatainkhoz, mert nem tudunk senkivel sem beszélni s így szörnyü kellemetlen helyzetben vagyunk.“

Mit tehetett volna mást Szobovics mint hogy paro-lát adott rá, hiszen ellenkezés esetén a fejüket koczkáz-tatja.

Ezután elkezdődött a solennis esküdtetés.

Mogyorófa pálczából keresztet csinált Szobovics és hivatalos komoly képet vágva Csondor Istók elé állott.

— „Ide hallgasson kend, — rivalt az akasztandó forspontra, — tudja-e hogy mit csinálnak kenddel?“

— „Felakasztanak“, nyögte keservesen Csondor Istók.

— Ugy kell kendnek, miért lopta el az ezüst pénz-üket.

— „Jaj, nem tehetek róla, megkísértett az ördög. Azt gondoltam hogy nem vétkezem velem, mert a pénzt ugyanis mitőlünk rabolták a katona urak.“

— „Igaza van kednek, — szólta el magát Szobovics, — azaz hogy nincsen igaza kendnek, hanem azért meglátom segíthetek-e a baján.“

A fuvaros nyöszörgött.

— Vigyázzon kend rám, — folytatja erős hangon, — erre a fakesztre ráteszi kend a két ujját és hangosan mondja amit én előmondani fogok. Hanem arra figyelmeztetem hogy el ne nevesse kend magát, mert akkor mindenható Isten legyen a ki megmenti az akasztófától!“

Mintha bizony valami nagy nevezhetnékje lett volna szegény Istóknak.

A fővegeket mindnyájan levették. Istók letérdelt a földre és meghatottan tagolta Szobovics után a következő esküt:

„Szent-Mihály községe! — mellette van Pölöske; — ennek erdejében — van egy odvas tölgyfa; — az oduban mukucsfiak — tanyáznak; azok a francziák — kik ezüstöt keresnek, — egyék meg a — mukucsfiak — farkát; ámen!“

(Zalamegyében a mókust hívják mukucsnak.)

Az esküből megértették a sászörök a *szent*, — *franczia*, — *ámen* szavakat, és tökéletesen meg voltak vele elégedve. Csondor Istók megszabadult. Sietett is hazafelé kotródni.

Az esküvés alatt Szentgyörgyi András deputátusnak a visszafojtott kaczagás miatt könnyek potyogtak a szeméből. A francziák egészen megilletődtek, mikor látták hogy ez eskü mennyire elérzékenyíti ezeket a bolond magyarokat. Szentgyörgyi András uram pedig elosont a helyszínéről és a szekerek mögött levágta magát a fübe:

asztrakán sapkáját rászoritotta szájára és emberfölötti erővel nevetett amig szuszogni tudott.

A deputáció 2 napig járt a francziákkal, kik rendkívül barátságosan bántak velük. Mint régi ismerősök váltak el egymástól. A kanizsaiak bementek visszajövet Balogfa községbe, hol Szobovics felkereste Csondor Istókot. Szegény Istók alig tudott hova lenni örömében: a francziáktól elemelt összes ezüstöt reá akarta tukmálni megmentőjére. Végre is megfelezték a kincset amint a tündérmesékben szokásos.

Ilyen viszontagságok után érkeztek Egerszegre nagy kerülővel. Itt elvégezték hamar a dolgokat mind: csak a kontókért nem tudták megkapni a pénzt. Legnagyobb baj azonban az volt, hogy évek mulva is vexálták a deputatusokat: vajon utba kell-e ejteni Vasmegyét ha Kanizsáról Egerszegre akarunk menni?

Szobovics a kontraktusban kikötött félesztendő után letette hivatalát. A helytartótanácsnál nyert állást Budán s jól felvitte dolgát az Isten: *kirdlyi konziliárius* lett, s mint protektornak jó hasznát vették a kanizsaiak a herczeggel folytatott örökös pereikben. Szép felesége segítségével sok gyereket nevelt a hazának. Gazdag kedélye nem hagyta el soha, bár vaskalapos filiszter vált belőle, ki ugy tudta értékesíteni a jövedelmet mint valami pénzügyi igazgató.

Kanizsai élet.

(1800—1833-ig.)

Nagy-Kanizsa városának formája most egészen más mint századunk elején volt.

Akkor gyakran megesett hogy „a nagy sár miatt nem tartathatott héti vásár“, míg most kemény téglával vannak kirakva utjai, s közlekedése mintaszerű.

Vas Gereben még nem talált más megemlítésre méltót Kanizsáról, mint azt hogy ittlétekor a sétatéren lovakat usztattak, (Sétatérnek hívták a jelenlegi Eötvös-tért a gymnasium előtt, hol akkor a „Sárecztenger“ volt s ebben bizony lovakat is usztattak néha.) de újabb iróink már csodálva írják nagy fejlődéséről, s *Molnár György* drámai színészünk azt írja könyvében: „Nagy-Kanizsa egy darab a fővárosból.“

Még a szentek is megváltoztak, jobban mondva megváltoztatták régi helyüket. Nepomucenus *Szent János* régebben ott állott a két városrész közötti töltésen, és az 1825. esztendőben hozták mostani helyére a somogyi határszélre. A *Szent Háromság* szobra pedig feneketlen sárban állott a mostani főtéren ott ahol jelenleg piacunk van, — és csak 1867. esztendőben állították föl a gymnasium előtt. *Szent Flóriánnak* szobrai és képei végképen eltűntek városunkból, pedig az istenfélő és tüztől rettegő gazdák házánál rendszeren ott volt egy fülkében.

A házak — főleg a külső utcákban — zsuppal fődött bogárhátú kis épületek voltak, az ablakok előtt virágos kertekkel. A fundusokat *palánk* kerítések vették körül.

Ha már a város külső formája más volt e század elején: hát még mennyire más volt a lakosok családi és társadalmi élete, erkölcsi, szokásai és ruházata.

Legjobban elütött azonban a mostanitól az erkölcsök védelmezésének vagyis jobban mondva az erkölcstelenségek büntetésének módja, — mely e század elején csak folytatása volt a mult századbeli módszernek.

A mult századbeli módot pedig illusztrálja *Horváth György* kiskanizsai legénynek esete, ki erkölcstelenségeért saját apjának kérelme folytán „24 pálcza ütésekkel kifizettetett.“ Szintugy illusztrálja egyik szőlőhegyünk *ártikulusa*, mely szerint csak a büntetés kiállása után lehetett föllebezni.

Az erkölcsre ügyeltek: a városi tanács, a czéhek és a szentszék (plébánia); a nagyobb erkölcstelenségek mint crimínális ügyek az uriszék által toroltattak meg.

A *csavargók*, *éjtszakázók*, *dorbézolók* vagy *fajtalankodók*, ha férfiak voltak: pénzbirdsággal sujtattak, megpálczáztattak vagy katonának vitték. A *személyek* pedig (vagyis a nők) *pelengérre állítottak* és korbátsos büntetés mellett a városbóli kicsapással büntették.

A pelengér a várostemplom előtti jelenlegi *Deák-Ferencz-téren* volt felállítva, valamivel előbbre mint a hol most a közkut van. Nem volt pedig a pelengér más, mint egy darab szabadon álló kőoszlop, melybe több bilincskapocs volt beerősítve.

Használtatott nyilvános megszegyenítésre.

Körülbelül 1820-ig a „kítsapatás vagy kikésértetés“ nagy czerimoniával járt.

Minden vasárnap éjjel a városi hajduk vadászatot tartottak a csavargókra és *személyekre*.

Az összefogottakat két részre választották. A férfiakat a városházára kísérték és ott vasba verték, mely czélra 1801. évben „hat vas bilintsek 7 forintokon vásároltattak és a strázsamesternek penes recognitionem általadattak.“

A nőszemélynek pedig egyik kezét belekapcsolták a pelengér-oszlop egy karikájába, — s otthagyták hétfőn reggelig. Néha megesett hogy igen vékonyan voltak öltözködve az oszlophoz kapcsolt

leányzók, de nem adtak rájuk a hajduk melegebb ruhákat — bárha csikorgó téli idő vala is.

Hétfőn reggel aztán kötelessége volt a *gyöpmesternek* a városházára jönni a netáni teendők elvégzése végett.

Néha a gyepmesteri funkciókat cigányok teljesítették, így például 1808-ban a tanács a kiskanizsai cigányokat rendelte ki e célra, — minthogy a gyepmester meghalt és hirtelen nem akadott utóda.

Ezen időben fontosabb volt a gyepmester állása, mint jelenleg.

Mig most például a legnagyobb ambícióval bíró gyepmester se viheti magasabbra az állatok kivégzésénél: addig e század elején nemcsak erkölcsjavító czélokra alkalmazták őket, hanem — daczára hogy minden valamirevaló vármegyének extra hóhéra volt, — egy kis szerencse mellett embert is akaszthatott.

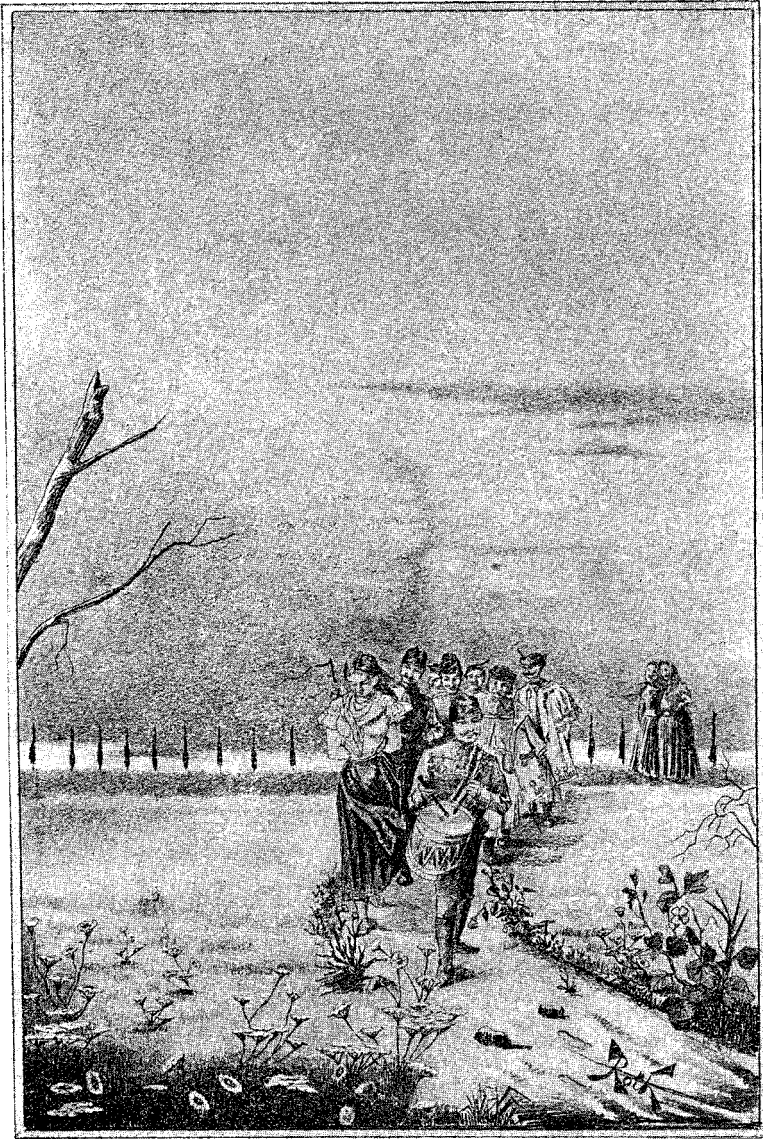
Ebből a vármegyei extra hóhérból maradt vissza a híres *Kesseldorfer Mihály*, ki Zalamegye hóhéra volt és a kinek hirhedt vitatkozása volt egykor a *prágai* és *brünni* hóhérokkal az akasztás módjai fölött. Kesseldorfer tovább élt mint a magyarországi többi extrahóhérok, — és Zalamegye területén az újabb időkben is ő végezte az akasztásokat, ha a kanizsai vagy az egerszegi törvényszéknél ilyen teendő akadt, — daczára annak hogy *Kozareket* már évekkel előbb kinevezték állami hóhérrá. Arra büszke lehetett a zalai ember, hogy őt saját hóhéra akasztja föl.

A kanizsai polgárok részére pedig volt a városházánál különös *Purger áristom*, mert a közönséges börtönbe záratni — derogált nekik.

Most már vége van az ilyen büszkeségnek is: megszűnt az extra börtön és pár év előtt meghalt az „öreg Kesseldorfer“ is.

(Azóta pedig Zalavármegyében inkább nem akasztatnak, semhogy más hóhér tevékenységét kelljen igénybe venniök.)

Tehát hétfőn reggel korán a városba jött a gyepmester a *kitsapatás* czeremoniájának teljesítése végett.

A pelengérből kikulcsolta a strázsamester a személyeket és átadta a gyepmesternek.

A mester átvette, s ha jó kedve volt, megkoszoruzta a leányzót szalmával, — a város dobosa vidám *marsot* kezdett dobolni, — s így vitte ki a városból őt egészen a szomszéd község határáig. A népség összecsoportosulva követte. Dobszó mellett minden 2—3 lépésenkint egy-egy pattogós korbácsütést vágott a leányzóra a gyepmester, s jókedvűen csattintott a nyelvével: „Gyi te czifra, vendégség lesz!”

A merre vitték volt öröm. Az utcák hosszán mosolygó fejek nézegettek ki a kicsi ablakokon és a palánk-kerítések fölött. A „májszterné asszony“ sietett föllármázni a nevezetes ujsággal az egész házat: „Jancsi, Miska, fussatok hamar az utcára: most viszik a dámákat!”

Az inasok és az iskolakerülő gyerekek legjobban gyönyörködtek a nyilvános büntetésben, sőt activ részt is vettek a mulatságban; az volt a szerencsés közöttük aki letudta pökni vagy valami görönggyel megdobhatta a bűnös személyt.

Ilyen csúf módon kivezetett személyeknek — ha csak idevaló születésűek nem voltak — a városba nem volt szabad visszajönniök, — és a háztulajdonosoknak szigoruan meg volt tiltva ilyenek befogadása.

Nováczki Imrét és feleségét azért büntette meg 2 forintokra a tanács, „mert *Kati* nevű, két izben a városbul kiutasított személyt a házukba fogadni bátorzkodtak.“

Ács Ferenczet pedig azért büntették meg ugyancsak 2 forintokra „mert tudta a szomszédságában gyanus személyeknek otllétét.“

Hát még a ki szándékozott őket a büntetéstől megmenteni, az járta ám meg. Példa rá a kövér *Gászner János* a kit ilyen miatt a muzsikaszó melletti mulatság gyönyörétől fosztottak meg.

„Ugyanis: *Stéger János* városi strázsamester, amidőn szokás szerént minden csavargó, éjszakázó és fajtalan személyeknek összefogdozásában teljesítette volna kötelességét, — Gászner János pékmesternél a vendégszobát — hol táncz is tartatott — megvizsgálta, — de olyan személyeket kik *köztudományképen* dobzódni szoktak nem találván, a sütő-műhelyt is kívánta megtekinteni. Ekkor *Klink József* péklegény a strázsamestert mellbe lökvén visszataszította, s még ezeken fölül őt gyalázni és gunyoló kifejezésekkel illetni nem átallotta. A szidalomban Gászner János is segítette legényét, mely kivilágosodván, sőt a mellbe döfetés is bebizonyodván és még ezekenfölül később kitudódott hogy Gászner János csakugyan eldugott légyen a műhelyébe olyan személyeket a patroljövetelekor: ezen okból Gászner János 24 forintoknak a *Tüzi kaszszára* való fizetésen fölül még a muzsikáltatástól végképen eltiltatott, — Klink József pedig vakmerőtettéért 6 kemény pálczabüntetésre ítéltetett.“

Az 1820. utáni esztendőkbén már ritkábban alkalmazták a kicsapási czerimoniát. A bünös kikapta korbácsokban a competentiát — aztán — mehetett. Különben is kiölt minden szégyenérzetet a szerencsétlen személyekből ez a nyilvános meghurczoltatás.

Mészáros Julit kétszer is kicsapták a városból s mégis vissza jött és itt egy korcsmárossal *alattomos rossz életet élt*. Ennélfogva azért is hogy a korcsmáros fölhagyjon a hites felesége elleni kegyetlenségével: a nevezett személy t. i. Mészáros Juli az előre kiadott 6 korbácsütések után ismét és végképen kikésértetni rendeltetett születési helyére, Gombára.

A büntetéseket néha föntartották *solemnis* alkalmakra, hogy a szent ünnepeken legyen mulatság.

Igy a kiskanizsai gyülekezet miután megbüntette volna *Kancsalics Julit* tolvajlás czimén 4 forintokra, egyuttal

fajtalanságért elítélte korbácsos büntetésre, melyet Szent István napján kell kisz szenvednie nyilvánosan.

Kancsalics Julinak az volt a szerencséje, hogy csak a 4 forintokat hajtották be rögtön, a csúfos büntetést pedig elhalasztották a nagy ünnepre. Ez idő alatt ugyanis a lány folyamodást adott be Nagy-Kanizsa város tanácsához ügyének újbóli elővételéért és megvizsgáltatásáért. S a tanács — ámbár csak nem régiben iktatta be protoculumba hogy *Nagy- és Kis-Kanizsa egy testtel és lélekkel bíró városok* — mégis megváltoztatta a kiskanizsai gyülekezet határozatát, és kimondta hogy „Kancsalics Juli ellen a tolvajlás, melyért a kiskanizsai gyülekezetben megbüntettetett, be nem bizonyodott: ugyanazért a 4 forintok néki visszaadatnak; a fajtalanság vétkével vádolás pedig nem volt más mint *Boda Ferencz* takácsnak boszuja, ki puskával is fenyegette, csak hogy őt meggyalázhassa: ennélfogva fölmentetik a korbácsos büntetés alul is.“

Általában szokásban volt a büntetéseket nyilvánosan osztani.

Ha a *mértékvizsgáló esküdtek* fölfödözték, hogy a *szappanyos* a megszabottnál kisebbre mártja gyertyáit: akkor a gyertyákat *contrabandáltak* a templom javára, hajdukkal elfogatták a szappanyosmestert és stante pede elhurczolták a számos *tóka* egyikéhez, például a *Sárecz tengerhez*: ott a vízbe kétszer háromszor belenyomták ruhástul. Ez volt a *megmártás*.

Ugyancsak megmártás dukált a *pékmestereknek* is, ha rajtacsípték őket, hogy kisebb zsemlet sütnek a szabottnál. A megmártáson fölül elkobozták a zsömlékészletet és kiosztották a város szegényei között.

A husmérésnél ha hibát találtak, akkor a mészárosmester helyett magát a husvágó legényt büntették meg. T. i. lekapták tiz körméről a *székálló legényt* — és a helyszínén rögtön megbotozták.

A közönséges tolvajokat pedig felállították egy-egy hordóra a városház kapujába, nyakukba akasztották a lopott portékákat például keszkenőt, kukoriczát, csibét stb. és ilyen kellett a közönség szeme előtt lenniök pár óra lefolyásáig.

Az urodalom is *nyilvánosan* csapatta rabjait. Minden fertályesztendő első napján megkapta minden rab a maga competentiáját. Oly pontos volt ebben az urodalom hogy a köznép időszámítás alapjául használta föl ezt az elmaradhatlan pontosságot: „Megjött a fertály, mert az uraságnál verik a rabokat.“

A *fatolvajokat* a tanács aránylag igen gyöngén büntette. Börtönbe ritkán csukatta őket, ehelyett csakis 15—30 krajczárra büntette a tolvajokat egy-egy szekér fáért. Persze a fának alig volt valami értéke akkoriban.

A későbbi időkben a csavargást mindig enyhébben és enyhébben büntették. *Tóth Trézsi* csavargó személyre már csak azt a büntetést szabták, miszerint „Kaposvárra tolandó s eljárás végett a quartélymesternek átadatik.“

Lancsák Györgynek mátkája — minthogy éjszakának idején csavargott — mégis ezen jegy idejében a korbáts ütésektől fölmentetett, de 2 forintokat fizet megváltás díja fejében a tüzi pénztárba.

Némely zsidó legények ugyan zsidó lányokkal Májusban az alsókertekben *szemeszöktiben járván* 6 forintra büntetettek.

Ivadies Cziczellét, Haine Magdolnát, Zsiros Katit, Füstti Örszét és sümegmihályfai *Palacska Julit* nyilvánosan megkorbácsolták feslettségükért. Haine Magdolnának azonfölül meghagyták hogy 24 óra alatt a városbul kitakarodjék „egyébíránt búját látja.“

Burka Évát is megkorbácsolásra ítélték 1808-ban, de miután Bernát Katinak a Nemes Vármegye bábaaszszonyának bizonyítása szerint *terhben* volna: a korbács

elengedettett, de meghagyatott neki hogy a városból azonnal kitakarodjék.

Minél szigoruabban büntették az erkölcsteleneket, annál nagyobb becsületben részesítették a tiszta életüeket. *Engbarth Örsébetnek*, — mivelhogy Velsbe, Fölső-Austriába, — leendő férjhezmenésre most szerencséje vagyon, — *szüzessége iránt* a városi tanács bizonyságlevelet ad.

A házasság ezen időben valósággal szentségnek tartott és ha semmikép sem tudtak a házasfelek együtt élni, akkor a hosszas és költséges per helyett, mely legfölebb az *ágy- és asztaltóli elválasztást* eredményezhette volna: egyszerűen elszökött a meg nem elégedő házastárs a másiktól a tizedik vármegyébe.

Persze a feleség volt majdnem mindig a ki megszökött. Gyakran okozta ezt a férjnek nagy hatalma neje fölött, mert a műveletlenebb osztályoknál a férj esetleges brutalitásaitól senki se védelmezte a nőt.

Nevezetes, hogy mig a helvetica vallásu Sebestyén Sámuel *hitellenül* hagyta el neje Major Borbála: addig a katolikus Lázár Sándort *hivtelenül* hagyta el a felesége Gruber Juli.

Lázár Sándor helybéli *orgona tsináló mester* vissza akarta hozni az elszökött hitvest. „Bizonságtévő levél adatott tehát néki hogy igaz járatban mégyen, és hol szüksége lenne a feleségének elfogására, az illető Törvényhatóságtól hatalomkart is kérhessen“.

Fehér Jakab Szücs Mester Ember pedig (1803-ban) a városi tanácsot arra kérte, hogy felesége Vajda Éva keményebben megbüntettessék, mert Smeiszer Istvánnal innét elszökni szándékozott. Említett Vajda Évá — férjének azon kifejezéseihöz képest, ha hogy felesége illendően megbüntetődne, tovább is magához venni és véle lakni fogna, — 12 korbáts tsapásokra, Smeiszer István pedig — (kiveli barátságát a köztük folytatott levelezés

meg-mutatja) — ugyanannyi páltza ütésekre büntetni rendeltettek.

A szökésben ilyen tragikusan meggátolt szerelmes pár a későbbi időkben is üldözéseknek volt kitéve.

Smeiszer István Nyitrára szökött, hol 800 forintért házat vásárolván, kérte a nagykanizsai *Tutorátusban* kézelt örökségének kiadását, hogy a vételárt megfizethesse. A városi tanács azonban megtagadta kérelmét „mivel pazarló s korhelynek a pénzt kiadni nem lehet.“

Vajda Éva asszony, ki a férje halála utáni javakkal a Tanács által el-foglalt 500 frt hozományának kiadatását kérte, szinte ugy járt; t. i. a könyörgőnek néhai *tzimborás élete* miatt gyermekének bátorságára nézve a javak sequestráltattak és a városi Tutorátusban beadattak.

A feleségnek bizony ritkán adott igazat a városi tanács, mert a mint egy határozata mondja, „a feleség kötelességeihez képest urának kedve keresésére utasítandó.“

Sőt abban sem volt nagy köszönet, mikor a nőt akarta megvédelmezni a tanács.

Suh Felix *Barókás* (paróka készítő) felesége Flach Náni is elakarta hagyni a férjét 1803-ban.

Hogy ez a Suh Felix ur milyen indulatos volt, ki-tűnik abból, hogy egykor *a Város hajduját illetlenül meg-verte és az ábrázatját össze körmözte* csak azért; mert ez az ő udvarában nem vette le a kalapját. Képzeltető minő szomorú sorsa volt mellette szegény hitvesének, s nem csuda hogy ez megunván a sok szekaturát, szerette volna elhagyni a férjét. A tanács által „a Barókás a feleségihez való illendőbb Bánásra, ez pedig a férjével való *egyetértő lakásra* megintettek, ellenkező esetre mind a ketten a Büntetést el nem kerülük“.

De voltak még szomorubb sorsu nők is; volt olyan hogy esetének olvasásakor összeszorul a részvevő emberi sziv.

A következő tanácsi határozat ilyen szomorú esetre vonatkozik. „Vezinger Györgynek pedig kemény büntetés alatt meghagyatott hogy minden a felesége Horváth Karolin terhes állapotjában el-követendő kegyetlenségtől fent-hagyjon és neki élelmet adjon.“

A mennyire lehetett a családi élet tisztaságára is felügyelt a tanács.

Mayer Józsefnek például, ki a nála tartózkodó mostoha leányával *rossz életet viselni* hallatik, meghagyta hogy ötöt magától 14 napok alatt utasítsa el, különben a városban meg nem szenvedtetik.

Özvegy Szerdahelyiné pedig köztudomás szerint Plánder Ferencz *özvegy emberhez járogatni* tapasztaltatván: nehogy egymásnak a rossz életre alkalmatosságot nyujtsanak, — keményen megintetett, hogy a házhoz járni ne próbáljon, mert különben példásan fog onnét *el-vadéttatni*.

Dávid József nőtelen takácsmester embernél pedig tapasztaltatván hogy azért nem házasodik meg, mert a nála régtől fogva gazdaasszonykodó Horváth Anna erkölcstelen személy *vakétásainak* egészen meghódolt s mivel az ilyen életnek megszenvedése a köznek legfőbb javával ellenkezik: ennél fogva Horváth Annának minden javai a napokban elkótyavetéltetni, maga pedig a templom előtt 12 korbáttsal megbüntetni, addig is a város tömlöczébe bezáratni — és azután a városból kitiltatni rendeltetett.

Ezek után aztán mást nem tehetett Dávid mint megházasodott.

Egy kiskanizsai leányzó pedig az iránt adott be a városi tanácshoz folyamodást, hogy miután Milej Antal kiskanizsai lakóstól teherbe esett, az említett férfinak megházasodni szabad ne legyen. Miután ezen tárgy a Szent-széknek megbirálását illetné: a bizonyságok ott kihallgattak. És páter Pacificus Gáspár Quárdián, páter

Volfangus Vargával kimondották, hogy mást nem vehet feleségül Milej uram, hanemha a szerencsétlenné tett leányzót. — —

A rossz életü férfinak legnagyobb büntetése volt ha katonának vitték.

A *katona fogdozás* azonban sokszor okozott véres verekedést, mert a bujdosó legények védelmezték magukat. Így 1800-ban Sárvári József, aki katona fogáshoz rendelve lévén, Bérdományos Istvánt fogni akarta, attól fejszével megvágattatott.

Ha pedig a legényeket szerencsésen elfogták, akkor egy város hajdu és elegendő örökkel egy tanátsos által Egerszegre szállítottak.

Ez időben a katonáskodás örökös volt s csak ritka esetben sikerült a katonát hazabocsájtatni, kivéve ha szolgálati ideje alatt kapott testi fogyatkozások miatt szabadságot kellett.

Ilyen szerencse érte 1801-ban Gáspár Jánost, ki a Jelachich regementnél katonáskodván, mivel a terhes Sebek által valamennyire már a Felsőleges Szolgálatra elégtelenné tétetett: apjának Gáspár András idevaló lakósnak könyörgéseire a városi tanács közbevetette magát kiszabadításáért, mert gazdasága lévén *a Contribuens népnek terhére nem esik*; — s ennek folytán a regement elbocsájtotta.

De *Felsőleges Szolgálatra képtelen* katonának szabadságoltatása sem volt a mai felfogás szerint nagy szerencse, mert a Helytartó Tanátsnak az 1813. évről kegyelmes parancsolattya volt arra nézve hogy a szabadsággal haza eresztett katonák más helyeken mint a hová szabadságot nyertek, *meg ne szenvedtessenek*.

Szilajka György és *Pahotsa* György nehogy továbbra is a köz tsendben zendülést okozzanak, katonának fogattak az elkövetett *kiszökéseikért*; és anticipative Sümeghen

levő Mélt. *Báró Gollner* 48-ik Gyalog Regiment 3-ik Verbunkjának arról kiszolgálendő Nyugta mellett kiadatni rendeltettek.

Halász Jósi, *Proszenyák Jósi* és *Vukovits Jósi* pedig miután testiképen megbüntetődtek veszekedéseikért: egyzsersmind tudokra adatott, hogyha valamelyik közülök valami csinyért a város házába fog jutni azonnal katonának lesz adva.

Jagodits Mihály tsavargó személy *pasus* nélkül tekegven, *erőszakos tselekedetei* miatt 18 páltza ütésekkel megbüntettetvén a Tettes Szt. Györgyi sereghez további elutasítás végett elkésértetni rendeltetett (1805-ben.)

De a férfiak erköcstelenségei és tsavargásai a legtöbbször mégis csak páltzáztatással és pénzbírsággal büntetettek.

Tehel József erköcstelenségért 12 páltza, *Izrael Ernhof*er tsavargása miatt 25 páltza ütésekre ítéltettek. Ez utóbbi ezenkívül *házájába vissza igazéttatott*.

A palinyi téglás legény 4 forintokra, *Pintér* Markus, *Koprainitz* Leopold, *Poli* János szabó legény és *Sintler* Tamás német-varga legény fejenkint egy forintra büntetettek tsavargásért a tüzi cassa javára.

„*Móricz* nevü Pipás zsidó legény azért hogy *Rüfke* leányt *via facti* megverte: árestomra és 4 forint bírság fizetésére büntettetett. *Rüfke* leány pedig *örömebül* hogy a Pipás zsidó legény ellen elégtételt nyert, a Tüzi Cassába ugyancsak 4 forintokat fizetett.“

A lakósok egyszerű *szóra* kaptak kölcsönpénzeket a tisztességes purgertársaktól, sőt rendszeren az adósnak kellett *rezeniroznia* hogy hitelezőjét rávehesse mikép a kölcsönzött pénzről *írásos obligátiót* fogadjon el. Pedig az adósoknak még sem volt rózsás dolga, mint ezt bizonyítja egy 1805-beli följegyzés, mikor *Glaszer Markus* zsidó-

legényt a városbíró *áristomba záratta hitelezőjének kívánóságára.*

A *mester-legények* és inasok erkölcsre a czéhek is felügyeltek. A czéhek ez időben még teljes tekintélynek örvendtek s articulusaiknál és a mesterek összetartásánál fogva szigorú felügyelet alatt tartották nemcsak az inasokat és legényeket, hanem a mestereket is.

A mesterré szándékozó legénynek legelőször is azt kellett kimutatni hogy jámbor életű és jámbor (törvényes) születésű. Az 1802. évben bocsájtott ugyan ki egy kegyelmes rendelet az iránt, hogy törvénytelen gyermekek mindennemű Mesterségekre legényekül bevétessenek és Mester Emberekké is lehessenek, azonban a czéhek annyira féltékenyek voltak a jó hírükre hogy a törvénytelen származásut nem vették a czéhbe.

Szombaton már 6 órakor délután be kellett szüntetni a munkát minden műhelyben. A munka beszüntetését a czéh *dékánja* szigoruan ellenőrizte.

Vasárnap nagy misét, predikációt és litániát *mulszáj* volt hallgatni a legényeknek, kik a czéh által még akkor is megbírságoltattak, ha a templomban félrenéztek vagy mosolyogtak a helyett hogy imádkoztak volna.

A városi magistratus díszbe öltözve szintén hallgatott *ex offo* minden ünnepen misét és predikációt.

Az ujonnan választott városbíró a restauráció („széképítés“) napján „a község késérése mellett a barátok templomában misét hallgatott s e közben a Quárdián atyától a szent oltár előtt hivatalára meghiteztetett.“

A tisztviselőket minden évben januárius 2-án választották s a tisztujításkor néha zavargások, máskor pedig olyan örömkítőrések történtek, minők a régi fejedelem választásoknál fordultak elő. Babochay Józsefet *háromszor fölemelték* és a tanácsteremben körülhordozták amikor

1808-ban a közönség többszörözött kívánságára a városbírói tisztséget elvállalta.

A köztisztelet rendesen a tiszteletbeli tanácsossá választásban nyilvánult. Ilyen *honoratius Senatorok* voltak 1803-ban *Geber* György, *Bekk* József és *Szentgyörgyi* András. — Nemzetes és Vitézlő *Chinyorány* József Hites Ügyész Ur pedig az Érdemes Közönség által több rendbeli tekintetekből s érdemes tetteire nézve *betsületbeli* Tanácsosi Hivatallal tiszteltetett meg.

Chinyorány legfő érdeme volt gazdagsága és vendégszeretete, mert nála a vendégeskedés szünet nélkül tartott, és az érdeemes közönség a haszon árában szokta megadni a népszerűséget akkor is.

Eszteendőnkint legalább egyszer gyónnia kellett minden hívőnek, és a jobb keresztény ezenkívül eljárogatott a bucsukra is.

Pedig a gyónás nem ment olyan simán mint a mostani gyónások lefolyása után gondolhatnánk. A rostélyos gyóntatószékben némelyik szigorubb páter botot vagy korbácsot tartott s mikor a gyónó felingerelte valami nagyobb bűn bemondása által (milyen volt például az, hogy pénteken zsirosat cvett,) a penitentián felül a páter ott a gyónó sereg között jól elverte.

De a rosszat még sem lehetett mindenkiből kiverni. Ezt látszik legalább bizonyítani azon körülmény hogy az 1824. évben a homokkomáromi templomot, — mely híres bucsujáró helye volt Kanizsának, — feltörték s belőle minden drágaságot — (még a szent sakramentumot is) elrabolták; csak épen szent Felixet hagyták meg.

A kiskanizsai toronyba (mely 1798-ban leégett), készitendő harangra Benczik István ur által ajándékozott és depositáltatott 200 forintok pedig az 1801. évi feljegyzés szerint *valami módon eltévedtek* s mái napon sem kerültek elő.

Szintugy az erkölcstelenség mellett tanuskodik egy 1802. évi pápens is, mely szerint a Lelki Pásztorok ám-bár eleget iparkodtak a fertelmes káromkodások, átkozó-dások, esküvések, motkos beszédek, étszakai dózsölések és tekergések kiirtásában: mindazonáltal ez nem sikerült az Ifuságnak gonoszságban való megátalkodása miatt.

Mindezek mellett igen sokan *testáltak* misékre és a klastromok javára. Amint egy 1803. évi feljegyzés mondja: „Ezen városban Esztendőnek folyása alatt a meghaláló-zottak után nyerni szokott pium legatumokbul (mert a legszegényebb is 5 firtoknál kevesebbet nem hágy nékiek) szép jövedelmeket nyer itt a Plebánia.“ — A szent cé-
lokra hagyományoztak *váltó czédulákat, pengő forintokat* és *különféle naturiáliákat*. — Naturálét hagyott a klas-
tromnak a többi közt Nagy Kati is a végrendeletében t. i. egy fél tehenet.

Husvét ünnepe előtti hétben a város népe processió-
ban ment az Inkeyek kápolnájához, hol *Kálvária* volt fölállítva. *Nagypénteken* az egész éjszakát ott töltötték imádkozva a hívők százai.

A városi tanács igen szigoruan büntette az istentelen káromkodókat. Büntetésök volt: páltza, börtön és pénz-bírság.

Igy: az itten lakozó Piktör (1801-ben) az ellene tett panaszok folytán fertelmes káromkodás miatt 12 páltza ütésekkel büntetni rendeltetett; — és ha egy fertály esz-
tendő alatt maga jobbulását nem mutatja, ezen Város kebelébül is elutasittatik.

Horváth Imre (1801.) elkövetett káromkodásai miatt, az 24 órabeli elszenvedett tömlöczi sanyaruságán kívül 3 firtokra büntettetett.

Szollár György veje és ennek felesége pedig károm-
kodás miatt 24 páltza, illetőleg 12 korbáts ütésekre bün-

tették; de mivel ez utóbbi *terhes állapotban* vagyon: 24 óráig tartandó tömlőczözésre kárhoztattátott.

Legnagyobb büne volt azonban Pinterits Jánosnak, ki a fali feszületet ujjaival megfenyegetve förtelmesen káromkodott s ezenfelül az egész tanácsot összehunczfutolta. Ezen tette kibizonyodván, ítéltetett: minthogy ezen vétek Criminalis esetet foglal magában, *a városi Tanátsnak ítélő hatalmát felül haladja*, ennélfogva az urodalmi ügyészi hivatalnak átadatik.

A vásárnapok és ünnepek megtartására szigoruan ügyelt a tanács, a kihágókat kimélet nélkül büntette. Ezen napokon nemcsak hogy szünetelnie kellett minden munkának, hanem még a mulatozás is csak a délutáni isteni tisztelet végeztével volt megengedve. A lakozások, névnapok és disznótorok mindazon által napok számra tartó mulatozások mellett tartattak.

Horváth István és *Kovács* Ferencz magyar-utczai lakosok (1810-ben) azért, hogy *létánia előtt* hosszú szekérrrel hordót vittek és így keresztényi kötelességük ellen vétettek, megbüntettettek a tüzi cassa javára 2 frtokra, és a templomra adandó 2 frt gyertya pénzre.

Imrey József özvegye (1833.) azon okból mert *vásárnapon kenyeret sütött*, 3 frtokra büntettetett.

Mise előtt való házalásért Izrael Markus idevaló zsidó (1818. évben) 2 frtokra büntettetett.

Létánia előtt való részegeskedésért Sipos József dercsi molnár szintén 2 frtokra.

A 4 muzsikus cigányok az Illetlen *minden szentek napján regveli musikálásért* 4 frtokra.

Blau József és Rosenfeld ifiabb (1832) fejenként 6 forintokra büntettettek, — mert Innepi napon a parancsolatok ellenére *boltjukat nyitva tartották* és alattomos utakon a vevőket betsalogatták.

Tilos volt a muzsikaszó az esztendőnek sok napján, de farsangon annál nagyobb tüzzel mulattak az emberek. A mostani ivadéknak fogalma sincsen olyan házi mulatásokról, hosszú bálozások- és szilaj lakozásokról, minők akkor voltak.

Megyénkben leghiresebb bálók voltak ezen időkben a *kiskomáromi* és *letenyei* bálók, hova nemcsak Egerszeg és Kanizsa kompariált, hanem eljöttek Somogyból, Veszprémből.

A bálrakészülő kanizsaiak már hetekkel előbb összeállították hogy hányan mennek, hova szállnak. A megbeszélte napon elindultak Letenye felé 8—10 szánon, csendes lovakkal, vidám tréfák között. Egy paraszt szán vezette a sort, melyen féltuczat kiskanizsai legény ült, ellátva kellő számú hóhányó lapáttal. Hol a nagy hó megakasztotta a szánkázást, ott a kiskanizsaiak kézre kapták a lapátokat és hányták a havat. Mig elkészült az ut, a bálozók leszálltak szánjaikról és igénybevették a pinczeteket; közben falatoztak, mulattatták a menyecskéket és leányasszonyokat, — sőt maguk is lapátolták a havat hogy meg ne fázzanak.

Fényes gombokkal ellátott frakk, nagy mellény cifrára kivarrva, csizma és czilinder volt az akkori bálozók ruhája. Menuett, czepperli, svéd polka és mazur voltak a kedves tánczok. Csupa gyöngéd, discret mozdulatu tánczok, hol a tánczosnő ujjainak hegyét fogja a lovag, pár elegáns lépés innen pár amonnan, aztán eleresztik egymás kezét majd ismét egymás karjába fonódnak; — s mindezek örökös mosolygás mellett történnek. A csárdás még nem volt *módi*, s a harminczas évek után sokat csufolódtak az öreg urak a *csikóstáncz* furcsa ugrálásai fölött. (Vajjon mit szólnának a most divatozó csárdáshoz, mely veszedelmesen hasonlít a káposzta-tipráshoz.)

A mulatság rendszeren eltartott egy hétig. A kiskomáromi *szolgabíró* fegyveres pandurokat állított az utcák végére s karhatalommal vitette vissza azokat kik a bál harmadik-negyedik éjjelén hazaszökni akartak.

A gyermekeket csak 10 éves korukon túl kezdték iskolába járatni. Persze ily korban is igen kevés járt iskolába. Mint egy rendelet (1802. évből) mondja: „az iskolába alkalmas gyermekek az iskolák gyakorlását azon okból is kéntelenítettnek elmulatni, mivel közönséges Barom pásztorok nem rendeltetnek.

Az iskolában a főszűly az olvasás és imádságra volt fektetve. Ha pedig a gyerek csintalanságot követett el, vagy a sillabizálás nem akart a fejébe menni: akkor jól elveretett; hiában irt a városi tanács az Iskola gyermekeknek az iskola tanítók általi súlyos bántalmazások gátlása eránt.

Az iskolaszobában a tanulás mellett a gyerekek a mester urnak tollat fosztottak és kukoriczát morzsoltak. Sok helyeken az Iskolák a Tanító Mesterrel és ennek Házi Cselédivel egy szobában tartattak; sőt néha az iskola más célra is felhasználtatott: legalább ezt tanusítja az 1808. évi tanácsi határozat, melylyel *Faits György Tanító Mesternek Lovai az iskola háznak szobájából kiltatnak.*

A leczkét nem tudó diáknak egy óriási cserép *fazekat* kötöttek nyakába az iskolában; így kellett hazamennie és a fazekat újra visszavinnie a mester urhoz. Ráadásul százféléleképen megcsufolták szegény fazekast a diáktársak. A gimnázium második osztályába járóknak már latinul kellett beszélniök mindenütt. A „non sum paratus“ diák szamarat vitt haza; t. i. egy deszkára pingált *szamarat*, melyet a nagy diáknak épugy a nyakába kellett hordoznia, mint a kis diáknak a fazekat.

A tanulók *vesszőzése* napirenden volt, de a professorok különböző módon büntettek saját egyéni felfogásuk szerint. Ha rablókat akasztottak a városnak somogyi hátrán: bizonyosan ott volt az összes diákság; — de míg az egyik tanár erkölcsi oktatást adott ez alkalommal osztályának, addig a másik professor lehuzatta az egész classist és megvirgácsoltatta a kurátorral, a miért jelen lenni merészkedtek az akasztásnál.

Május első napjára minden piarista professor ablaka elé *májusfát* állítottak a diákok.

A májusfával hetekig bajlódott a diáksereg. Mindekelőtt a költségekre pénzt gyűjtöttek és a herczegtől alkalmas fákat kértek. Az engedély megnyerése után kiválasztották a legsudarasabb, legszebb *berekfákat*, s azokat levágatták, miután az erdőt jó borraivalóval megvesztegették, hogy ne okozzon a fa választás körül nehézségeket. Ekkor lehúzták a fák kérgét és titokban a városba hozatták, a fák koronáját pedig maguk hozták haza vállaikon.

Éjjel a tanárok ablakai előtt szilárdan a földre ásták a sima fákat, melyekhez ismét hozzákötözték a koronát. Hajnalban készen álltak a czifrán földiszített s ajándékokkal teleakgatott fák, — s muzsikaszó ébresztette föl a tanárokat álmaikból.

(Ezt a poetikus szokást azóta tiltották el, mióta a diákok egykor megcselekedték azt a politikai hibát, hogy az általuk gyűlölt direktornak nem állítottak májusfát, többi tanáruk pedig kapott valamennyi.)

Feltűnő, vagy az álláshoz nem illő ruhának viselése tiltva volt.

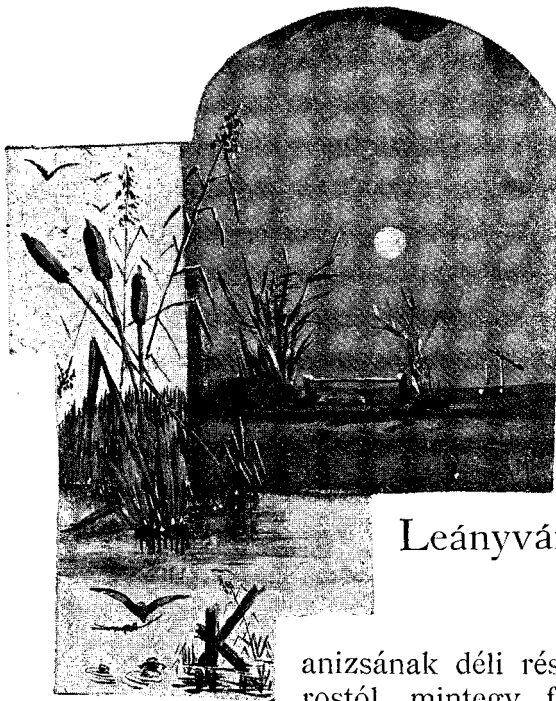
Az 1807. évi rendelet szerint a czifra kivarott bő Gatyáknak, széles kalapoknak és czifra szűröknek viselete újra megtiltatik, mivel efféle Czifra viseletek a Csavargók által már egyenlőképpen szokásba vétetvén, nem tsak a

betyárkodásnak követésére, hanem mivel fölötte drágába is kerül, azoknak megszerzése tolvajságokra is ösztönt adnak, a Cselédek bérét haszontalanul igen nagyra nevelik.

Azért minden cselédes Gazdák az ilyes ruházatoknak adásától, a szürszabók pedig, kalaposok és varró-asszonyok azoknak készítésétől Contrabanda, sőt Tömlöczöztetésnek is büntetése alatt eltiltatnak; kik pedig ezután is viselni merészelnék annyiszor a mennyiszer *testekben keményen megfognak büntettetni*: a nemesek pedig 12 forintokban megbüntetődni.

Meg volt határozva, hogy az asszony milyen mentét hordhat és milyent a szolgáló, mert olyan ruhát a cseléd nem viselhetett mint az asszonya.

Bizony nagyot változott a világ.

Leányvár.

anizsának déli részén a várostól mintegy félóránnyira fekvő gyönyörű rétségét hívják Leányvárnak.

A néphagyomány szerint Kanizsa várának a török-tőli visszavételekor egyik török aga erre a most Leányvárnak nevezett helyre osont, mert legalkalmasabbnak vélte kincseinek elrejtésére.

Akkoriban ezen hely tele volt bozóttal és vizmosás okozta gödrökkel, s kissé kiemelkedett a végtelen mocsárból.

Az aga elrejtette ugyan kincseit, de az áprilisi végtelen esőzések miatt nem volt képes a mocsáron keresztül éjjel visszamenni a várba, — s így másnap nem csatlakozhatott ama török sereghez, kik Kanizsáról a Dráván keresztül hazájokba visszavonultak *Babocsay* és *Zsidy* kíséző csapatainak födözete alatt.

Az ittrekedt szegény aga tudván hogy hitsorsosai már elmentek, nem merészelt előjönni a bokrok közül, nehogy leöljék a keresztény zsoldosok.

Heteken keresztül csikkal és gyökérrel táplálkozott.

A kis szigettől nem messzire vitt a szentmiklósiak utja Kanizsa felé, s a keresztény katonák eltávozása után végre az agát rákényszerítette a kétségbeesés hogy egy elmenő szentmiklósi leányra rákiáltson, s tőle töredékes magyarsággal és kézmozdulatokkal ennivalót kérjen — aranypénzeket mutatva neki.

A leányok akkor is szerették az ékszereket és pénzeket. A szentmiklósi leányzó megkönyörült az agán és szorgalmasan hordozta az eledeleket neki, aki elhalmozta őt aranyakkal.

Az asszonyok pedig akkor is kíváncsiak valának. A leánynak titkos utjai és beszerzett drága ruházata fölkeltette a szentmiklósi asszonyok irigységét és kíváncsiságát. Utána lestek tehát és a titkot felfedezték.

A török agát a leányzóval együtt elfogták és mindkettőt lefejezték büneik színhelyén.

Ezért kapta a Leányvár nevet a kis sziget, mely most a kanizsai határ legbújjább legelője.

Mások szerint csakugyan létezett e helyen egy kis föld alatti építmény, melyben a törökök, mikor portyázás közben megszorították őket, — oly hirtelen elbujtak, mintha föld nyelte volna be őket.

Ez a buvóhely viz alá épített alagutttal volt egybekötve az anyavárral s maguk a kanizsai törökök hívták e kis helyet Leányvárnak.

A törökök elűzése után a Leányvár körül lassankint minden megváltozott. Először eltűntek a törökök, azután a kanizsai vár, utoljára a nagy mocsár a vízimadarak és vadak ezreivel.

A magasabb helyekről a kanizsaiak levezették a vizet, nagy szorgalommal kiirtották a sűrű bozótot s így maguknak szép réteket teremtettek. Általában legeltetésre használták a kanizsaiak a leányvári rétság viz nem borította részeit.

Szapáry István gróf idejében változott a leányvári legelő sorsa.

Szapáry gróf a szerencsés emberek közé számithatta magát. Szerette minden ismerőse. Vidámságot és jó kedvet hozott mindenüvé hol csak megjelent. Rangján és birtokán kívül volt gazdag könyvtára és nagy ménese.

A barátságos, mosolygó arczu gróf szerette a szép paripákat, jó barátokat és élt-halt a tudományokért. Csak néha lón hűtelen a dohos tudományokhoz egy menyecske üde arczáért.

Egyik őszi délután új rezidenciája ablakában ül Szapáry és olvasgatja *Paracelsus* munkáját. Elmélyedve olvassa, hogyan írja le a nagy bölcs előállítási módját *Mercuriusnak*, mely megnyitja a misztikus tudománynak eddig zárva levő királyi palotáját. „*Est in mercurio quicquid quaerunt sapientes.*“ (Minden megvan a Mercuriusban amit a bölcsek keresnek.)

Találgatja Szapáry hogy a *mester* mit akart mondani ezzel a kifejezéssel: „Láthatlanná válik a magasság és világosság, míg a mélység vagy homályosság láthatóvá léssen“, — mikor látja hivatalba menni *Körmendy Kristóf* városi nótárius urat, ki nyalkán szedegeti lábait azon hiábanvaló igyekezete miatt hogy az utczai sárnak tetején maradhasson.

A gróf rögtön a nótárius után futtatja huszárját s mire *Körmendy* benyit a gróf szobájába, akkor már *Magdolna asszony* elővett a pohárszékből két kristály kupát, melyeket saját ennivaló kezeivel megtölt régi borral, — és szives mosolygás közt kínálgatja a két urat.

Az urák hamar belejöttek a beszélgetésbe. Közben a gróf elpanaszolja hogy *szeptneki* ménese májbetegségben sanylik a rossz legelő miatt, mire a *város esze* azonnal kitalálja az orvosságot:

— „Csak a városbirót kérje meg excellenciád hogy engedje a városi legelőre — a Lányvárba — hajtani a ménest, tudom egészségesek lesznek megint a csikók attól a pompás fűtől.“

— Igaza lehet nótárius ur, de hátha a biró nem ereszti ménesemet a legelőre?

— „Attól nem kell tartani, hiszen örülünk ha ilyen derék urnak valami szolgálatot tehetünk!“

Igaza volt a nótáriusnak. A kanizsaiak birója legnagyobb örömmel teljesítette Szapáry kérését. Miért is ne tett volna eleget olyan hatalmas társpolgár óhajlásának, mikor semmibe sem kerül?

A csikókat már néhány nap mulva ráhajtották a leányvári legelőre.

Eközben meghalt Szapáry, és uratlanul maradott vagonát elfoglalta a királyi kincstár részére a fiskus.

A leányvárban levő csikók átvételénél azt mondván hogy az csak mesemondás mikép egy gróf idegen réteken legeltesse lovait, — a királyi fiskus elfoglalta a leányvári rétséget is egészen, a kanizsaiak minden ellenkezése daczára. („Jó gyereknek lenni nem jó!“)

Az is olyanforma mintha mesemondás lenne, de mégis megtörtént, hogy (mint előbb a kanizsai várat a törökök) most a leányvárat 90 esztendőig idegenek bitorolták.

A királyi kincstár utódjának a Batthiány-urodalomnak mindig gyönyörű füve termett a Leányvárban, melyet a polgárság szeretett volna közlegelőnek vissza szerezni.

A kiskanizsai városrésznek népe (a *sáska!*) mindig türelmetlenebb volt a nagykanizsainál. Nem csoda ha a két városrészt összekötő töltésen megállott a sáska és a térdigérő gazdag istenáldást nézve — káromkodott.

De valamennyi sáska között Milei Ferencz volt a legtürelmetlenebb.

Babochay János, (a mostani kanizsai polgármester édesapja), kinek szava szent volt a sáskák előtt mindig, az 1833. esztendőben alig lón városbíróvá: Milei folyvást a nyakára járt azon jámbor kívánságával hogy az új városbíró vegye el a herczegtől a leányvári legeltetést.

— „Nem megy ez olyan könnyen Milei amint gondold“, mondja a városbíró.

— „De én nem állom ki tovább tekintetes városbíró ur — makacskodik Milei — „belehajtatom a marhákat az uraságéba.“

— „Csak engedjék a herczegi cselédek,“ — tréfál Babochay János.

— „Agyonütöm a ki elém áll még ha elkárhozom is miatta!“ dühösködik Milei.

— „Előbb felakasztanak Milei azután kárhozol el“, — felel nyugodtan a városbíró — „pedig úgy gondolom nem szeretnél ilyen szégyent hozni a familiádra.“

A vitéz Milei meghökken, fejét válla közé huzza mintha nyakát akarná eldugni a veszedelem elől, és csendesen mondja: „Legalább adjon valami jó tanácsot tekintetes városbíró ur, hiszen mindig szokott rajtunk segíteni.“

— „Az már más dolog Milei, hanem városbíró létemre hogyan adjak tanácsot egy törvényellenes cselekvéshez?“ — kérdi Babochay mosolyogva. Kis időig vizsgálódva néz Mileire mintha kitapasztalni akarná, hogy elég erős lesz-e valami nagy munkára, — aztán biztatóan mondja: „Majd jöjj fel a napokban a városházára talán segíthetek valamit, de egy szót se senkinek.“

Milei megvigasztalódva elmegy, de nem tudja megállani hogy a készülöben levő nagy örömről titokzatos czélzást ne tegyen az atyafiak előtt; mely körülmény a városbíró fülébe jutván: Milei a városházánál illően megdorgáltatik.

Valószínű hogy a városbíró teljes utasítást adott Mileinek a legelő mikénti elfoglalására, mert oly egyöntetűen és raffineriával csinálták a dolgot, mely teljesen reávall Babochay Jánosnak prókatori eszére, — de ezt a kérdést nem bolygatjuk. (Hátha az uradalom a kárért ujra pert inditana ha nyilvánvaló lenne, hogy a városbíró utasítására foglalták el a legelőt.)

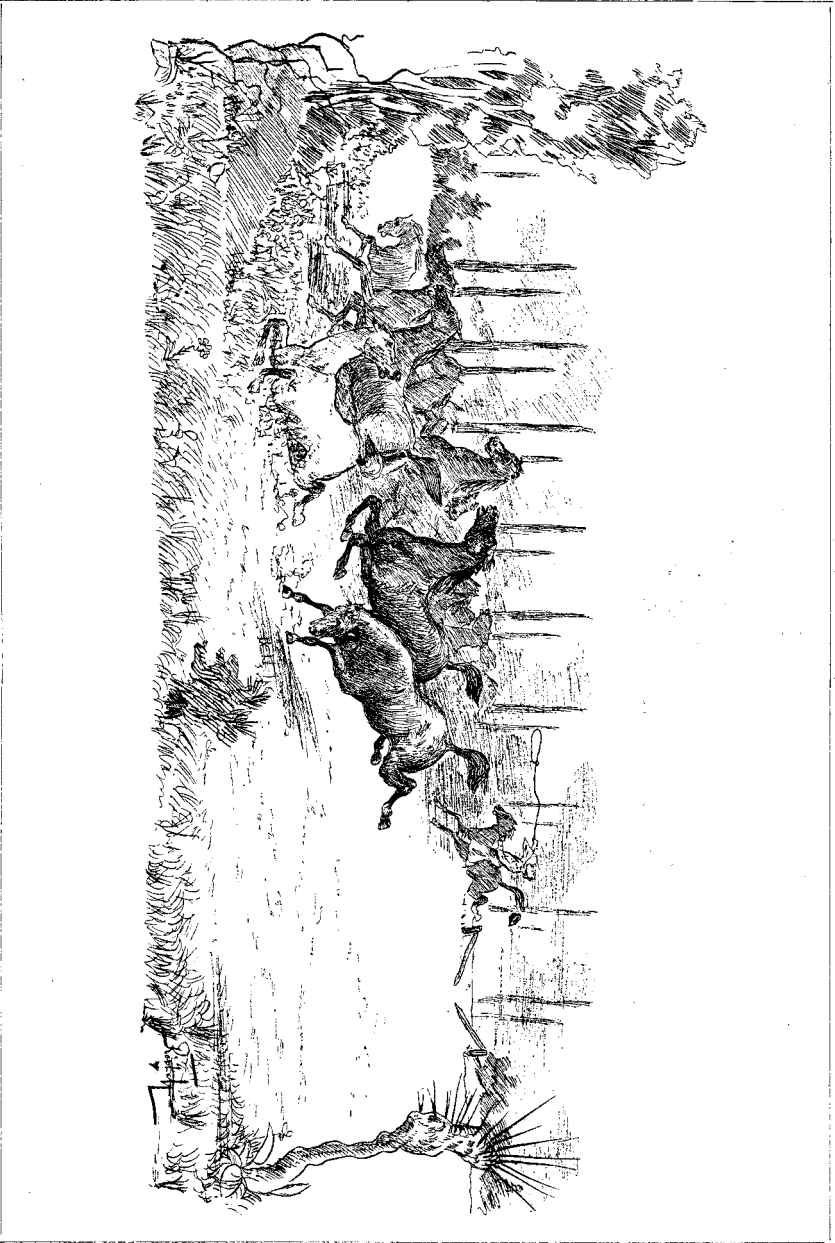
Elég az hozzá mikép egyik szép nyári reggelen *Ritter András* tisztartónak bejelentik hogy a kanizsai csikós a leányvári rétekre eresztette ménését.

Valóságos ribillió ütött ki a hercegi uradalomban a hihetetlen jelentésre. A cselédség ijedt képpel beszélgetett a hallatlan vakmerőségről, a tisztartó pedig az ügyészhez szaladgált tanácsért.

Glavina Lajos (a későbbi főispán) volt az urodalom fiskusa, ki egykedvűen mondja: „Hiszen egyszerű a dolog, vasba veretjük a gazembert, a lovakat pedig behajtatjuk.“ (Akárcsak az uri széken mondaná: „az ebéd reánk várván, tiszteletteljes indítványt teszek a szeszszió feloszlátása eránt.“)

Nossza megindult a herceg cselédsége csikóst fogni. Uraikkal együtt előre örültek, hogy megint borsot törhetnek a városi polgárok orra alá.

Mire kivonult a cselédhadsereg, akkor már az egész Kis-Kanizsa a berekben állott a csikós védelmére. Ez meghökkentette a cselédeket. De legjobban elámultak azon, hogy a csikós nem volt hajlandó magát bekisértetni, pedig vasbaverést ígértek neki. Resistált. Kutyába se vette az egész dolgot, nem imponált neki az urodalom.

Midőn pedig erőszakhoz nyultak volna, — a kiskanisai nép úgy rohant rájuk, mint valami megbőszült tigriscsapat. Rögtön retirálniok kellett. Veszett gyorsasággal futottak vissza a cselédek tüskön-bokron keresztül, kergetve a dühös tömeget s kísérve a fölvert gólyák és vadréczék kiabálásaitól.

A város nyakába rögtön pert akasztott a herczeg a kárért és legelő használatáért.

Elsőben is azt keresték hogy a lakatolt kaput — mely a legelőt a kanizsai uttól elzárta — ki törte el. A tettes részére már előre kvártélyt csináltak az urodalmi börtönben.

Töviről-hegyire kipuhatolták az esemény lefolyását, de a körülmények feltűnő összetalálkozása folytán nem lehetett a bűnöst megtalálni.

Bolond furcsa eset volt az egész betörés: épen ott bokrosodott meg a ménes, ahol a kapu volt. A mindig zárva levő kapu épen akkor ketté törve volt s így nyitott uton mehetett be a ménes. S mikor a lovak oda érkeztek épen abban a perczben mendegélt a kapu táján egy csomó sormási munkáseember, akik hogy megmentsek magukat a letiprástól, belekergették a megvadult ménest a leányvári rétekbe. Hol van itt bűnös?

Babochaynak vagy Mileinek még a neve sem fordult elő az egész ügyben. A csikós pedig ártatlan volt, mint a husvéti fehér bárány.

Az már egészen mellékes hogy a csikósnak is volt annyi törvénytudománya, mikép nem engedte magát kidobni sommás uton. Ő nem foglalta el a legelőt, de ha már benne van a használatban — akkor bátran resistálhat, mert csak peruton tilthatják el a legeltetést.

Az ártatlanságot legjobban bizonyította az, hogy *sormásiak* hajtották rá a ménest a legelőre s így a kanizsaiak érdekeltségét nem lehetett kimutatni.

(Gondolatnak is nevetséges az hogy a csikós készakarva zavarta volna még a kapunál a ménest, s a sor-másiak már előre tudták volna a teendőjüket.)

Az uradalom fűt-fát megmozgatott, hogy pert nyerjen és elkergesse a legelőről a város marháit. A város viszont semmi áldozatot sem kimélt hogy letromfolhassa az uradalmat: deputációk jártak Bécsbe, Budára és nem is hiába: „Ő felségének Jobbágysaihoz viseltető kegyes elintézése szerint bent hagyatott a Város a Berki Legeltetésben az ügy végeldöntéseig,“ — a mi egyértelmű volt az örökös használati joggal, mert ilyen pört gyerekjáték néhány száz esztendőig elhuzni.

S a míg 1848-ban a forradalom hatalmas viharja el nem söpörte az uradalom jogait, addig folyton használták a kanizsaiak a leányvári legelőt.

— Milyen öröme telt a dologban Mileinek, azt nem tudnám elmondani. Legfő gyönyörűsége abban telt, ha elnézegette a legelő marhákat minő jóízűen eszik a leányvári pompás fűvet és elmondogatta a sáskafiuknak: „Ugy-e mondtam mindig, hogy a fejünk után menjünk!“

A forradalom alatt.

(1848.)

Kanizsának kijutott a forradalom veszedelmeiből. Mint a déli vidéknek kulcsa folytonos zaklatásoknak volt kitéve anélkül hogy részt kapott volna a dicsőségből.

Márczius 15-én Pesten kivívták a nagy reformokat. De a *12 pont* diadalának hírének csak márczius 18-án hozták városunkba.

Az örvendetes hírekre *kokárda* készítéshez fogtak a kanizsai hölgyek. Még az nap délutánján a város aprajánagyja fölékesítette magát nemzetiszínű kokárdával, némelyik hosszú pántlikákat is csináltatott hozzá sallagnak.

Márczius 19-én (vasárnapon) Kanizsa nagy *diadal-ünnepet* tartott a 12 pont kivívásáért. *Gyuri hajdu* már hajnalban mozsár-ágyukat durrogtatott a czinteremben. Óriási néptömeg hullámzott mindenfelé.

Azonban egy szerencsétlen esemény már korán megzavarta az ünnepet. Reggel 8 óra tájban szétduzzant az egyik mozsár és szerteröpülő darabjai összetörték fejét *Taródy Laczinak*, ki a gymnasium 5. osztályának tanulója vala. Meghalt abban a pillanatban. Kárpótlásul olyan gyönyörű temetést rendeztek Laczinak, milyent Kanizsa még nem látott. Zalának, Somogynak uri közönsége mind itt volt a temetésen, a koporsóra ráhintettek minden

virágot melyet a környéken összeszedhettek, és megfogadták hogy a sirhalmot gondozni fogják örökké. (Nemrégiben az író kereste a sirt, de nem tudott ráakadni. Nincsen már nyoma sem a temetőben.)

Az örömnépepen annyit szónokoltak a néphez, hogy a közönséges emberek nem tudták mit higgyenek. Az öröm oly fékvesztett lón hogy sokhelyütt őrzöngésig fokozódott. A csőcselék azt mondogatta: „Minden szabad! Oszszuk meg a gazdagok vagyonát! Kergessük el a zsidókat!”

Az én kollegáim a városi tanácsosok is keveselték a vívmányokat. *Szokol* János és *Buváry* János városi tanácsosok *sommás uton* kikiáltották a köztársaságot. Kitűzének mellükre széles kokárdát és kalapjukba óriási tollat, s így kiabálák a néphez: „Éljen a reszpublika!”

Máninger József tanácsost is kapacztíalgatták, hogy meghódoljon a köztársaság dicső elveinek, de a cirkumspektus *Máninger* azt felelé vala a biblia szavaival: „Elvész mindaz ki nem barátja a császárnak!” (A későbbi idő borzasztóan igazat adott *Máninger*nek.)

A szabadság magyarázgatása sok fejet megzavart. A diákok gyűlést tartanak a *lapdázó réten* (most a gőzmalom van azon a helyen,) és egyhangulag elhatározzák hogy nem járnak többé iskolába. Másnap a tanárok hiában nyitottak be az iskolaszobákba, egy lelket sem találtak ott a diákok közül.

De az ifjuság alkotmányos határozata fölött a tanári kar ahelyett hogy örvendezett volna, inkább ellenséges álláspontra helyezkedett, és többféle sikertelen kísérlet után igénybevette az akkori legjobb tanítót valami *Skutika* nevezetűt. Ennek hathatós befolyása következtében a diákok kényszerültek visszaszivni szabadság-szeretetet demonstráló határozatukat, és iskolába járni tovább is.

(Némelyek azt állítják hogy Skutika nem tanító hanem virgács volt valójában.)

Az öröm után hamar megjöttek a szorongattatás napjai. Rémes hirt mondanak egymásnak a remegő ajkak: „Közelednek a ráczok!”

Kanizsára jönnek! Beszélnek orosz, illir és szerb seregek jöveteléről. Rettegés ül az arcokra.

Proklamációját azonnal szétküldi Kanizsáról *Csányi László* királyi biztos.

„Magyarok! A haza veszélyben van! A fölzendült ráczok ontják a polgári vért! Ha becstelenül nem akarunk eltűnni a nemzetek sorából: fegyvert *kell* ragadnunk!”

Hirdetik a hadügyminister parancsát városház erkélyéről és prédikáló székekről: „Ártsatok az ellenségnek amint csak lehet!”

Elkészítik a nélkülözhető barátcellákat kórháznak, s a kolostor szélesre épített folyosóit telerakják lisztes zsákkal. A réztetejű *Inkey-kápolna* profanáltatik puskaporos ládáknak berakása által.

Csányi László tiszteletére elnevezi Bisztricsányi János nyilvános új fürdőházát *László fürdőnek*. (A most is meglevő fürdőház kert-bejárata felett maig is ott van a régi nagy betűs felírás.)

Május 19-én *Szemere Bertalan* belügyminister fölhevít önkényes adakozásokra. Elfogadtatik: készpénz, drágacérez, gabona, posztó, vászon. „Nyujtsunk mindenkinek béke olajágot, de a hadi megtámadás visszaverésére is gyűjtsünk magunknak erőt és hatalmat!”

Két jegyzéket volt alkalmam megtekinteni, melyeken azok nevei vannak felsorolva „kik a haza oltárára áldozatot hoztak.” Egyik *Albanich Flórián* városbíró kollektája 599 frt 3 krról, másik *Babochay János* kollektája 471 frt 84 kr. összegről.

A gyűjtéshez hozzájárultak mindenféle állásu férfiak és nők.

Érdemesnek találom az ajándékozók nagy részének közlését.

Brunner Ágnes odaadta aranylánczon levő keresztjét, Szetsődyné gyöngygyel kirakott aranyóráját.

Dobrovics Péter özvegyének ajándéka	32	frt
Steffanics Anna	„	2
Juhászné asszonyság	„	3
Axenti Mari férj. Salamon Zsigm.	„	3 db. arany.
Bériné asszonyság	„	2
Tánczos Gergelyné asszony	„	2

Brunner József adott egy aranyórát lánczczal.
Salamon Zsigmond egy 6 arany nehéz aranygyűrűt.

A piarista tanárok adakozásai:

Schmiding tanár	1	db. arany
Gyalokay	1	db. arany
Csegezy	5	frt
Ballér Ignác	2	frt
Réffy	5	frt
Vass Sándor	5	frt

Czéhek:

Magyar szabó czéh	8	frt	Német varga czéh	5	frt
Kőmives és ács czéh	10	frt			

Polgárok ajándéka:

Hauser János	egyik	iven	10	frt	másik	iven	10	frt
Szép Károly	„	„	15	„	„	„	5	„
Babochay János	„	„	15	„	„	„	13	„ 20 aranyban
Wajdits György	„	„	5	„	„	„	5	„
Ollop Ignác	„	„	10	„	„	„	2	„
Ebenspanger Manó	„	„	6	„	„	„	4	„
Tánczos Gergely	„	„	2	„	„	„	1	„

Chinorányi Boldizsár ajánlott első évre 10 frtot, második évre 20 frtot.

Hegedüs József évenként 5 frtot.

Leszner Bernát	ajándéka	50 frt	
Axenti György	”	30 frt	
Spanier Ferdinánd	”	15 frt	
Löwinger Jakab	”	25 frt	
Tárnok Alajos	”	20 frt	
Domaniczky	”	10 frt	
Hollósy József	”	10 frt	
Sanveber József	”	10 frt	
Szabó Ferencz	”	9 frt	aranyban
Kilik Péter	”	5 frt	
Werner Ferencz	”	2 frt	
Rosenfeld Sándor	”	5 frt	
Vágner Ignác	”	5 frt	
Vidákovics György	”	5 frt	
Fesselhofer József	”	5 frt	
Rajnis János	”	2 frt	
Huszár András	”	5 frt	
M. Danneberg	”	5 frt	
Pirovics Károly	”	5 frt	
Kaán Károly	”	2 frt	
Albanich Flórián	”	5 frt	
Tóth Lajos	”	5 frt	
Wlassics Eduárd	”	5 frt	
Wlassics Antal	”	5 frt	
Horváth Mihály	”	5 frt	
Michel Ignác	”	2 frt	
Koch Mihály	”	2 frt	
Máninger József	”	2 frt	
Wusztl Alajos	”	5 frt	
Turkovics György	”	1 frt	
Buváry János	”	2 frt	
Háry István	”	1 frt	
Szokol János	”	1 frt	

Dávidovics György ajándéka	1 frt
Ritter András tiszttartó ajándéka	5 frt
Herbst Adolf	1 db. arany.
Békefy Károly ispán	5 frt
Nemes Mihály számtartó	5 frt

(A felsorolt adakozók közül manapság csakis kettő van életben, t. i. *Werner* Ferencz és *Fesselhofer* József. A lefolyt 45 esztendő a többit elvitte oda, a hol sohasincsen forradalom, mert mindenki rettenetes módon egyenlő.)

E közben a hir újabb és újabb rettegést hoz a városba. Borzasztó zür-zavar van. Minden órában más-más parancsot hirdetnek a lakósoknak. Egyikben a magyar haza mentésére hínak, másik nap a császár iránti hűségre intenek; de mindegyikben akasztófát ígérnek.

S míg a gyöngék nem tudják kinek engedelmessé válnak, azalatt a többiek dolgoznak meg nem ingott hazaszeretettel. *Querilla* csapat szervezkedik, mely nyugtalanítja az ellenséget és a városon átvonuló társzekerek rakományait elrabolja. (A nép söpredéknek — *Szilajkának*, *Cseszkónak* aranyos napjai vannak: szabad a rablás!)

A hadügyminiszter elrendeli a 7-ik (máskép *Zalamegyeinek* nevezett) honvéd-zászlóaljnak fölállítását-toborzás útján, *Ihász Dániel* — a miniszter megbízottja, — lobogó tricolorral és hangos muzsikaszóval jár Kanizsa városában; büszkén kérdezetgi; „Ki a legény, ki a magyar?” és gyarapítja csapatát lelkesült ifjakkal. Ennél a zászlóaljnál voltak tisztek *Traupmann Lajos* kanizsai fiu és *Árvay Sándor* aljárásbíró.

Megható volt nemes *Taródy László* kötelesmesternek sorsa.

Öt szép fia volt. *Laczi*, a legkisebbik meghalt a márcziusi ünnepen. Másik fia *Miska*, az egri szemináriumban volt papnövendék, honnan társaival együtt beállt

honvédőnek. *Nándor*, a harmadik fiu, jogász volt Pesten: hogyne fogott volna fegyvert hazájáért? (A kápolnai ütközetben agyonszurták.)

Maradt még két fia: *Jóska* és *Ferkó*, kik nyugodtan dolgoztak apjukkal együtt a mesterségben, mintha ereikben nem csörgedezett volna azon ősöknek vére ki az utolsó Frangipánnak fegyverhordozója vala. Csakhogy egyszerre fölharsant a vészkiáltás: „Riadj magyar, riadj!” Erre a két testvér szép csöndesen letette kezéből a munkát. Fölcsaptak önkénytesnek. Ősz apjuk keserű zokogás között marasztotta őket, mire azt mondta Jóska: „Más dolog vár ránk édes apám! az ágyuk hínak!” És mentek a többiekkel.

A ma is életbenlevők közül tudomásom szerint honvéd lett *Nucsecz József* piarista növendék, *Halis György* petrinus növendék, *Szekeres József* és *Gosztonyi Ferencz*.

Önkényt honvéddé lett *ifju Babochay János*, ki még csak 15 éves, és halálát okozza a hadjárat nélkülségei közt szerzett betegség. Beáll honvédnek *Buváry Ferencz*, ki szegénysége miatt később öngyilkossá lőn.

Szintén ily szomorú sorsra jutott *Andri József*, ki mint 18 éves francziskánus növendék (szerzetes néven *Aondriánus*,) néhány társával honvéddé lett, s 40 év múlva kényszerült agyonlőni magát idegen földön, mert öreg napjaira nem nyújtott a haza megélhetést. Nem maradt utána más vagyon, mint egy darabka fakó-zöld selyem rongy, mely a világosi fegyverlerakás előtt eldarabolt honvédzászlóból való volt, s melyet mindig szive fölött viselt.

Megalakul a kanizsai *nemzetőrség* is: *Babochay János*, *Kaán Károly* és *Martinkovics Károly* kapitányok vezérlete alatt. Középkori dárdákkal fegyverzik föl magukat mert kevés a puska. Nincs lehetetlenség, hisz „a haza van veszélyben!”

Elő veled Rákóczy-korából itt heverő réz-dob! Vén hajdu verd remegő kezeiddel, verd azt az elfelejtett régi riadót, —

*Ugy verd: a föld rengjen
Az ég visszazengjen,
A ki él meghallja,
Sőt ki meg van halva azt is fölriaszsa:
Rajta, rajta, rajta!*

A kanizsaiak lelkesedve csapatonként lesznek honvédek és nemzetőrök. De akadékoskodnak a tudatlanok, a félenek és a rosszatarok. Nem is lehet csodálni. Általános katonai kötelezettség nem volt, a polgárok sohasem teljesítettek katonai szolgálatokat; ágyu-szót senkisé hallott közüök, annál kevésbé voltak háboruban. Ha ezekhez hozzáképzéljük a rémesebbnél rémesebb híreket, úgy természetesnek találjuk hogy a polgárok egy része nem szívesen hagyja oda békés foglalkozását.

Benedek János azért nem akar nemzetőr lenni mert hat gyereke van, *Hagyik Márton* mert szegény. *Sebestény József* kikergeti szobájából a városi hajdut aki őrségi szolgálatra parancsolja. (Hat órai börtönnel büntetik.) *Aszalai Gábor* pedig lázit másokat is, hogy be ne álljanak az *őrseregbe*, sőt mikor emiatt Albanich városbíró megidézi, ott a városházánál összeszidja a városbíró teremtését és az előszobában levő puskát fölkapván vakmerően agyonlöni akarja Babochay századost. (Vasraverik és 12 óráig börtönbe csukják érte.) *Leber Ignác* és *Práger Mór* szintén börtönbe tétetnek 12 óráig, mert megszöktek az őrségről. Azonban fölmentik a szolgálat alul *Horvát Majdák* Józsefet, mert szomszédjának *Halis Ferencz* tizedesnek jelentése szerint hidegtelelős; *Balázs Lajos* szegény csizmadia pedig csakis a városban köteles szol-

gálatot tenni, míg áldott állapotban levő felesége szülni fog.

A polgárok nagy része azonban tudja hogy kötelessége nemzetórré lenni, s akadnak elegenden akik örömmel lépnek az őrseregbe. *Benczik* József paripaháton rukkol ki, csizmáira akkora ezüst sarkantyukat üttet mint egy-egy lázsiás. Ő az egyetlen lovas nemzetőr a kanizsaiak seregében.

Buváry János városi tanácsos, ki polgári foglalkozására nézve takácsmesterember vala, most a pesti-utczai nemzetőrség hadnagyává lett. Hosszu kardját feszesen tartva nagy grandezzával lépegetett rangjához illő auktoritást követelve magának. Csakhogy végső veszedelem fenyegette az auktoritást. Valamelyik imposztor nemzetőr ráfogta hogy „rőföt visz a köpönyeg alatt nem pediglen kardot“, — s emiatt háta mögött mindig vihogtak, nevetgéltek a nemzetőrök, mely körülmény nyilván a fegyvelm rovására ment. *Buváry* végre zseniálisan kivágta magát a bajból, miként ez illett is egy vitéz nemzetőrhez. Mikor parádében (köpönyegesen) kirukkolt: egy közvitéznek kellett a köpeny hátsó szárnyát fölemelve hordozni, hogy lássák mikép nem rőföt rejteget alatta, hanem öldöklő kardot.

Májusban Kanizsára menekül *Jozipovich Antal* turmezői gróf (*Jozipovich Imre* mostani horvátminiszternek apja,) mert magyar érzése miatt az illirek halálra keresték, s őt meg nem foghatván feldúlták jószágát és elrabolták a *goricai* templomból az odarejtett családi ezüsteneműt.

Jozipovich elmondta hogy a turopolyai nemesek most is a magyarokkal tartanak mint velük tartottak jó és balsorsban századok óta, — de kényszerülnek beállani az illir csapatok közé mert másként fölakasztják őket. A comes figyelmeztette a kanizsaiakat hogy a turmezőiek-

nek nyujtsanak segédkezet az illirek közül megszökésre ha Jellasics seregével Kanizsára jönnének.

Eközben folyton tart a nemzetőrség szervezése. Akadnak emberek kik a zsidókat nem engedik fölvenni a nemzetőrök lajstromába „mert nem esznek velünk egy tából, s mert a törvényben különösen nem említettnek.“ Emiatt a nép zugolódott s ilyen beszéltek: „Tudjuk hogy az urak minket megcsalnak, mert a zsidók megfizették hogy helyettük is mivelünk teljesítsék a szolgálatot!“

Elkészülnek a szavazási lajstromok is. Junius 15-én a kanizsai választókerület népe elsőben választja országgyűlési követét.

A követválasztás a francziskánusok temploma előtti bekerített czintóriumban történik.

Három jelölt van: első *Chernel Ignác*z urodalmi ügyvéd, második *Babochay János* ügyvéd a francziskánusok szindikusa, harmadik *Bója Gergely* kanizsai praependiai tanító, (később budapesti tanfelügyelő.)

A választás nagy tüzzel ugyan de békességben folyt délutánig, mikor borzasztó módon félbeszakadt. Ugyanis a Chernel-féle conservatív pártiak látván elkerülhetlen bukásukat — nemes *Rumy Károly* vezérlete alatt verekedést kezdettek, hogy a választ megsemmisíthessék.

Nem kellett egyéb a kiskanizsaiaknak. A legszebb szakavatottsággal olyan alkotmányos háborút csináltak hogy láttára rémülés fogott el mindenkit. Pusztá kézzel kiszedték a czinterem falkerítéséből a tégladarabokat s azokkal zuzták be az ellenpárton levők koponyáját.

Maga Rumy Károly sebesülten ugyan de még idején elszaladt Chernel Ignác többi hiveivel együtt. Azután a czinteremben visszamaradt Bója és Babochay pártiak egymást kezdték ütni. Borzasztó mészárlást követtek el. Még a választási elnök *Oszterhueber Tarányi József* (Deák

Ferencz sógora) is megsebesült. Három embert agyonvertek, egynek nyelvét kimetszették és több százan megsebesültek.

Ez volt népünk első *szabad választása*.

Julius 6-án városunkba jött 1200 főnyi *kapornaki* nemzetőrség, kék gatyában, felfegyverkezve lándzsákkal. Muzsikaszóval jöttek végig Magyar-utczán *Sümeghy Ferencz* főbíró vezérlete alatt.

Junius 8-án pedig *Tapolczáról* jött ugyan 1200 nemzetőr, mindnyájának volt egyenruhája de némelyiknek fegyvere nem lévén Kanizsán felfegyverzik őket kaszával. *Varga Lajos* főbíró a parancsnokuk.

Ugyanazon napon Kanizsára jött még 300 nemzetőr *Batthiány Károly* gróf vezérlete alatt, — ugy a *szántói* 1200 emberből álló nemzetőrség *Bogyay* főbíró vezérlete mellett. A szántói magas, széptermetű nemzetőrök egyenruhában voltak.

A városban levő valamennyi nemzetőrt csapatokban felállították a széles *vásártéren*, lelkesítő beszédet mondtak hozzájuk *Csányi László* királyi biztos és *Ottinger* közös hadseregbeli tábornok, s letették velük az esküt a szabad ég alatt. Azután elvitték őket Lendvára és a Dráva mellett fekvő falvakba.

Megjött az 1. honvéd zászlóalj is, mely csupa intelligens fiukból állott. Délczeg természetükön gyönyörűen állott a feszesre szabott egyenruha. Köztük voltak *Andrásy* Aladár és *Széchenyi* Béla grófok is.

Kanizsán pompás dolguk volt az első zászlóalj honvédeknek. Minden családnál tárt karokkal fogadták őket s a különféle multságoknak nem volt vége-hossza.

Jól is érezték magukat a honvédgyerekek nálunk. Udvaroltak a hölgyeknek, tánczoltak, ittak; szóval gyönyörűségeken töltötték a napokat. Éjjelenként szerenádot

adtak Vidákovicsék, Tárnokék vagy Babochayék háza előtt. Persze azért, mert e házakban szép leányok lakozának.

Szeptember 8-án elmarsirozott az 1. zászlóalj. Vége lőn az aranhuezi szép napoknak, a háboru nélkülözései váltották fel. (Későbbben a rendkívül hideg télen a fényes honvédgyerekek közül néhány visszakerült ismét Kanizsára: rongyos ruhában, elszakadt bakancsban, éhesen és félig megfagyottan.)

Ugyancsak szeptember 8-án jött városunkba *Székes-Fejérvár* 220 főből álló önkénytes csapata, kiket a kanizsai nemzetőrök muzsikaszóval fogadtak. A fejérváriaknak köpenyük és kuruczos fekete kalapjuk volt, s ellátva voltak szuronyos fegyverekkel. Őket is a Dráva mellé vitték.

Szeptember közepén jött Kanizsára *Jellasics* József hadserege, mely mintegy 30000 főből állott. Bevonulását megelőzte a csapatai által utközben elkövetett iszonyatosságok hire.

A lakósok pinczébe ásták féltettebb holmijukat, maguk pedig elfutottak *Szentgyörgyvárra*, *Cserfőre*, *Látóhegyre* és *Virághegyre*, s onnan vigyázták rettegések között mikor égetik föl Kanizsát.

Jellasics hordái piros fezt és piros köpönyeget viseltek, — s a piros szín visszasugárzása véres színüvé festette az utcákat. A kanizsaiak legyilkolásával és a város elpusztításával fenyegettek az esetre ha legcsekélyebb ellenállásra akadnak. Hanem azért a lakósok néhányat megöltek. Egy serezsánt *Vig Pál* korcsmájában két rosz erkölcsü leány vagdalt agyon.

Válságos napok voltak. A megye főispánja leköszönt. Sehhol semmi remény nem mutatkozott, hogy a ronda seregtől valaki Kanizsát megszabadíthatná. A városi ta-

nács aggodás és félelem között igyekezett az ellenség kívánatait teljesíteni.

Jellasics kenyeret, burgonyát, borsót és egyéb élelmi szert zsarolt városunkban, s továbbvitte seregét a Pest felé vezető uton. A sereg keresztülvonulása teljes három napig tartott.

A kanizsaiak megemlékezve Jozipovich tanácsára, a sereg által követett utiránytól félreeső utcákba a *Magyar- és Pesti-utczába* szállásolják a turopolyaiakat és ezek nagy részének sikerült is megszökni Jellasics seregéből.

A serezsánok átvonulásakor egy kis 3 éves gyermek nézte őket a soproni utczában és ártatlan együgyűségében a sokszor hallott szavakat kiabálta: „Éljen Kossuth, éljen Kossuth!“ Emiatt felbőszülve egész csapat serezsán ugrott a gyermekhez és agyonszurkálták.

A serezsánok mindenfelé raboltak az utak mellett. Csapatonkint jártak a bagolai és szentgyörgyvári szőlőhegyekben. Az érett szőlőt megették, az éretlent lepusztították; fölverték a pinczéket, a borokat itták mértéktelenül s kifolyatták a hordókból amit nem tudtak meginni. Szeptember 18.-án megtámadták az elkeseredett kanizsaiak a rablókat és valami százat agyonverték közülök.

Jellasics után néhány nap mulva városunkba jött ifju *Nugent* őrnagynak serege, mely rendes katonaságból állott; még pedig mintegy 1800 gyalogkatonából, néhány lovas szabadosból és chevauxlegersből, ezenfelül 6 ágyu és 2 mozsár-ágyuval rendelkezett. A berekben a mostani gőzmalom táján tábort ütött és állását megerősítette ágyuival.

Nugent biztonságban érezte magát városunkban; tétlenül vesztegelt. Katonái bejártak a piacra vásárolni, tisztjei pedig a vendéglőkben mulattak. Alkonyatra persze minden katonának a táborban kellett lenni.

Hanem pár nap alatt nagyot fordult a koczka. Általános népfölkelés rendeltetett el, hogy az ellenséget Kanizsa vidékén megverjék és a vármegyéből kiszorítsák. Csakhamar meg is jöttek a nemzetőrök. Északon — *Palin* felől — Kanizsa alá jött *Vidos József* fővezér a vasmegyei nemzetőrökkel; nyugot felől a zalai nemzetőrök zárták el a *sormási* utat; délen *Szent-Miklós* faluban a keszthelyiek voltak és keleten állott *Sáncz* községnél a somogy megyei őrsereg. Nem csoda tehát ha így bekerítve Nugent, — ki különben is a kiskanizsai és nagykanizsai lakosok közé ékelte magát, — félni kezdett, a kanizsaiak pedig napról-napra neki bátorodtak. Bármerre nézett Nugent nem látott mást mint a tengernyi magyar nemzetőrséget. Ekkor már tennie kellett valamit, hogy agyon ne szorítsák.

Október elsején délután, — míg a nép vasárnapi litánián volt a templomban, — megindította seregét a berekből s a városon keresztül jött. Zörögtek a nehéz ágyuk, melyeknek födele leeresztve s a tüzérek kezeiben a kötél-kanócok meggyújtva valának: minden pillanatban készen az ágyuzásra. Rémülés fogta el az embereket: összelövetik a várost!

Igy huzódott az ellenség végig az utczákon, de nem lövetett. A katolikus temetőben a város déli részén táborot ütött. De itt sem érezte magát eléggé megvédelmezve megtámadás esetére. Még azon éjjel megváltoztatta táborhelyét, lehuzódott a *fecskeparti* mély vizmosásokba és ágyuit beleállította a zsidótemetőbe. Itt megerősítette hadállását. A temető magas kőfalakkal volt bekerítve, melyeken lyukakat vágatott ágyui részére, és fölállította a város felé ágyuit miután jól megszilárdították az ágyuk talaját ledöntött sirkövekkel. Mintha csak várban lett volna.

Mindezekből nyilvánvalóvá lett hogy az ellenség fél. De *Vidos József* a nemzetőrség vezére mindezek daczára nem merészelt támadni.

Október 2-án a szintén Palinban levő *Zichy Herman* gróf alezredes meg akarta támadni az ellenséget, de a fővezér nem engedte.

Kedden október 3-án még minden a régiben volt.

Az ellenség néhány tisztje korcsmákban mulatott, s a katonaság csoportokban járkált a kanizsai piacon élelmi szereket vásárolgatva. Persze fegyveresen. A kanizsaiak folytonos izgatottságban várták a nemzetőrök támadását. A lakosok elszántsága és elkeseredése oly magas fokra hágott, hogy minden pillanatban tartani kellett valami végzetessé válható kitöréstől.

Dél felé járt az idő, midőn egy szabadkai születésű csizmadia legény, — ki a szerb nyelvet értette, — meghallotta mikor egy katonadobos azt mondta társainak: „vigyázzatok rám, majd én végigjárom a várost s ha nem találok benne magyarseregre, akkor dobok és ti jöhettek rabolni, — aztán ugyis elmasirozunk!” — „Tűz van, tűz van!” kiáltott rögtön a csizmadialegény. A kanizsaiak kezdtek csoportosulni a vészkiáltásra. Erre a dobos megrémült s futásnak eredett. Panganétját kirántotta és veszettül hadonászott maga körül hogy senkise közeledhessék hozzá. A folyton sokasodó fegyvertelen népség utána. Valószínű hogy a katonának sikerül kiszaladni a táborba, ha a felsőtemplom előtt *Práger* egy rongyos puskát nem tart eléje, mitől meghökkenve egy pillanatra megállott. A következő perczen már tizen is megragadták. Beledobták a mély árokba és izekre tépték. Valaki a toronyba futott és megkezdte a veszedelmet hirdető harangozást. Mindenki az utcákra tódult. Csakhamar lefegyverezték a városban őgyelgő katonákat, kik bár lehettek vagy harminczan, úgy megrettentek hogy ellenállás nélkül engedték a népség által elvenni hosszú puskáikat.

A porkolábok ott hagyták rabjaikat és fegyveresen beállítottak a „Korona“ vendéglőbe, hol az ottlevő 5 tisztet elfogták.

A szünetnélküli harang-kongás, lövöldözés, dobolás megrémítette Nugentt is meg Vidost is. Egyik se tudta mi történik a városban.

Néhány katona szaladóra vette a dolgot, de ezek nagy részét agyonütötték az utczákon vagy agyonlőtték a házakból és padlás-ablakokból. Mondják, hogy a francziskánusok quardiánja *Kovács Innocentius* a zárda ablakaiból lődözött rájuk.

Az egész város fölzendült. Mindenki várta a magyar sereg támadását. De Vidos még mindig késlekedett.

Pedig Nugent serege agyon volt rémülve. Egy ágyut sem mert elsütni. Néhány tiszt próbálkozott ugyan a város felé lovagolni, de visszariasztotta őket a klastromból és a szemközttlevő (most Unger Elek tulajdonát képező) házból jövő szakadatlan lövöldözés.

Nugent haladék nélkül kimozdította ágyuit és retirált Szent-Miklós felé. Szegény keszthelyi nemzetőröknek nem volt más teendője mint elretirálni és az ellenségnek helyet adni. Szent-Miklóst az ellenség felgyújtotta és a faluban agyonlőtték az egyetlen kabátos embert — a főerdészt, kit véletlenül otthon találtak.

Szintugy felgyújtották Móriczhelyt és raboltak lovakat s marhákat. A lángoló helységek látása annyira felbőszítette a kanizsai népet, hogy irgalom nélkül agyonveri az illirt ahol éri. Mintegy 100 illir sulyossebesülést szenved, 46-ot pedig agyonvernek.

Ezalatt több kanizsai elfutott Sáneczba és Palinba. Kérték az ottlevő nemzetőröket hogy jöjjenek háboruba : gyerekjáték az egész mert a kanizsaiak már kergetik az ellenséget. De a nemzetőröknek volt eszök; nem jöttek.

Alkonyodni kezdett mikor a kanizsaiak alig találtak már tennivalót, tehát nagy népsokaság kikésérte a városból az elfogott tisztet és ünnepélyesen átszolgáltatták Palinban Vidos fővezérnek. Miután ekkép a győzelem bizonyosságáról kézzelfoghatólag megbizonyosítottak vala : rögtön akcióba léptek a nemzetőrök és Kanizsa városába ujjongva bevonultak.

Eközben beállt az éjszaka, de még mindig fogdosták a szétfutott előőröket. Mintegy másfélszáz lett fogolylyá.

Nugent pedig retirált egész éjjel, itt hagyta az élelem-kocsikat és fölszereléseit. Elfutott vissza Muraközbe. Itt maradt kenyér, liszt, szalonna, bab és katonai uniformis nagy mennyiségben. Cseszkónak és Szilajkának bő aratása lett.

Másnap *Czelczer* János a „Sas“ vendéglős besugta Martinkovics Károly sopronutczai századosnak, hogy vendéglőjében egy ellenséges tiszt huzódott meg, s tegnap óta nem mozdult szobájából.

Rögtön odacsoportosult nagyszámu néptömeg ; körülvették a Sast és a vendégszobából kihurczoltak egy intelligens arczu, hosszú haju, czifra egyenruhájú katonatisztet, ki orosz követnek mondta magát, de az előbbi napokban mint Nugent titkára és segédtisztje szerepelt. Maig sem tudjuk ki volt valóban. Óriási lárma között elkisérték a „várba“ (a Korona vendéglő épületébe), hol Vidos fővezér kihallgatásokat eszközölt a tegnapi foglyokkal.

A néptömeg megdühödött, olyanná vált mint a tigris mely vért érez közelében. Mindenáron gyilkolni akartak. Szegény segédtisztnek szomorú vége lón. Megtámadták a védtelen foglyot, és mielőtt Vidos megakadályozhatta volna, szurkálni — ütlegelni kezdték. Mikor pedig végső kétségbeesésében sikerült a tisztnek kiszaladni az udvarba és az árnyékszékekben elrejtőzni — akkor a nép-

tömeg utána rohant és ott a vasmegyei nemzetőrök agyonlódózték, testét pedig szétszakgatták.

Nugent báró hadseregének elkergetése után (mikor *Csertán* Sándor lőn kormánybiztossá és megkezdte oly iránybani működését hogy a későbbi fegyházra minél jobban rászolgáljon) — október 12-én érkezett városunkba 105 *Sándor* huszár. A huszárok *Gréczből* hazaszöktek egy lengyel származásu szabadságért rajongó *Staniczky* nevű őrmester vezetése alatt, s itt alkalomra vártak városunkban hogy valamelyik honvédcsapathoz csatlakozzanak. Itt találták az *Ernő* és *Wasa* ezredekéből honvéddé lett legénységet, kik még a régi mondurt viselték: hosszú fehér frakkot, széles csákót és bakancsbafüzött kék nadrágot. Csak épen a fekete-sárga zsinórzatot tépték le ruhájukról.

A Sándorhuszárok ittléte után negyednapra városunkba jött seregével *Perczel Móricz* tábornok.

Serege állott a Miklós huszárokból, a szabolcsiak zászlóaljából, a Zrinyi és Hunyady honvédzászlóaljából. A Hunyadyak 7. és 8. századja csupa német fiukból állott — *Bangya* nevű kapitány vezérlete alatt, — kik Bécsből és a Stajer vidékből beállottak szabadságért küzdő magyar honvédeknek.

Perczel serege a Pesti (most Petőfi) utcán vonult be Kanizsára. Az ágyukkal és a szekerekre rakott hidalkatrészekkel a Miklós huszárok korán reggel beértek és Kis-Kanizsára mentek szállásra. A többi honvédek 9 óra után jöttek, s ezeket zászlóaljankint harsogó zeneszóval kísérte be a városba Kanizsa akkori specziálitása a híres *zsido banda*.

A szabolcsi szálas honvédgyerekeket lóháton vezette *Patay István*, vállain olyan remek párducz-kaczagánnyal minőt a táltosok idejében viseltek a magyar vezérek.

Asszonyok, lányok ott állottak az utcán, kendőket lobogtattak és éljeneztek. Ilyen alkalomból írhatta versét Berecz Károly:

Menj be kis lány, menj be
Fehér kis szobádba,
Ne állj ki házatok
Nyitott kapujába.
Szép zeneszó mellett
Jönnek a honvédek . . .
Menj be kis lány, menj be
Mert majd megigéznék!

A Hunyady zászlóaljbeli német önkényteseket a katonáskodás alatt sem hagyta el kedélyességük. Kanizsa utcáin énekelve és gitározva vonultak keresztül; a maroktányosnékkal együtt énekelgették a bécsi gunyolódó nótákat:

Was macht der Herr Papa,
Was macht die Frau Mama,
Was macht der Cuculi? . . .

A magyar fiúk pedig azt énekelgették:

Nyolez krajczár a fizetésem,
De én azzal megelepszem,
Mert a hazámat szolgálom . . .

Az intelligensebbek a forradalom indulójával lelkesedtek:

„A ki él talpra mind,
Együtt hordánk mi a rabigát,
Erős karjaink
Együtt mentsék is meg a hazát!
Csatára! Csatára!”

A muraköziek nótája volt:

Kossuth Lajos sloboditelj
Medjimurji od kupitelj!

(Rögtönzött fordításban:

Kossuth Lajos szabadító,
Muraközben is megváltó!)

Kanizsán megsokasodott Perczel Móricz tábora. Itt csatlakozott hozzá az Ernő és Wasa ezred legénységén kívül a 47. honvéd zászlóalj, melyet a zalamegyei önkénytes nemzetőrökből alakítottak és a melynek fölszerezését Zalamegye adta.

A sors tréfája volt, miszerint a zászlóalj kész egyenruhája a budai raktárban (Tabánban) maradt, anélkül hogy a zavargós világban a legénység között kiosztani lehetett volna. Így aztán mindenféle tarka öltözetben küzdöttek az ellenséggel és a szigorú télel.

A 47. zászlóaljnak volt századosa a későbbi kanizsai szolgabíró: *Inkey Kázmér*.

Kanizsán vette föl seregébe Perczel a soproni honvédszázadot is. Sopron városa t. i. saját költségén kiállított egy századot, melyet teljes fegyveren és ruházaton felül még élelemmel is ellátott. Az élelemszállító kocsik itt állottak a *Hérich-Tóth-féle* háznak udvarában. Persze még nem volt arra helyre építve az a lakásszárny, ahol most az író „kosztol“ vidám társaságban, özvegy Rozgonyi Nándorné urasszonyánál. A soproni élelmezési tisztet pedig oda kovártélyozták ahol most *Freyler Adolf* ügyvéd fogadja azokat a klienseket és kliensnőket kik igénybeveszik tehetségét.

A soproni honvédek egyenruhája volt: csizma mely a nadrág alá volt bujtatva, szürke nadrág vörös paszpullérral, kerek köpönyeg, zubbony és csákó.

Legnagyobb örömmel fogadta Perczel a Sándorhuszárokat, mert ezek képzett — minden bajjal szembeszálló — régi katonák valának, s ilyenekre nagy szükség volt a seregben. A derék Staniczkyt rögtön főhadnagygyá ütötte és a 105 vitézt hadseregébe beosztván, vitte Letenyé felé a horvátok ellen.

Ekkor mentek el Perczellel a kanizsai nemzetőrök is Babochay János százados vezetése alatt.

Letenyénél a honvédség keresztül építette a magával hozott hidat és átkelt a Murán. A kanizsaiak földadata volt őrizni a hidat nehogy az ellenség elfoglalja és a honvédek visszavonálási útját elvágja.

Perczel megverte *Hodosán* tájékán október 17-én az ellenséget, mely illirekből, horvátokból és határőrökből állott, — és elfogott 700 darab granicsár katonát. De volt a foglyok között sok czivil uri ember is, kiket erőszak kényszerített a magyarok ellen harcolni.

A foglyokat Kanizsára hozták a nemzetőrök és itt bezárták a *Benzián*-féle magazinba. (Most Löwinger Ignác háza.) Másnap pedig tovább kísérték őket Egerszegre. A dologban az a nevezetes, hogy a fogoly császári katonák jól fel voltak fegyverkezve, az őket bekísérő kanizsai pesti-utczai nemzetőrség pedig gyarlómódon volt ellátva öldöklő szerszámokkal.

A győzelmek után vérszemet kapott nemzetőrség, azt hitte hogy nincsen olyan erős ellenség melyet legyőzni nem tudnának.

Hát még a csőcselék! Ezek előtt a személy és vagyon nem volt biztonságban, mihelyt érezték hogy Kanizsán nincsen katonaság. Most épen alkalmasnak találták az időt a zsidók zsarolására és kinzására. Szilajka és Cseszkó a zsidó község háza elé vezették a föllázított söpredéket.

Megem-
litem, hogy
Cseszkóban,
— ki magas
ripacsos em-
ber volt, —
olyan erő la-
kozott mikép
csupa bravur-
ból az akós

hordót csinny-
jánál fogva szokta felemelgetni s
ugy inni belőle bort. (Az ötvenes
években rablás miatt a zsandárok
elfogták s kegyetlenül meglánczol-
ták. Cseszkó pusztá kézzel szétsza-
kitotta lánczait és elszökött, de nem
sokára ismét elfogták és fölakasz-
tották.) Pajtása, *Szilajka*, szintén
olyan egyén volt, hogy keresztet
vetett magára minden jótétlélek ha
vele találkozott. Különben eléggé
jellemezi a kiskanizsaiak által reá
ruházott név: Szilajka.

Ilyen két jeles firma tüzelte a tömeget a zsidók os-
tromlására. Senkise mert velök kikötni.

A legválságosabb perczekben ért oda Babochay nem-
zetőri kapitány, ki puskát fogott a tömegre s lelövással
fenyegetett mindenkit ki a zsidó község házába akarna
nyomulni.

A tömeg meghökkent, imponált neki az erélyes föl-
lépés. De ez a zavar csak rövid ideig tarthatott s azért
e válságos pillanatokban kétségbeesett eszközökhöz kellett
nyulni. Babochay magukat a vezéreket Cseszkót és Szi-

lajkát odaállította öröknek a zsidó község háza elé azon parancscsal, hogy irgalom nélkül leszurjanak mindenkit ki a kapun benyomulni merészel. Ha pedig ez mégis megtörténik, akkor ők mint örök főbelövetni fognak. Együttal beszédet tartott a két rablóhoz, hogy nekik mint a querilla-csapat legkitünőbb embereinek kötelességük a rendnek föntartása, s ezért a haza méltán megvárja mikép becsületesen megállják helyüket a mostani veszedelemben.

A fogás sikerült. A két főgazember visszatartotta a tömeget a rablástól és gyilkolástól.

Ez időben igen könnyű volt megszerezni a „hazaáruló“ nevet, mert a higgadtabban gondolkozó embereket mindjárt hazaárulással gyanusították. Különben így volt ez az egész országban; a főurak és főpapok majdnem mindannyian proskribált hazaárulók voltak.

Farkas, Zemlák és Kis Horváth maguk mellé vesznek néhány embert a querilla csapatból és egyik este betörnek *Saffarics Ferencz* urodalmi mérnökhez. A jajgató gazdaasszonyt kaszával megsebesítik, *Saffaricsot* elfogják és fogoly gyanánt Egerszegre hurczolják, lakásán pedig minden összeforgatnak. A ellenséggeli czimborálással gyanusítják.

Legsúlyosabb vád volt ellene, hogy Nugent az ő tanácsára huzódott seregével a fecskeparti mély gödrökbe. A vádra gunyolódva válaszolt a mérnök, hogy ha ő tanácsot adott volna Nugentnak, akkor okosabb tervet ajánlott volna neki, hiszen a mély vizmosásokban könnyen ottveszett volna Nugent egész seregével együtt, ha a nemzetőrök megtámadni merik. — Egy hét múlva szabadon bocsájtották *Saffaricsot*, mivel kiderült hogy alaptalanul gyanusították.

Egyik napon két főpap hajtatott a Korona vendéglőbe és ott megebédeltek. *Scitovszky János* pécsi püspök

és *Ranolder János* kanonok voltak a vendégek. Városunkban tüzként végig futott a hír hogy a két főpap Bécsbe szökik s a magyarokat elárulják a kamarillánál. A népesség csoportosulni kezdett, de mire betódultak a Koronába, akkorra már a papok bérkocsin tovább állottak Kanizsáról.

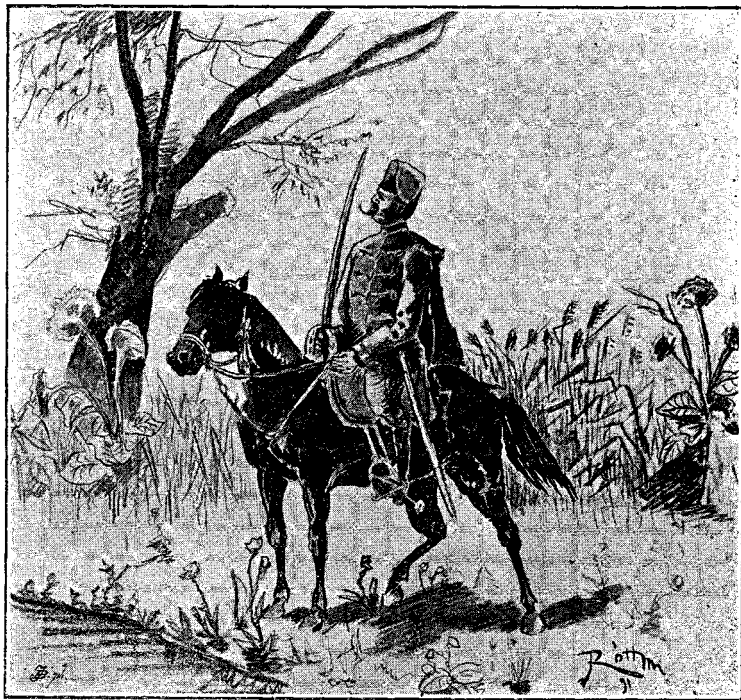
Lőrinczi Pál kanizsai mészárosmester harmadmagával utánok vágatott és estefelé *Alsó-Rajk* közelében beérvén a kocsit, elfogták a papokat. Megkötözve szállították őket *Barcs* nevű rajki ispánhoz. Itt a fölött tanakodtak hogy nem-e legjobb lenne őket rögtön felakasztani, — míg végre abban állapodtak meg hogy reggelig békében hagyják ugyan, de felváltva őrzik őket nehogy megszökhessenek.

Az ispánnak mégis sikerült őket megszőktetni (mint mondják *Lőrinczi Pál* engedte magát elvakíttatni később fizetni ígért nagy summa pénz által, de a melyből nem látott egy fillért sem,) és éjjel hintón *Csács* községbe vitte őket. Ott felverték álmából a papot és a tovább utazásra kocsit kértek tőle. *Gáspár Szalezius* plebános, kinek diszes hintaja előtt négy darab pompás szürke szokott futni, — ránézett a menekülő papokra és megismervén őket azt mondta: „Nem adhatok fogatot mert minden lovam megsántult.“ Nem is adott.

Hanem azért ennek daczára a főpapok el tudtak menni Bécsig, hol hamar gondoskodtak érdemeik megjutalmazásáról. *Scitovszky János* még 1849-ben esztergomi primássá lőn, miután a gyöngeszivű *Hám János* kényszerítve érezte magát a primási méltóságról leköszönni. *Ranolder János* pedig a veszprémi gazdag püspökséget nyerte, miután az előbbi püspök *Zichy Domonkos* otthagya főpásztori székét a magyarok elleni gyűlölete miatt.

Ez idő alatt a kanizsai nemzetőrök állandóan őrségi szolgálatot teljesítenek.

Az őrserég kivonult Kaán Károly vezérlete alatt a Mura folyóhoz, *Kotor* község tájékára. A folyóviz tulsó partján egy horvát hadsereg feküdt. A hidverést a grani-csárok meg sem kísérelték rettegésük miatt, melyre nagy okuk vala. T. i. a víz innenső partján lóháton ült teljes

parádében Benczik József, egészen a Mura szélén hogy az ellenség könnyen megláthassa. Kihuzott kardját mereven szögezte az ég felé. Reggel csákót viselt, délután pedig kucsmát, melynek piros taréja kihajlott füléig. A fővegváltoztatást magasabb harczászati taktika tette szükségessé, hogy az ellenség minden fővegben más-más elő-

őrsöt higgyen. A lovas őrszemtől jó messzire a háttérben egy hadseregnek látszék a kanizsai nemzetőrség.

Csoda-e hogy ilyen hadvezéri talentum mellett az ellenség azt hitte, mikép magyar huszárokkal áll szemben, s rettentő Benczik József azok előőrse? Már pedig szegény granicsárok jobban féltek a huszároktól, mint az ördögöktől. A Mura tulsó partjáról ijedtükben átlődöztek a lovas őrszemre, ki annál feszesebben állott és a fülét se billentette a golyó füttyökre. Az igaz hogy nem kellett nagyon félnie a lövöldözéstől, mert a puszkák nem hordtak az ő *posztjáig*: szemei előtt potyogott bele minden golyó a Mura vizébe.

A kanizsai őrsereg vigan élt a Mura parton. Minden istenáldott nap kocsiszámra vitték utánuk az eledelt. A kocsik televoltak batyuval, pinkedlivel és csutorákkal, — melyekkel a húséges feleség vagy a szerető rokonok örvendeztették meg a vitézi kebleket. Így aztán nem csoda, ha egész napokon keresztül vigadtak, tánczoltak, nótáztak és egy cseppet se féltek. Lutris *Pollák Ferencz* még színelőadásokat is rendezett ott künn a táborban.

Ekkor csinálták a nemzetőrök unalmukban azt a nótát:

Kottorinál mély az árok
Ott vannak a serezsánok,
Perezél Móricz katonája
A nadrágjuktól kirázza,
Ne félj hát magyar!

De örökké semmi se tarthat s így végének kellett szakadni a vidám vitézkedésnek is.

Dél felé jár az idő. Az őrsereg a bográcsokat tartja megszállva, melyekben vidáman rotyog az ebédre készített *menázs*i. Egyszerre nagy füstöt látnak az égre tolni *Molnári* táján. Valaki elkiáltja magát: „*Pola ég! Átjöttek a ráczok!*“

Iszonyu riadalom támad a kanizsaiak között. Erőszakkal kell őket visszatartani, hogy ne rohanjanak haza. A kapitány „kivezényli“ az egyetlen lovas-nemzetőrt a történetek kipuhatolására. Benczik József elvágat és Molnáriban kérdőre vonja a falubiróját. „A ráczok átjöttek a vizen, fölgyujtották Pola községet és most mennek Kanizsa felé“, szól a fölvilágosítás. Benczik József irgalom nélkül belevágja paripájába a bámulatos sarkantyukat, forgósziel gyanánt visszavágat és Kaán Károlynak „jelenti az esetet.“

A rettentő jelentést hallotta valamennyi nemzetőr, mert hadi fegyelemről vajmi kevés tudásuk vala. Mihály arkangyalnak kürtszava nem fog nagyobb rettegést okozni, mint ez a jelentés mekkora rémülésbe ejtette a kanizsaiakat, kik rögtön szétfutának és torony erányában hazafelé igyekvének. Kinek jutna most eszébe nézegetni, hogy a tulsó parton ott van-e még az ellenség vagy elvonult már?

„Vágjad fiam, vágjad!“ — mondja Kaán Károly kétségbeesve Bencziknek, miután látja hogy hiában trombitáltatja seregének az összehívó jelt, — „vágjad le fiam azokat kik nem akarnak visszajönni!“

És Benczik József véghezviszi a lehetetlen dolgot. Egy czirkuszlovas ügyességével vágat a rohanó tömeg előtt keresztül-kasul, és visszatereli az őrsereget, sőt anynyira fölbátorítja őket hogy az ebédet megeszik. De már ebédután nem lehetett többé visszatartani a nemzetőröket; nyílt lázadástól lehet tartani, fölhangzik tehát a vezér parancsszava visszavonulásra, és elindulnak hazafelé.

Később kitudódott, hogy valami pajtaféle égett Polában, de azt sem az ellenség gyujtotta meg.

Mikor pediglen a császári katonák nem láták maguk előtt az ijesztő huszár őrszemet, bátorságot vevének maguknak hidat verni. Átjöttek a Murán és Kanizsára marsoltanak.

Kanizsa városában olyan csöndesség vala, mintha temető lenne. Az ellenség nem talált aggodalomra okot. Tábort ütött tehát a berekben és körülvette magát ágyukkal. Vezérük a várban *Karczag Béla* mostani lakásán foglalt el néhány szobát, s két század katonát állított be az udvarba, hogy személye biztonsága fölött őrködjének.

Nem is félt addig míg Somogy megyéből rá nem ijesztettek. T. i. ezen idők alatt a somogy megyei kormánybiztos *Noszlopy Gáspár* sem akart tettekben mások háta mögött maradni. Folyton tett, szervezett, lelkesített. Az ő általa felállított querilla csapatban volt tiz kiszolgált huszár. Ezeket Noszlopy kiválasztotta a többiek közül és igazi huszár-uniformisba öltöztette őket Somogyvármegye költségére. Kardon kívül egyéb fegyvert nem kaptak ugyan, hanem annál szebb volt ruházatuk: huszármondur, széles csáköval és cifra tarsolyal.

E tiz darabból álló huszár csapatnak vezére volt *Blazsincsics Ferencz*, egy obsittal elbocsájtott huszárstrázsamester.

Blazsincsics kanizsai fiu volt s meglehetősen ügyes, tanult ember, mert Kanizsán gimnasialis osztályokat végzett. A sudártermetű, napsütött arczu barna strázsamester hazard firma volt. Mikor meghallotta hogy szülővárosából milyen könnyen kikergették Nugent seregét, elhatározta mikép ő is csinál valami huszár bravurt.

Sánczban — Kanizsától 10 percnyire fekvő községben, — iddógált a korcsmában Blazsincsics huszárjaival. Blazsincsics szavaitól és a magukba szedett sok bortól feltüzelve lovaikra kaptak a huszárok és bevágtattak Kanizsára nagy robogással, folytonos kiabálás között.

Kanizsa végén a „Szélmalom“ korcsmánál mintegy 30 főnyi rácz előőrs állott, kik úgy megriadtak a huszároktól hogy ész nélkül szétszaladtak a *Rózsa-utcza* felőli kertekbe, hol nagy részüket a föld népe agyonverte.

A huszárok egyenest a Korona elé vágtattak, s ott Blazsincsics kardja markolatával döngetni kezdte a kaput iszonyu káromkodások között. A kapun belül levő ellenséges csapat rettentően megijedett, mert azt hitte hogy egy egész sereg magyar lepte meg.

A huszár csapat éktelenül kiabált az utczán: „Üs-sük az illírt! Verjétek félre a harangokat! Annyi magyar jön mint a fűszál!”

A kanizsaiak kitódultak az utczákra. Hirtelen megnőtt a népség. *Pressburger* doktor egy régi flintával szaladgál az utczán, készen az ellenséggel szembeszállani.

Előkeritik *Czupit* a harangozót (igazi neve Munkácsy János volt,) de hiában követelik tőle hogy félreverje a harangokat vagy adja a templom kulcsait a néptömegnek. A harangozó hajthatlan. Akasztófávoli fenyegetés mellett megtiltotta neki a harangok félreverését Albanich városbíró.

Gyerünk hát a városbíróhoz! Csakhogy Albanich Flórián rendíthetlenül megmarad előbbi parancsa mellett. Higgadtan elmondja, hogy nincsenek katonáink tehát meg nem engedheti a harangozást és népfölkelést, mert bizonyos romlásába nem taszithatja Kanizsát, hisz az ellenség rendes katonaságból áll és minden kétségen felül szétver bennünket.

De ki hallgatna ilyenkor az ész hideg szavára? A fölízgatott tömeg elől kényszerül menekülni a városbíró és elszökik a kerteken keresztül, mert máskép agyonütnék. Dühében megtámadja Albanich házát a botor népség, (e ház most néhai Pfaff József testvéreie,) összetöri a boltban levő állványokat, kihajigálja az utczára az összes kifliket és zsemlye készletet. (A városbíró pékmester volt.)

Egyszerre az ellenség puskáinak ropogása hallatszik. A sortüz zajára félbeszakad a rombolás munkája.

Ezalatt ugyanis a várbanlevő ellenség parancsnoka az emeleti lakás zsaluja között óvatosan kikandikálván,

meglepetve látja hogy nem jön több katona a néhány huszár után kik folyton a kaput döngetik. Erre a vezér azonnal felállítja az ottlevő két század katonát az udvarban, maga fölkap szürke paripájára, kinyitattja a kaput, sortűz mellett kirohan egész csapatával és fut *Német-utczán* keresztül ki a berekbe seregéhez.

A sortűzzel két czivil egyént agyonlőtték: *Dedovics* szücsmestert és egy boltos legényt.

A sortűz elől elvágtatnak a huszárok, de mivel az ellenség vélt rohama nem következett, megállanak a piaristákon túl a Benczik-ház előtt, és tanakodnak a további teendők felett. Itt vették észre hogy egyik paripa gazda nélkül van, tehát egy huszár hiányzik. Bizonyosan agyonlőtték.

A huszárok látására Benczik Józsefet elfogja a dicsőség vágya: könyörög a házuk előtt veszteglő huszároknak hogy vegyék be huszártársnak arra a gazdátlanul maradt lóra. „No hát gyere velünk öcsém!“ szól Blazsincsics, mire az új huszár nagy örömmel lóra pattan és társaival ellovagol a Szélmalom korcsmához.

Azonban az egész dicsőség csak rövid ideig tart. Egyszer csak a holtnak tartott huszár baktat végig a Sopron-utczán. Nem halt meg, hanem lova megriadt az ellenség lövöldözésétől és ledobta a *Szép Károly* patikája előtt levő hid mellé. A paripa pedig visszavágtatott a többi huszárlóval.

A huszár megjötte után Benczik Józsefet leszállították a paripáról és ezzel vége lőn huszárságának.

Eközben az ellenség támadáshoz készült. A várost ágyuzni kezdik, s hallására rémület száll a lakósokra.

Az ágyudörgésre Blazsincsics huszárai visszanyargaltak a Szélmalomtól Somogyvármegyébe, itthagyván Kanizsa lakóseit az iszonyatos veszedelemben.

A veszedelemből nyolczezer forint sarcznak lefizetése árán menekült meg a város. Az ellenség vezére eredetileg 50 ezer forintot követelt és mindenáron fölakasztatni akart néhány kanizsai embert; Albanichnak sok könyörgés után sikerült csak a parancsnokot megengesztelni.

— — Ilyen aprólékos érdekes esemény még sok történt Kanizsán a forradalom alatt, de ezeket (ha lehetővé teszed publikum!) majd megírom esztendőre, mikor gyöngé szemeimet nem fogja bántani a gyertya remegő fénye, hanem gyönyörű villamvilágítás mellett irogathatok.

Azonban még érdemesnek találok a megemlítésre hogy Barcs ispán — ki Lőrinczivel megmentette a főpapat — elutazott Veszprémbe Ranolder püspökhöz az ötvenes évek elején, és tőle segédelmet kért mert rossz anyagi viszonyok közé jutott. Ranolder állítólag a mentéskor megígérte az ispánnak hogy fejedelmi módon megfogja jutalmazni, most pedig azt kiáltotta neki: „Köszönd hogy föl nem jelentettelek és a többi kutyával téged is föl nem akasztottak!”

A másik szabadítóra Lőrinczi Pálra még rosszabb idők jöttek a forradalom leveretése után. Bujdosott. Üzött vadként kóborolt az erdőkben és csak nagy ritkán szökhetett haza övéi körébe.

Kanizsán az 1850. évben, „mikor püspökböt és katonakard uralkodott“, báró Kulmer ezredes lón parancsnok, kinek szigorú, nyers modora nemesen érző szívet rejtegetett. Élet-halál ura volt, de azért egész naphosszat káromkodott ha egy rebelist el kellett fognia, vagy mikor kénytelen volt a feljelentőnek (*spitzlinek*) vérdíjat kiadatni a rendelkezési alapból.

Az elnyomatás idején virágzott javában a spitzliskedés.

Egyik kanizsai magyar, (ki a forradalom alatt egyike volt a legszájasabb hazafiaknak) egyszer éjfél tájban besont Kulmer lakásába és elárulta hogy Lőrinczi Pál

itthon van sopron-utczai házában. Az ezredes fogait csikorgatta mérgében. „No várj te gazember, majd megkapod amit megérdemeltél!“ kiabált a feljelentő felé olyan dühösen, hogy ha bizonyosan nem tudta volna a nyomorult spitzli, mikép Lőrinczinek szól ez a fenyegetés, hát magára vehette volna.

Kötelességéhez képest a parancsnok rögtön intézkedett hogy Lőrinczyt elfogathassa. Alármot fuvatott és katonáit hangos kiabálás között Lőrinczi lakása elé vezette. Itt azonban tévedés történt. Az ezredes ahelyett, hogy Lőrinczy házába nyomult volna, a szomszédos házba vezényelte a katonaságot szuronyszegezve. A katonák betörték a kaput olyan lármával hogy az egész Sopron-utcza felijedett éjszakai szendergéséből, s beletelt jó félóra mig kiderült hogy nem jó helyen járnak a katonák. Ez alatt Lőrinczy Pál egy ingben-gatyában menekült a kerteken keresztül. Elrejtőzött a gymnasium előtt levő bokrok közé, hol szándéka volt addig meghuzódni mig valakitől ruhát kérhet ideiglenes használatra, s aztán még az éjjel nekivág a világnak.

Még az ezredes javában mérgeződött kudarcza fölött, mikor ismét megsugta az a jó hazafi hogy Lőrinczi hova rejtőzött. Kulmer sietett elfoglalni a bokrokat; még pedig teljesen a harczászat szabályai szerint, nehogy a szökevény elmenekülhessen. T. i. lőtávolságon kívül szépen sorba állította katonáit és nagy figyelemmel lassan megközelítette a bokrokat, folyton azt *kiabálva*: „Wo ist der Pali?“

Pali persze nem volt bolond hogy bevárja őket, hanem elszelelt és meg sem állott a Förhénczi szőlőhegyig, hol az egyik pincze zsupját kibontván, az ottlevő sarjban meghuzta magát heteken keresztül. Ez alatt egy szegény eszelős ember, valami *Szerdahelyi* József nevű táplálta őt összekoldult kenyér darabokkal.

Azonban az egész dolognak koronája az volt, mikor a spitzli jelentkezett az ezredesnél az árulás díjáért és az ezredes dühösen káromkodva kidobta szobájából „mert feljelentése hazug volt.“

Megjegyzés.

- A szöveg között levő képek közül ábrázolja:
- a 11. lapon egy részletét Kanizsa várának a török uralom alatt,
  - a 46. lapon a régi városházat,
  - a 75. lapon a szent-háromság szobrot előbbi helyén a piacz előtt,
  - a 137. lapon Kanizsa czimerét.
-

Tartalom.

	LAP.
Nyári éjjel — — — — —	5
Kanizsa a törökvilág után — — — — —	11
Az irgalmatlan szerződés — — — — —	32
Juventus ventus — — — — —	44
Kanizsai élet — — — — —	74
Leányvár — — — — —	96
A forradalom alatt — — — — —	105

Sajtóhibák.

<i>Lapszám</i>	<i>sor</i>		<i>kijavítva</i>
13.	11.	behelyezésének	behelyezének
15.	22.	várben	várban
24.	10.	mégfojtogathassak	mégfojtogat- hassák
44.	2.	Tóth Ferencz	Tóth József
59.	15.	1808	1809
66.	10.	olajtestésü	olajfestésü
92.	11.	szálnak	szállnak
111.	23.	Aondriánus	Adriánus
114.	24.	választ	választást
115.	9.	Junius	Julius
117.	4.	Sopron	Pest
120.	10.	quardiája	quardiánja
